Enrique Gómez Carrillo

MATA HARI

Misterele dansatoarei-spion

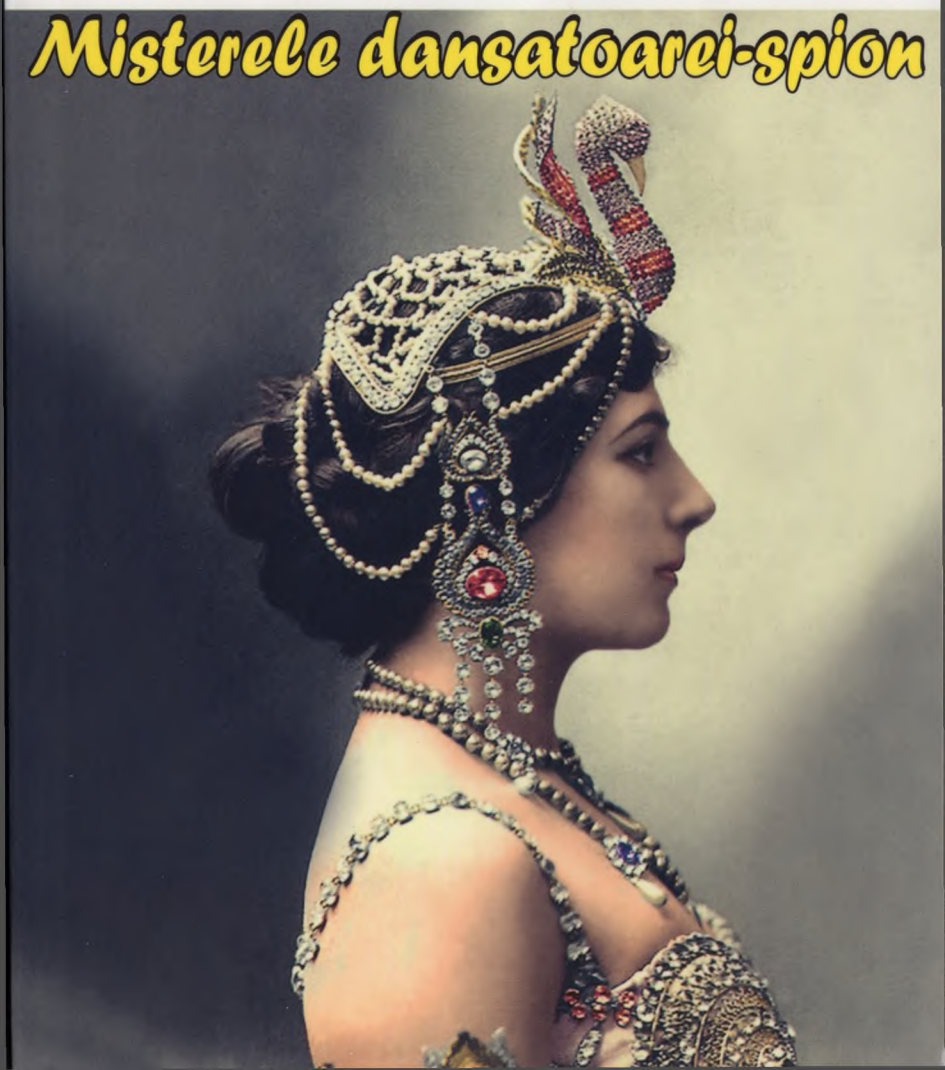

COLECȚIA

INTRIGI DE ALCOV

4

La aproape 100 de ani de la dispariţia celebrei dansatoare, curtezane şi spioane, MATA HARI, viaţa sa continuă să rămână învăluită în mister. Autorul, *Enrique Gómez Carrillo*, a făcut parte din cercul său de prieteni. Se spune chiar că acesta ar fi predat-o autorităţilor franceze după ce, fără voia ei, a trecut-o graniţa din Spania în Franţa.

Cariera sa de dansatoare a fost cu adevărat fulminantă. A susţinut spectacole incendiare ce şocau asistenţa, dansând complet goală, fapt neobişnuit în acele vremuri. Rând pe rând, i-au căzut victime politicieni şi oameni de afaceri renumiţi, ba chiar capete încoronate. Nutrea o mare pasiune pentru ofiţerii de carieră, ceea ce i-a atras faima de spioană în timpul Primului Război Mondial. S-a spus că era agent dublu al Franţei şi Germaniei. Francezii au judecat-o şi condamnat-o la moarte. Au existat voci care i-au susţinut nevinovăţia, considerând procesul o cale a autorităţilor militare de a-şi acoperi incompetenţa.

Palpitanta poveste a legendarei sale vieţi o puteţi afla parcurgând paginile acestei cărţi extraordinare, pe care nu o veţi putea lăsa din mână până la ultima filă.

EDITURA ORIZONTURI

9 789737 362643

ENRIQUE GÓMEZ CARRILLO

MATA HARI
MISTERELE DANSATOAREI-SPION

Traducere din limba spaniolă şi note de
Elena-Anca Coman

Editura ORIZONTURI

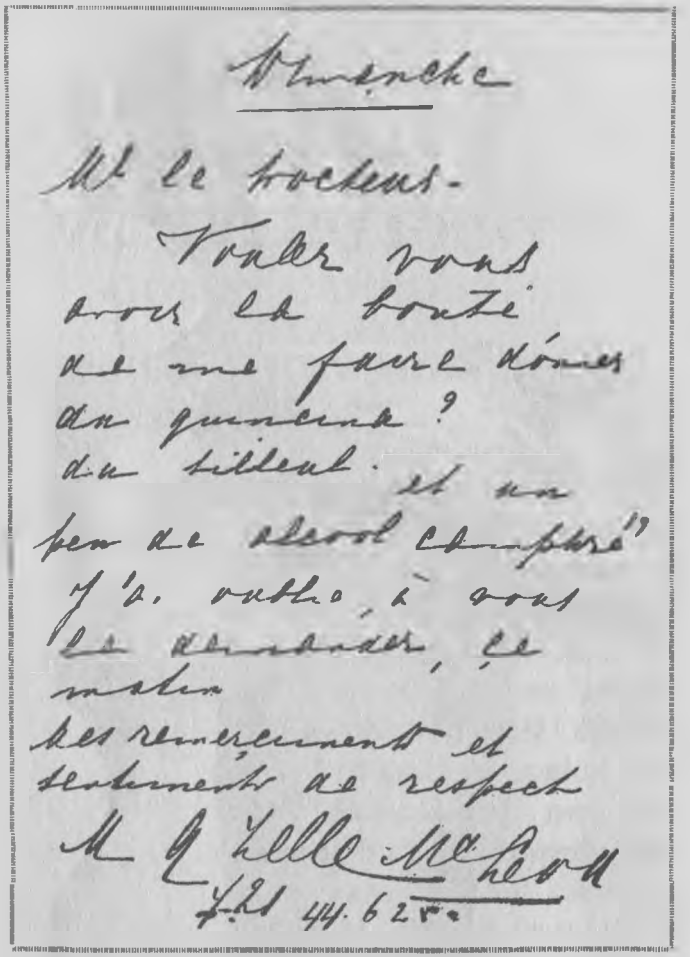

Dimanche

Mr le docteur.

Voulez vous
avoir la bonté
de me faire donner
du quinquina ?
du tilleul. et un
peu de alcool camphré"
J'ai oublié à vous
le demander, ce
matin
Mes remerciements et
sentiments de respect
M G Zelle McLeod
L.21 44.62

Facsimil al cărții poștale scrise de Mata Hari din închisoare către dr. Bizard, semnată cu numele tatălui și soțului ei

1

GÓMEZ CARRILLO ŞI MATA HARI văzuţi de J. EDWARDS BELLO

Următorul articol, scris de un literat chilian foarte talentat, a fost redat de sute de ziare din Spania şi din America. De pretutindeni, persoane care nu mă cunosc mi l-au trimis, întrebându-mă cât adevăr există în spatele acelor zvonuri. Răspunsul, pe care nimeni nu l-a primit încă şi pe care se pare că toţi îl aşteaptă, se află în paginile acestei cărţi.

E. G. C.

Madrid, octombrie 1922

Pe umerii lui Enrique Gómez Carrillo apasă o acuzaţie îngrozitoare, tăinuită, dar fermă, care a aşternut asupra numelui său o umbră înspăimântătoare.

Enrique Gómez Carrillo ne-a făcut cunoscut un Paris nou. El ne-a iluminat spiritele adolescentine, ilustrându-ne Oraşul Luminilor exact aşa cum ni-l doream noi. „Sufletul minunat al Parisului" a fost ca un buchet de violete. Mimí Pinsón[1], o serenadă pe acoperişurile pe care trece melancolică o pisică neagră şi o Colombină[2] în culmea fericirii... Ni-l imaginam plin de făină ca un Pierrot[3] al

---

[1] Este titlul unui poem, al unei operete şi al unui film francez (n.tr.).

[2] Personaj feminin din comedia bufă italiană, care purta, ca și arlechinul, costum pestriț (n.tr.).

[3] Personaj buf din vechea comedie italiană preluat de

farsei, dar mereu actual şi interesant... Gómez Carrillo asezona ultima anecdotă auzită pe bulevard şi povestea cu stilul său inconfundabil despre noul poet şi despre scriitorul consacrat. Timp de mulţi ani el a fost cel care a povestit ultimele noutăţi despre Paris, când Spania era încă refractară în ceea ce priveşte cosmopolitismul. Gómez Carrillo a fost primul croniquer în stil franţuzesc, frivol, accesibil, avântat, dar indispensabil, interesant şi frumos, ca florile şi doamnele la baluri. Şi-a început cariera literară scriind în spaniolă, un lucru neobişnuit pentru acele vremuri. Pentru o perioadă de timp, a făcut parte din triunghiul glorios al marilor hispanoamericani de la Paris: Rubén Darío[1], Amado Nervo[2], Gómez Carrillo! Erau văzuţi mereu împreună la restaurantul Napoletano şi uneori la

---

teatrul francez și apoi de pantomimă, îmbrăcat în alb și cu o scufie ascuțită pe cap (n.tr.).

[1] Félix Rubén García Sarmiento, cunoscut sub pseudonimul Rubén Darío (1867–1916) a fost un poet nicaraguan. Mare liric de limba spaniolă, a fost considerat părintele modernismului hispanoamerican (n.tr.).

[2] Amado Nervo (1870–1919), cunoscut și ca Juan Crisóstomo Ruiz de Nervo, a fost un poet, jurnalist și educator mexican. Este considerat unul dintre cei mai mari poeți mexicani ai secolului al XIX-lea (n.tr.).

guinguettes[1] *şi la prix fixes*[2] *de pe partea stângă, în vremurile „nostalgice", când încă mai puteau fi frecventate acele prix fixes. Acum era supravieţuitorul cel glorios. Pe chip avea o expresie de tristeţe de când acei buni prieteni se duseseră în Rai...*

El şi Rubén au transpus în spaniolă o formă necunoscută de artă. Acesta este un pas de neuitat datorită culturii transhumante şi poliglote a Americii noastre. Rubén, poet măreţ, a ţinut un secret minunat; el a găsit în forfota de pe bulevard acel mod de a spune frivolităţi într-un stil concis şi vibrant, stârnind interesul şi emoţionând oamenii. Este posibil ca acest artist, ca această glorie hispanoamericană să fi fost în stare de trădarea care i se impută? Un prieten al lui Rubén Darío... Niciodată!

Să o spunem categoric, fără ocolişuri, aşa cum este se povesteşte peste tot, dar niciodată în faţă: Se zice că Gómez Carrillo s-a împrietenit cu dansatoarea Mata Hari, căzând la învoială cu prefectul francez ca să o ducă la eşafod. Asta

[1] Un fel de tavernă populară în Paris, unde uneori se organizau şi baluri (n.tr.).

[2] Un lanţ de restaurante în Paris, cu meniuri cu preţuri fixe (n.tr.).

se vorbeşte peste tot în gura mare, cu detalii precise, în cercurile sociale şi în cafenelele de la Paris şi Madrid. Trebuie să scriem şi să publicăm o dată pentru totdeauna această poveste, ca să dăm ocazia dezminţirii categorice pe care noi, hispanoamericanii, o aşteptăm cu nerăbdare. Nu este cu putinţă ca Gómez Carrillo să fi comis acea trădare: să se dezmintă şi să se dovedească acest lucru. A sosit momentul ca această chestiune să fie expusă public.

Eu am văzut cum, în Cervecería España[1] *de pe strada Alcalá, se ridicau de pe scaune doi cunoscuţi scriitori spanioli când a sosit celebrul literat, dovedind clar repulsia pe care acesta le-o producea. Au trecut mai bine de doi ani de la această întâmplare. M-am întors din America şi observ cu stupoare că această calomnie continuă să se răspândească, îşi îndeplineşte rolul de sapă şi nimeni nu dezminte, nimeni nu spune categoric nu. Prin multe fapte izolate se arată o rea voinţă crescândă împotriva scriitorului. Publicul îi cumpără noile cărţi, marele public din tramvai şi de la teatru devorează ultimul lui roman, El Evangelio del Amor; dar critica este slabă, caustică,*

[1] Berăria Spania (în spaniolă, în original) (n.tr.).

categorică. „Elita" intelectuală spaniolă dispreţuieşte întreaga operă a scriitorului pe care Antonio Espina[1] a calificat-o în Spania ca fiind nişte „fleacuri fără conţinut". În schimb, în Franţa, comandorul Legiunii de Onoare triumfă şi i se aduc elogii călduroase şi decisive precum cel din partea lui Ph. Lebègue[2]: „El Evangelio del Amor este o operă de artă, una dintre cele mai preţioase bijuterii ale literaturii contemporane. De mult nu s-a mai publicat o carte atât de excepţională şi minunată".

În spatele faţadei literare franceze, pline de graţie şi armonie, se afla omul, hispanoamericanul, puţin mai complicat, mai puţin frumos şi amabil. Febra de a face vâlvă în jurul lui; nelinişti ale lui Cécile Sorel[3], artista fanée[4], care se agaţă cu

---

[1] Antonio Espina y Capo (1850–1930) a fost medic, profesor universitar şi senator spaniol (n.tr.).

[2] Philéas Lebesgue (1869–1958) este un scriitor francez, poet, romancier, eseist, traducător şi critic literar (n.tr.).

[3] Céline Émilie Seurre, aşa-numita Cécile Sorel sau contesa de Ségur după căsătorie (1873–1966), este o actriţă franceză. Bucurându-se de o mare popularitate, ea a lucrat alături de cele mai mari personalităţi ale epocii sale: Clemenceau, Rostand, Guitry etc. (n.tr.).

[4] Fanat, ofilit, trecut. Se spune despre o persoană: *une beauté fanée*, o frumuseţe trecută (în franceză, în original) (n.tr.).

disperare de faimă şi de tinereţe, cu grefă pe faţă şi operaţii pentru a-şi întinde pielea tenului. Excitaţie permanentă. Dueluri; divorţuri; Raquel Meller[1]; elogii aduse lui Irigoyen[2]; acuzaţii de plagiere împotriva lui Benavente[3]; prietenie cu prefectul poliţiei de la Paris; „Memorii" în care apare un Ramoncito asemănător cu Beppino de la Manana din „Memoriile" lui Casanova. „Atitudini afectate" şi scandal. Lumea este o scenă vastă; publicul, abruti[4] de atâtea piruete, aplaudă şi plăteşte. Critica spaniolă şi hispanoamericană, puţin enervată, se domoleşte cu o părere categorică a lui Maeterlinck[5], „son ami de Monte Carlo"[6].

---

[1] Raquel Meller (1888–1962), pe numele ei adevărat Francisca Marquès López, a fost o cântăreaţă şi actriţă de film spaniolă, având un mare succes internaţional în epoca anilor '20–'30 ai secolului al XIX-lea (n.tr.).

[2] Bernardo de Irigoyen (Buenos Aires, Argentina, 1822–1906) a fost un avocat, diplomatic şi om politic argentinian (n.tr.).

[3] Jacinto Benavente y Martínez (1866–1954) a fost un dramaturg, regizor, scenarist şi producător de film spaniol. Laureat al Premiului Nobel pentru Literatură în 1922 (n.tr.).

[4] Tâmpit, prostit, îndobitocit (în franceză, în original) (n.tr.).

[5] Maurice Polydore Marie Bernard Maeterlinck a fost un poet, eseist şi dramaturg belgian de limbă franceză. Este considerat cel mai important dramaturg al simbolismului. În anul 1911 a primit Premiului Nobel pentru Literatură (n.tr.).

[6] Prietenul său de la Monte Carlo (în franceză, în original) (n.tr.).

Calomnia a venit ca un mare val negru şi vâscos să-i dea acestei celebrităţi o lovitură scârboasă care lasă o pată dezgustătoare. Din numele strălucitor curg balele calomniei. Eu nu cred asta. Îl cunosc personal pe scriitor şi sunt prieten intim cu un compatriot şi rudă de-a lui. Originar dintr-o familie de nobili, Carrillo de Albornoz, oameni de litere şi funcţionari din Santiago de los Caballeros[1]*, nu este posibil să se fi abătut într-atât de mult de la drumul cel bun, încât să comită o faptă pe care onoarea o respinge. Ruda sa mi-a mărturisit că aşa ceva era imposibil: simple zvonuri, invidie şi ciudă din partea rataţilor; inconsistenţa laşă a unui „potin*[2]*, se spune...“*

Mata Hari a fost dansatoarea din înalta societate; mereu a avut de-a face cu cei mai importanţi oameni de la toate curţile regale şi din toate capitalele. A fost una dintre cele mai spirituale dansatoare din toate timpurile; dansând, s-ar spune să îşi pierdea consistenţa trupească, devenea diafană şi, astfel, putea să evoce

[1] Santiago de los Caballeros este un oraș în provincia Santiago, din nordul Republicii Dominicane, capitala acestei provincii (n.tr.).

[2] Cancan, bârfă, zvon (în franceză, în original) (n.tr.).

umbrele luminoase din Egipt şi Asia. În limba spaniolă, Mata Hari are o rezonanţă sinistră, pentru că duce cu gândul la moarte; dar este un nume indian şi face referire la ceva pur şi vesel: „pasăre din zorii zilei". Era olandeză, originară din India neerlandeză.

Având legături cu bărbaţii de la curtea germană, de care se simţea mai apropiată decât de Franţa datorită sângelui olandez, la izbucnirea războiului s-a înrolat în armata de spioni eleganţi, plătiţi într-un mod extraordinar. Mata Hari a fost mâna dreaptă a lui von Hintzen, regele spionajului german, numit de către francezi l'homme au cent masques[1]*, pentru că de-a lungul incursiunilor sale jucase rolul a nenumărate personaje; fusese catalogat şi pe capul lui se pusese preţ în Franţa. Dansatoarea a pus în mişcare imediat planul acestui bărbat extraordinar, plan care consta în a se preface îndrăgostită de marele om politic francez Malvy*[2]*, care în foarte multe ocazii îşi manifestase pentru ea o dragoste profundă. De îndată ce a sosit la Paris, a încercat să*

[1] Bărbatul cu o sută de măşti (în franceză, în original) (n.tr.).

[2] Louis-Jean Malvy, Louis Malvy (1875–1949), este un om politic radical francez (n.tr.).

se apropie de fostul ministru şi, încetul cu încetul, s-a ajuns la intimităţile tandre ale dragostei... Malvy deţinea toate secretele statului-major francez.

Era perioada cea mai îngrozitoare din istoria Franţei. Odată cu atacul dezastruos de la Chemin des Dames[1] *francezii şi-au dat seama că totul era pus la cale de nemţi: cunoşteau în detaliu pseudosurprinderea trupelor lor. Au pierdut o sută de mii de oameni şi mare parte din armament. Şi când au început bănuielile, „Pasărea din zorii zilei" deja îşi luase zborul spre San Sebastián, cartierul general al lui von Hintzen. Banda franceză de contraspionaj din Spania cunoştea deja toate manevrele dansatoarei. Lui von Hintzen i s-au întins sute de capcane foarte abile, dar totul a fost inutil: spionul biruia în cazinouri şi marile hoteluri, conducând reţeaua gigantică de umbre şi fantasme care se înmulţea pe întreg teritoriul francez.*

Gómez Carrillo era prieten intim cu prefectul poliţiei din Paris; astfel, a putut să-i ia un interviu pe care l-a publicat în

[1] Bătălia de la Chemin des Dames, care a avut loc în timpul Primului Război Mondial, în urma căreia au murit 270 000 de soldaţi din armata franceză şi 163 000 de nemţi (n.tr.).

ziarul El Liberal, din Madrid. Francofilia lui era intensă. Se spune că în acele zile, şi în asta constă partea cea mai gravă, scriitorul a primit sarcina de a o convinge pe Mata Hari să se întoarcă la Paris, asigurând-o că nimic nu avea să i se întâmple; avea scrisori special adresate acestui scop; scrisori de la personaje celebre. A publicat câteva articole, proslăvind talentul dansatoarei; se spune că erau de multe ori văzuţi împreună, la cazinou şi la restaurant. Dar nimic nu o determina pe Mata Hari să se decidă.

Şi se mai spune şi acest lucru îngrozitor: că într-o zi, după un prânz copios, scriitorul i-a propus femeii să facă o plimbare cu maşina şi că, ajungând în apropiere de frontieră, unde se află podul internaţional, a accelerat şi, înainte ca ea să-şi dea seama, erau deja în faţa a doi jandarmi şi cinci agenţi din Paris îmbrăcaţi în civili. Un ţipăt sfâşietor şi greierii au căzut în mâinile celebrei dansatoare. „Se spune" că apoi, reacţionând, a şoptit:

— Cochon![1]

Restul este deja cunoscut: dansatoarea a fost împuşcată la Vincennes[2]*.*

---

[1] Porc (în franceză, în original) (n.tr.).

[2] Vincennes este un oraș în Franța, în departamentul Val-de-Marne, în regiunea Île-de-France (n.tr.).

Soldaţii tremurau ţintind-o pe o femeie atât de frumoasă şi de curajoasă; niciun glonţ nu i-a nimerit chipul. Malvy a fost exilat timp de cinci ani.

Aceasta este versiunea oficială a tragediei: o povestesc soldaţi, scriitori, poliţişti, în Franţa şi în Spania. „Se spune" la teatru, în saloane şi în cafenele. Lumea o crede. De ce să nu o spunem astfel, în public, pentru a da ocazie apărării şi dezminţirii?

Nici banii, nici Legiunea de Onoare la nivel înalt, nici recunoştinţa eternă a Franţei nu justifică faptul de a trimite o femeie în închisoare şi la eşafod.

Nu este cu putinţă, nu trebuie ca Gómez Carrillo să fie luda: înseşi cărţile lui constituie un impediment.

J. EDWARS BELLO

2

Primii paşi ai lui Mata Hari

Primul care a vorbit despre Memoriile lui Mata Hari, chiar dacă a făcut-o într-un mod vag şi fără să indice nici măcar data apariţiei acestora, a fost doctorul Raeymaekers. Apoi, într-o notă din romanul său *Les Defaitistes*, Louis Dumur[1] a zis: „În legătură cu originile dansatoarei, pot fi consultate *Memoriile* sale, editate la Amsterdam, în 1906, şi care trebuie să inspire o oarecare încredere, chiar dacă au fost calificate drept o reţea de minciuni într-un foileton anonim, publicat în aceeaşi epocă şi pus pe seama fostului ei soţ". Totuşi, până

[1] Louis Dumur, născut la Geneva în 1860 şi mort în 1933, este un romancier, poet şi dramaturg elveţian, care a locuit la Paris (n.tr.).

în ziua de azi, nimeni nu părea să fi cunoscut acea carte, mai rară ca un incunabil, decât din extractele pe care presa olandeză le-a oferit în 1917 curioşilor din întreaga lume, cu ocazia procesului. Dar în primele zile ale anului curent, 1923, bibliofilul erudit Leo Faust a descoperit printre operele sale necalificate un volum foarte bine tipărit, al cărui titlu este următorul:

MATA HARI
Mevr. M. G. Mac Leod Zelle
De Levensgeschiedenis mijner Dochter
En Mijne Grieven tegen haar vroegeren
Echtgenoot
Met portretten, documents, fac-simile's en
biglagen door
A. Zelle Czn
C. L. G. Veldt-Amsterdam

Ceea ce, tradus în limba noastră, înseamnă: „Mata Hari, doamna M. G. Mac Leod Zelle. Povestea vieţii fiicei mele şi nemulţumirile mele împotriva fostului ei soţ, cu portrete, documente, facsimile şi suplimente, de A. Zelle Czn, C. L. G. Veldt, Amsterdam".

Din fericire pentru istorici, acest titlu nu este exact. Tatăl dansatoarei nu este autorul Memoriilor, deşi pe copertă aşa

se înţelege. El nu este altceva decât editorul, autorul prologului şi comentatorul. „Fiica mea, spune el însuşi într-o prefaţă, a scris în întregime primele capitole ale acestei lucrări. Pe ultimele nu a avut timp să le redacteze în întregime şi mi le-a trimis neterminate din America." Totuşi, aşa cum sunt ele, paginile autentice dau dovadă de neglijenţa cu care au fost scrise, cu sinceritate, mândrie şi claritate, ceea ce lipseşte din discursurile tatălui său. Şi spun asta ţinând cont că eu nu cunosc decât traducerea acelei lucrări, foarte abreviată, a lui Leo Faust, care, deşi scrupuloasă, duce lipsă, cum este şi firesc, de detaliile care constituie adevăratul farmec al acestui gen de confidenţe. „Mărturisesc, spune autoarea începând să scrie la bordul navei care o duce la New York în căutare de avere şi de aventuri, mărturisesc că nu m-am născut pe insula Java, din Indonezia. M-am născut pe 7 august 1876, la Leeuwarden[1]. Tatăl meu era un negustor foarte cunoscut în Frizia şi mama mea era o femeie foarte frumoasă, foarte bogată." Apoi, înduioşându-se aducându-şi aminte de primii ani din viaţa ei, evocă gingaşele amintiri din copilăria ei, în

[1] Leeuwarden este un oraș în Țările de Jos, reședința provinciei Frizia (n.tr.).

castelul familiei Cammingha, şi se bucură vorbind în mod naiv despre prietenuţele ei blonde, dintre care se pare că preferata a fost întotdeauna o păpuşă minunată cu ochi de porţelan de Delft şi cu buze lacome de sărutări, al cărei nume era Maria Star Busman. Existenţa aceea paradiziacă este întreruptă brusc de mâna inexorabilă a destinului, care îi curmă viaţa „mămicii sale adorate" în 1890. Rămânând văduv, onorabilul domn Zelle, care nu-şi poate educa fiica în mod evanghelic, din cauza solicitărilor pe care i le impune afacerea sa, o internează într-un colegiu model pentru ca, până va veni momentul căsătoriei, să primească o educaţie demnă de numele şi de patrimoniul său. Patru ani mai târziu, copila îl întâlneşte, în timpul vacanţei, pe viitorul ei soţ, care deşi nu mai este un băieţel, îşi poartă uniforma de căpitan cu o graţie şi o eleganţă care le înnebuneşte pe tinerele olandeze când îl privesc trecând pe străzile din Haga. Mata sau mai bine zis Margaretha Geertruida îl vede şi îl iubeşte... „Însăşi vârsta lui, spune, m-a făcut să mi se pară mai adorabil." Pe 30 martie 1895 nunta s-a oficiat la Amsterdam. După un prânz îmbelşugat, la care asistă cei mai distinşi ziarişti ai metropolei olandeze, mirii pleacă în luna de

miere, ascunzându-se într-un *chalet* discret din Wiesbaden[1]...

Astfel se încheie primul capitol, fiind singurul care cuprinde numai zâmbete şi veselie... Al doilea capitol, care începe cu unul dintre acele interioare în penumbră unde pictorii şcolii lui Rembrandt se mulţumesc să-şi poziţioneze personajele, ar putea să se intituleze „Ucenicia durerii"... Într-adevăr, totul pare a unelti dintr-odată ca să o facă să sufere pe biata fată, care şi-a pus averea, iluziile şi frumuseţea la picioarele unui bărbat fără suflet. Mătuşa Frida, văduva notarului Wolsink de Loopersun şi sora comandantului MacLeod, este adevărata stăpână a casei în care s-a instalat cuplul la întoarcerea de la Wiesbaden. Şi buna femeie devine atât de insuportabilă cu dorinţa ei permanentă de a-şi vârî nasul în toate şi de a cenzura orice, încât, după câteva luni, Margaretha şi soţul ei se hotărăsc să închirieze un apartament unde să locuiască singuri într-un dintre cartierele cele mai noi ale Amsterdamului. Atunci, ca un fulger, fericirea trece din nou prin acel cămin. Bărbatul îşi prezintă soţia la Curte, unde lumea de la palat admiră ciudata frumuseţe a acelei

[1] Wiesbaden este capitala landului federal german Hessa (n.tr.).

locuitoare din provincia Frizia care, printr-un mister inexplicabil, seamănă la chip cu o indiancă. Mai sunt şi ochii ei de foc, care, conform mărturiei tuturor celor care au cunoscut-o, şi-au păstrat până la sfârşitul vieţii sale o putere magnetică de a fascina bărbaţii, nişte ochi care au devenit repede faimoşi printre aristocraţi. Mata Hari îşi aminteşte cu veselie şi cu mândrie ziua în care a avut onoarea de a se înclina în faţa Maiestăţilor Sale. Apoi, fără prea multă duioşie, vorbeşte despre naşterea fiului ei, Norman, care vine pe lume în 1897 şi care moare, otrăvit de o servitoare javaneză, la vârsta de trei ani... Ah! maternitatea aceea, pe care ea se bazează pentru ca lanţul conjugal să devină mai strâns, mai tandru, mai amoros nu foloseşte decât pentru a-l îndepărta pe deplin pe căpitan de ceea ce se numeşte calea datoriei. Întotdeauna plecat de acasă, întotdeauna înconjurat de prieteni libertini şi de femei cu moravuri uşoare, întotdeauna dispus să parieze mizând pe ceea ce posedă şi chiar şi pe ceea ce nu posedă, bărbatul sfârşeşte prin a se ruina şi a o ruina şi pe soţia lui. Ajungând în acest punct dureros al mărturisirilor ei, dansatoarea, într-un moment de cruzime, se răzvrăteşte împotriva umilinţelor îndurate şi-şi aminteşte că nu s-a

născut numai bogată, ci şi nobilă, ceea ce o face să nu se aştepte de la căsătoria ei nici măcar la un nume mai ilustru decât acela al ei. „Bunica mea, spune, era baronesa Margheretha Wijnbergen." Este adevărat că şi căpitanul MacLeod, şi el de viţă nobilă, este nepotul unui amiral şi că neamul lui atinge cea mai glorioasă epocă din istoria Scoţiei. Dar, în sfârşit, nici asta, nici nimic altceva nu-i dă dreptul să o trateze pe o femeie bogată de familie bună ca pe o servitoare. Deşi mă exprim greşit. O servitoare, oricât ar fi ea de umilă, nu este trimisă să ceară bani prietenilor, poruncindu-i ca, pentru a-i obţine, să nu ţină cont de consideraţii de pudoare inutilă... Şi Mata Hari îl citează pe un anume dl Calisch, mare admirator al ochilor ei, la care a trebuit să apeleze pentru a-i „stoarce" o anumită sumă de bani pentru soţul ei. „Dar, adaugă, am făcut rost de câteva bancnote de o mie, fără să fiu nevoită să-i devin infidelă..."

După acest sfârşit dureros al celui de-al doilea capitol, ne aflăm brusc în provincia Java. Căpitanul conduce un batalion de rezervă şi viitoarea vedetă a music-hallurilor europene dă naştere fiicei sale, Jeanne Louise.

Capitolul al patrulea conţine tragedia morţii fiului ei, Norman. Cei care au creat legenda unei femei fatale şi sângeroase, care practică spionajul din plăcerea de a contribui la masacre, relatează această poveste în felul lor, adăugându-i un epilog romantic. După părerea lor, când Margaretha Geertruida află, datorită revelaţiilor unei vrăjitoare, că fiul ei a fost otrăvit de una dintre servitoarele ei băştinaşe, se grăbeşte să facă dreptate fără să apeleze la Tribunale, omorând-o cu mâinile ei pe asasină. Totuşi, din memoriile sale aflăm că nefericita mamă nu cunoaşte adevărata cauză a acelei boli fulgerătoare care i l-a răpit pe Norman al ei până când servitoarea care i-a administrat otrava nu-şi mărturiseşte crima la spital, pe patul de moarte. După această tragedie, soţii MacLeod se mută cu domiciliul la Banjoe Biroe, în apropiere de Semarang[1]. Acolo nu mai este ea geloasă, ci el. Dar ea îl asigură că gelozia aceea este nejustificată şi chiar demonstrează asta mai târziu, când în timpul procesului de divorţ, nimeni nu reuşeşte să dovedească nimic împotriva comportamentului ei.

În capitolul al cincilea viaţa devine din ce în ce mai dezgustătoare pentru femeia

[1] Semarang este un oraș din Indonezia (n.tr.).

aceea care se află departe de patria ei, fără sprijin, aproape fără legături de prietenie, pe deplin la cheremul capriciilor brutale ale unui bărbat imoral şi inuman. „La Banjoe-Biroe, scrie cu un stil sec în care se intuieşte furia din inima ei umilită şi mâhnită, soţul meu m-a biciuit pentru prima oară." De ce? Asta nu o spune. Dar în scrisorile pe care i le scrie începând din acea zi tatălui său, lamentările din cauza maltratărilor suferite devin atât de frecvente şi de grave, încât dl Zelle nu se poate abţine şi depune o plângere formală împotriva ginerelui său la tribunalul din Java. Tot atunci îi scrie scumpei lui Margaretha, sfătuind-o să încerce să obţină martori pentru loviturile pe care le primeşte ca să poată solicita divorţul. În loc să se calmeze, nobilul militar se înfierbântă aflând ceea ce se pune la cale împotriva lui. Nu o mai ameninţă cu biciul pe care-l foloseşte la călărit, ci cu revolverul său de ordonanţă. Într-o scrisoare din 3 august 1901, sărmana femeie face referire la o scenă în care tiranul ei sălbatic, după ce o scuipă în faţă şi după ce o târăşte de păr, o ţine mult timp cu pistolul îndreptat asupra ei. De data aceasta, ea nu ascunde motivul acelei scene şi susţine că al ei călău, îndrăgostit de altă femeie, vrea să-şi recapete libertatea, chiar

cu preţul unui asasinat. „Chiar el mi-a mărturisit asta, adaugă, avertizându-mă că dacă nu divorţez repede, mă va face să crap." În această perioadă, fiica ei se molipseşte de o boală oribilă de piele, care îi acoperă tot corpul de pete. Olandezii din colonie află în sfârşit ce se întâmplă în căminul acelui ofiţer şi nu-şi ascund faţă de el dispreţul pe care acesta îl merită. Existenţa devine imposibilă pentru cei doi soţi într-un mediu atât de îngust, în care toţi se cunosc unii pe alţii. MacLeod, care deja nu mai activează în serviciul militar, se hotărăşte să se întoarcă la Amsterdam.

Capitolul al şaselea ne conduce până la porţile Tribunalului unde s-a intentat procesul de divorţ la cererea soţiei. Ne aflăm în ultimele zile ale anului 1901. Urându-se, cei doi soţi, deja străini unul de altul, continuă să trăiască împreună şi chiar se instalează din nou în casa burgheză şi detestabilă a mătuşei Frida. Dar după câteva săptămâni, scandalurile provocate de beţiile constante ale bărbatului îi obligă să caute un refugiu mai discret în strada Van Breestraat, la numărul 188. „Plouă cu bătaie", spune Leo Faust, încercând să rezume într-o frază confidenţele dansatoarei. Apoi adaugă: „Pe 26 august 1902, MacLeod iese din casă cu

pretextul că se duce să pună o scrisoare la poştă şi o ia cu el pe fiica sa, mereu bolnavă. Nu se mai întorc. Mata Hari, înnebunită, lipsită de mijloace, de sănătate, de prieteni, neştiind unde să-şi caute fiica, îşi vinde ultimele rochii unui negustor de haine vechi şi se refugiază în casa mătuşii sale, baronesa de Landes, soţia bancherului Goedvriend, la Arnhem[1]. Cu ajutorul avocatului Edouard Philips, femeia abandonată depune o cerere de divorţ. Tribunalul îl condamnă imediat pe soţ să-i dea soţiei o pensie lunară şi să-i înapoieze fata, ca să locuiască împreună cu mama ei în casa rudei acesteia, fără obligaţia de a-l primi pe bărbatul nedemn. Pensia lunară nu este decât de o sută de florini[2]. Dar MacLeod, care imediat a început să trăiască în concubinaj cu o femeie foarte tânără, nu îi plăteşte niciodată soţiei sale această sumă de bani."

În capitolul al şaptelea aflăm că MacLeod, deşi beat şi cam nebun, cunoaşte psihologia ipocrită şi făţarnică a compatrioţilor săi. Înarmându-se cu îndrăzneală, publică într-adevăr un anunţ în ziare pentru a-i preveni

[1] Arnhem este un oraş în Ţările de Jos, reşedinţa provinciei Gelderland (n.tr.).

[2] Unitate bănească în Olanda, până la introducerea monedei unice europene (n.tr.).

pe negustori în general că nu este responsabil de datoriile pe care le-ar putea face soţia lui, pentru că aceasta a părăsit domiciliul conjugal fără permisiunea soţului. Imediat, doamnele puritane din cartier îi închid uşile nefericitei Margaretha. Şi cel mai rău este că însăşi mătuşa ei, virtuoasa baronesă de Landes, o roagă să plece din casa ei. În ziua de 10 decembrie 1902, fiica bogatului negustor Zelle se află pe stradă, cu fata ei, fără haine de schimb şi doar cu o sumă de bani de trei florini şi jumătate.

Ce face, în tot acest timp, tatăl viitoarei vedete? Până acum nu l-am văzut făcându-şi apariţia în niciunul dintre momentele în care prezenţa sa ar fi fost salvatoare. Dar, dintr-odată, o întâlnim pe Margaretha cea părăsită în casa paternă, la Haga, pregătindu-se să danseze la teatru. „Datorită sfaturilor şi subsidiilor din partea dlui Zelle, spune Leo Faust, Mata debutează în octombrie 1903 la Paris..."

3

Primele succese

Aşadar, după cum am putut constata din mărturia autentică a *Memoriilor*, la sfârşitul lunii octombrie 1903 nefericita soţie a maiorului MacLeod, biata moştenitoare a domnului Zelle, încetează să mai fie trista Geertruida, umilită, terorizată şi biciuită, pentru a deveni ciudata Mata Hari, care va entuziasma lumea cu dansurile sale exotice înainte de a o emoţiona prin moartea sa şi de a o îngrijora prin taina legendei sale. Capitolul al optulea al memoriilor, în traducerea şi adaptarea lui Leo Faust, se intitulează „Viaţă măreaţă". Dar, fără îndoială, datorită faptului că aceste rânduri sunt destinate mai întâi tatălui ei şi apoi publicului, acea „viaţă măreaţă" se dovedeşte foarte corectă, foarte discretă, foarte neprihănită.

Dacă în sufletul ei există, aşa cum este şi firesc să existe în acea perioadă, ceva din beţia primelor succese obţinute în deplina ei independenţă, departe de biciul conjugal şi de dispreţul prefăcut pe care i-l arătau familiile de funcţionari olandezi, acel ceva nu se observă în amintirile ei pariziene. Singurele ei preocupări par să fie viitorul ei şi soţul ei, a cărui umbră continuă să-i amărască existenţa. I se pare că-l vede apărând pretutindeni, în fiecare clipă, ca să-şi proclame drepturile. Căci divorţul cerut de ea nu a fost acordat de justiţia de la Amsterdam. Judecătorii puritani, foarte respectuoşi faţă de disciplina socială, consideră, fără îndoială, că un comandant nobil de trupe coloniale are dreptul să se poarte cu soţia lui precum o face cu al său cal. În schimb, mai târziu, când *onorabilul* MacLeod este cel care solicită desfacerea căsătoriei, Tribunalul se grăbeşte să i-o acorde. Dar asta se va întâmpla abia peste trei ani. Deocamdată, aflând că jumătatea lui se dedică dansului în Babilonia modernă, soţul cel demn îi scrie o scrisoare prin care o ameninţă că o va închide într-o mănăstire, nici mai mult nici mai puţin decât pe vremea lui Ludovic al XVI-lea. O pariziană ar fi râs de un mesaj atât de anacronic. Naiva neerlandeză se sperie, se întristează, plânge, cere sfaturi prin telegraf şi, în cele din urmă, se întoarce pe pământul ei natal pentru a

se refugia în casa austeră a unor rude, care locuiesc în Nijmegen[1].

Cu o resemnare indiferentă, scrie în ianuarie 1904: „Sunt aici..." Aici reprezintă penumbra provincială a căminului umed şi cenuşiu, în care numai cratiţele de aramă din bucătăria spaţioasă au voie să strălucească când le mângâie soarele. Aici reprezintă strada tăcută, strada gravă, strada precaută, unde un mers necunoscut atrage privirile pe la ferestre, în spatele perdelelor de dantelă, ale stăpânelor neliniştite. Aici reprezintă o grădină cu lalele verzi, roşii, violet, care se înfioară din cauza suflului de iarnă. Aici reprezintă ceaţa, delicata ceaţă ce învăluie totul ca un văl care cerne lumina, care cerne sunetele, care cerne până şi notele argentiniene ale carilonului municipal. Aici este continua supraveghere a mătuşilor şi a cumetrelor, care au auzit vorbindu-se vag despre scandalul stârnit de fuga la Paris şi despre dansurile din teatre. În concluzie, aici este suferinţa, ruşinea şi nostalgia...

Mai ales nostalgia, căci i-a fost de ajuns să simtă veselia din Paris ca să înţeleagă

[1] Nijmegen este un oraș în provincia Gelderland, Țările de Jos. Este considerat a fi cel mai vechi oraș din Olanda, împlinind 2000 de ani de existență în 2005 (n.tr.).

că în Lutetia[1] cea prielnică, cea ospitalieră se află viaţa, pasiunea, gloria, speranţa, libertatea, fericirea. „Acolo o să am succes într-o bună zi!" se gândeşte. Dar rudele care locuiesc acolo şi care urăsc şi disprețuiesc foarte mult existenţa artistelor în general şi a artistelor parizience în particular, o supraveghează chiar şi când doarme, ca să o împiedice să viseze la întoarcerea în metropola păcatului pe care ele o numesc, cu ura lor de cititoare ale Bibliei, Sodoma şi Gomora ale lumii moderne. Eu mi-o închipui pe frumoasa şi trista prizonieră aşa cum trebuie să fi fost în acele momente, când, după calvarul cel lung al căsniciei sale şi după ce-şi deschisese brusc sufletul spre iluziile artei şi ale dragostei, nu se gândeşte decât să-şi recapete independenţa absolută ca să se întoarcă în Franţa. Inteligenţa ei clară a făcut-o să înţeleagă că, dincolo de graniţele Olandei, frumuseţea ei exotică o va transforma în curând într-un idol rar, la ale cărui picioare o mulţime de adoratori vor cânta ode cu un entuziasm impetuos. Un portret celebru care o reprezintă în momentul de

[1] Lutetia sau Lutetia Parisiorum a fost o localitate fortificată în Galia, un centru al tribului celtic numit Parisii. După cucerirea Galiei de către romani în anul 52 î.Hr. a fost extensiv dezvoltată până la statutul de oraș (n.tr.).

apogeu din existenţa sa dovedeşte că cei care vorbesc despre *frumuseţea ei incomparabilă* nu exagerează. „Înaltă, zice Dumur descriind acea pânză, zveltă, înalţă pe gâtul ei minunat, morbid şi chihlimbariu un chip fascinant, perfect oval, pe care se distinge o oarecare expresie enigmatică şi tentantă. Gura, desenată cu vigoare, alcătuieşte o linie mobilă, dispreţuitoare, foarte cărnoasă, sub un nas drept, fin, ale cărui nări zvâcnesc deasupra celor două gropiţe de umbră din colţul gurii. Ochii ei minunaţi de catifea şi închişi la culoare sunt îngrădiţi de nişte gene lungi şi au un aspect indian datorită alungirii lor puţin oblice. Privirea ei este enigmatică şi se pierde în gol. Părul, foarte negru, foarte diafan, cu cărare pe mijloc, încadrează faţa în nişte onduleuri întunecoase. Pielea este caldă, aurie, cu reflexe de bronz. Acest ansamblu exprimă voluptate, este tulburător, plin de seducţie neaşteptată provenită din partea unei frumuseţi magice, a unei purităţi uimitoare de trăsături." Dar toată această frumuseţe atât de puţin europeană şi atât de ciudată, care mai târziu va captiva universul, nu este observată de olandezi, ei nu o simt, nu o înţeleg. Pentru ei, obişnuiţi cu strălucirile comune, blonde, durdulii şi arătoase ale mariţelor care zâmbesc în

fotografiile lui Sebastian ter Burg, etalându-şi decolteurile în faţa băutorilor nepăsători, eleganţa asiatică a fantasticei Geertruida se apropie mai mult de caricatură decât de artă. În schimb, cosmopoliţii de la Paris, deşi de-abia au avut timp să-i admire farmecele, îşi amintesc neîncetat de ea şi o întreabă când are de gând să se întoarcă şi să îi încânte cu dansurile ei.

Când, se întreabă ea însăşi, când? Şi tristeţea ei în fantomaticul Nijmegen este atât de mare, încât, în ciuda scrisorilor în care soţul ei îi repetă în fiecare săptămână, în cel mai solemn mod, că, dacă îi mai pângăreşte „cinstitul său nume pe scenele teatrelor, o va închide pentru restul vieţii", fuge din nou în primăvara anului 1905 şi, la puţin timp după ce ajunge pentru a doua oară la Paris, debutează, de data asta nu într-un music-hall şi nu în faţa unui public profan, ci în templul religiilor orientale, la Muzeul Guimet, în faţa zâmbetului enigmatic al unui mare Buddha de aur. Ce mai comentează ziariştii a doua zi despre ceremonia aceea! Cât entuziasm din partea orientaliştilor în faţa revelaţiei subite a acelor ritualuri!... Dând ascultare unui fel de autosugestie, Mata Hari se preface a fi o dansatoare sfântă din India. Şi în mijlocul relicvelor pe care înţelepţii le-au îngrămădit

în sala Krishna, acoperită cu un voal transparent, de culoarea şofranului, celebrează, amintindu-şi poate ceea ce văzuse în Java, realizând poate ceea ce doar visase, ritualurile iluzorii ale unei liturghii voluptuoase.

Un literat american care locuieşte în Franţa de treizeci de ani îmi spune, referindu-se la debuturile zgomotoase ale celebrei dansatoare:

— Eu nu am văzut-o la Muzeul Guimet, unde doar cei iniţiaţi au putut să o admire; dar la câteva zile după aceea, la Legaţia din Chile, în timpul unei petreceri la care participau cele mai distinse doamne din corpul diplomatic, am avut plăcerea să asist la una dintre pantomimele lui Mata Hari, care pe vremea aceea erau considerate reconstituiri scrupuloase ale dansurilor baiaderelor sfinte din Benares[1]. Îmi amintesc că, înainte de a începe spectacolul, un bătrân foarte serios a explicat publicului ce însemna ceremonia ritmică la care urma să avem norocul de a asista. „O fecioară frumoasă ca Urvasi, pură ca Damayanti[2] şi venită de la

[1] Varanasi, cunoscut anterior sub numele de Benares sau Banaras, este unul dintre cele mai vechi oraşe din lume aflate încă în existenţă, considerat unul dintre cele şapte oraşe sacre ale Indiei antice (n.tr.).

[2] Damayanti a fost un personaj din mitologia hindusă, care s-a căsătorit cu regele Nala (n.tr.).

o mănăstire precum Sakuntala[1], ne-a spus, vă va prezenta mitul perlei negre." Şi după ce învăţatul conferenţiar şi-a încheiat povestea tenebroasă, am văzut apărând o femeie brunetă, slabă, cu chipul aspru şi ochi de foc care, învăluită într-o tunică ce-i lăsa pântecele dezgolit, a început să danseze uşor, străduindu-se să sugereze scenele din drama legendară, în care prinţesa Anuba, ştiind că pe fundul mării există o scoică ce conţine o perlă neagră la fel ca aceea care străluceşte în vârful pumnalului lui Mescheb, încearcă să-l seducă pe pescarul Amry ca să-l determine să se ducă să o caute. Cu spaima întipărită pe chip, auzind acea propunere, pescarul îi răspunde prinţesei că este o nebunie ceea ce ea îi cere să facă, pentru că scoica este păzită de un monstru care îi devorează pe cei care se apropie de ea. Dar fata insistă, recurge la dezmierdări, îl îmbată cu privirile ei de foc. Şi, în cele din urmă, pescarul ajunge până pe fundul mării şi se întoarce, agonizând, sfâşiat de monstru, ca să-i înmâneze perla prinţesei. Şi atunci prinţesa, mângâind piatra preţioasă pătată de sânge, dansează, dansează, se

[1] Sakuntala este un personaj din mitologia hindusă. În literatura modernă, este simbolul feminin al purităţii, al inaccesibilităţii şi al timidităţii (n.tr.).

bucură, delirează... La drept vorbind, eu nu reuşeam să descopăr caracterul religios al acelei legende. Dar, în schimb, îmi explicam foarte bine entuziasmul pe care dansatoarea îl trezea printre publicul parizian, avid de senzaţii exotice. Pentru că, într-adevăr, în acea Mata Hari şerpuitoare, care mima atât de bine cochetăria tragică, teribila cochetărie care cere viaţa unui bărbat în schimbul unui sărut şi care o cere cu o desfătare diabolică, savurând dinainte gustul celor mai cumplite senzaţii, exista o flacără de pasiune care amăgea, care seducea şi care provoca teamă.

În memoriile sale, dansatoarea vorbeşte despre această serată în casa ministrului din Chile, dar doar în treacăt, fără să-i acorde o prea mare importanţă. Ce înseamnă pentru ea reprezentantul unei *petite republique lointaine*[1]? Câteva sute de franci şi nimic mai mult. În schimb, când prinţesa Murat[2] o invită să se arate aproape dezbrăcată la palatul său sau când principele Drago dă o

[1] Unei mici republici îndepărtate (în franceză, în original) (n.tr.).

[2] Maria Annunziata Carolina Murat (născută Bonaparte) (1782 –1839), cunoscută sub numele de Caroline Bonaparte, a fost al șaptelea copil și a treia fiică a lui Carlo Buonaparte și a Letiziei Ramolino și sora mai mică a lui Napoleon I al Franței (n.tr.).

petrecere în cinstea ei, se observă mândria cu care-şi notează acele nume ilustre în jurnalele sale.

Dar se simte şi mai mândră când, la sfârşitul ultimului capitol al acestei cărticele, mărturiseşte că ocupă un apartament foarte somptuos la Palace Hotel de pe bulevardul Champs-Élysées şi că are o maşină proprie... Oh, vanitatea nimfei eterne! Şi fata nici măcar nu-şi dă seama de asta când îi scrie tatălui ei că toată lumea are dreptul să creadă, calculând cât i se plăteşte unui artist, că acel lux nu poate proveni nici din seratele mondene, nici din contractele de la Olympia, nici de la ceremoniile din Muzeul Guimet. La o femeie atât de stăpână pe sine, atât de prudentă, atât de rezervată, aşa ceva este foarte ciudat, căci în toate paginile mărturiilor sale se observă că una dintre cele mai mari strădanii ale sale constă în faptul de a-i face pe oameni să creadă că al ei comportament este ireproşabil şi că, atunci când soţul ei o acuză că îi pângăreşte numele prin *cabarets* nocturne, acesta de fapt o calomniază. „Dovada acestui fapt, spune ea din nou, este că, atunci când la începutul anului 1906, el însuşi solicită divorţul care mie mi-a fost refuzat, nu poate să demonstreze nimic împotriva vieţii pe care am dus-o în

Olanda sau la Java.“ Şi astfel îşi încheie mărturisirile, fără să bănuiască faptul că unii dintre noi suntem destul de indiscreţi încât să murmurăm:

— La Java şi în Olanda? Prea bine. Dar la Paris?...

4

Baiadera[1]

Abandonându-se voluptuos petrecerilor intime, unde adulatorii ei, după libaţiile solemne din cadrul cinelor copioase, o învăluiau în fervoarea linguşirilor lor, Mata Hari se complăcea evocând, exaltată de nostalgie, amintirile copilăriei sale mănăstireşti... Dar să nu vă închipuiţi că ceea ce îi venea în minte în acele momente era imaginea unui lăcaş la marginile unei văi ceţoase. Nu. Părea că uitase pe deplin ceea ce ea însăşi scrisese cu câţiva ani în urmă despre originea ei. Ea, europeană? Fiica unui negustor cumsecade din Leeuwarden? Elevă la şcoala din Cammingha State?... În niciun caz. Noua ei poveste nu avea nimic

[1] Dansatoare indiană (n.tr.).

de-a face cu burghezia. Era o poveste, o poveste din *O mie şi una de nopţi*, o poveste învăluită în albastru, aur şi purpură, în care imaginile cele mai ciudate se legănau în ritmul muzicii exotice.

— Eu, spunea, m-am născut în sudul Indiei, pe ţărmul Malabar, într-un oraş sfânt care se numeşte Jaffuapatam, în sânul unei familii din neamul sfânt al brahmanilor. Tatăl meu, Suprachetty, datorită spiritului său caritativ şi milos, era numit Assirvadam, ceea ce înseamnă *Binecuvântarea lui Dumnezeu*. Mama, baiaderă slăvită din templul lui Kanda Swany, a murit la paisprezece ani, chiar în ziua când m-a născut. După ce i-au ars trupul neînsufleţit, preoţii m-au adoptat şi mi-au pus numele Mata Hari, ceea ce înseamnă *Pupilă a zorilor*. Apoi, când am putut să fac primii paşi, m-au închis în marea curte interioară subterană a pagodei lui Shiva, ca să învăţ, călcând pe urmele mamei, sfintele rituri ale dansului. Din primii mei ani de viaţă nu mai am în memorie decât amintirile vagi ale unei existenţe monotone, în care, după ce am imitat automat, în timpul lungilor ore ale dimineţii, mişcările baiaderelor, îmi petreceam după-amiezile în grădină, împletind ghirlande de iasomie pentru împodobirea altarelor priapice ale templului. Dar când

am ajuns la pubertate, marea maestră, care vedea în mine o creatură predestinată, a hotărât să mă consacre zeului hindus Shiva[1], iniţiindu-mă în misterele sale într-o noapte de sakty-pudja de primăvară...

Când ajungea în acest punct al evocărilor sale, se pare că un fel de înfiorare sfântă punea stăpânire pe trupul dansatoarei.

— Aveţi idee ce este sakty-pudja în pagoda de la la Kanda Swany? îi întreba pe adulatorii ei îngenuncheaţi.

Iar acei magnaţi europeni, printre care se aflau de obicei academicieni şi miniştri, se vedeau obligaţi să mărturisească în cor că nu ştiau ce sunt acele saturnalii brahmanice din India.

Atunci ea, însufleţită de vin, de vanitate, de lumină, de miresme, de desfrâu, explica, ilustrându-şi discursurile cu atitudini şi mişcări mai elocvente decât cuvintele, misterele Nopţii Supreme, în care fachirii

[1] Shiva este o formă a lui Ishvara sau Dumnezeu în religia hindusă. De asemenea, este zeul suprem în shivaism, una dintre ramurile principale ale hinduismului practicat în India. Aparținând trinității divine Trimurti, Shiva este zeul distrugerii, în timp ce Brahma este creatorul, iar Vishnu păstrătorul și conservatorul. Chiar dacă reprezintă distrugerea, Shiva este văzut ca o forță pozitivă a Universului, deoarece distrugerea este, în hinduism, urmarea firească a creației. (n.tr.)

savurează în viaţă desfătările cumplite şi divine ale paradisului lui Shiva. Primele ore ale petrecerii sunt întotdeuana consacrate meditaţiilor în tăcere într-o atmosferă de opiu şi de lâncezeală. Dintr-odată, atunci când Magii descoperă pe cer semnele celor Trei Zeiţe, orchestrele încep să lungească, în umbră, notele armoniilor lor halucinante. Printre frunzişul des al junglei, un murmur misterios anunţă trezirea şerpilor sfinţi care, recunoscând ritmurile acelor dansuri, se îndreaptă spre templul unde Shiva îşi aşteaptă omagiile... Şi dansează... Şi amestecate printre şerpi, cu ei, întortocheate ca ei, la fel de frigide ca aceştia în goliciunea lor acoperită de pietre preţioase, dansează şi ele, baiaderele...

— Nu vă puteţi imagina, îmi spune un prieten care a asistat la una dintre faimoasele cine la care Mata Hari relata şi-şi mima iniţierea artistică, efectul de delir mistic care se desprindea din mişcările sale lascive, din tremurul ei febril, din răsucirile sale cataleptice. În ea se îmbinau idolul şi reptila. Ochii ei mari negri, întredeschişi într-o atitudine de extaz, lăsau să se filtreze, printre pleoape, doar două flăcări fosforescente. Braţele ei rotunde, de culoarea chihlimbarului, foarte lungi, foarte agitate, păreau că

se încolăceau în jurul unei fiinţe invizibile. Picioarele ei inelate, strălucitoare, musculoase, se mişcau cu tresăriri din tendoane care ameninţau să se rupă sub epidermă. Dacă dumneavoastră aţi fi văzut-o, aţi fi crezut că asistaţi la metamorfoza unui şarpe în femeie...

Auzind aceste ultime cuvinte, îmi vine în minte viziunea de neuitat a unei nopţi în care şi eu am asistat la una dintre acele sărbători obscure şi ciudate. Dar cea la care am participat eu nu a avut loc într-un restaurant din Paris, după o cină, ci pe tărâmurile îndepărtate ale Indiei, în apropierea oraşului Colombo, într-un fel de galerie interioară unde o baiaderă modestă primea devotamentul unui întreg popor, dansând în faţa ceilanezilor ghemuiţi în plantele lor. Am mai evocat şi înainte, când am vorbit despre senzaţiile mele din Orient, acest spectacol minunat şi pocăit, religios şi familial. După ce am străbătut mai mult de două ore prin micile cartiere, am ajuns la o curte interioară iluminată de lanterne de hârtie. La început, nu vedem decât torsuri umile acoperite de cămăşi albe şi nişte torsuri încă şi mai umile, complet goale. Dar, încetul cu încetul, descoperim, pierdute prin mulţime, nişte costume somptuoase de mătase şi patru sau cinci

mantii galbene ale preoţilor lui Buddha. Ne aşezăm, ca toată lumea, pe o rogojină şi aşteptăm. Dansul încă nu a început. O muzică neliniştită, o muzică ce pare că nu a început niciodată şi că trebuie să se termine niciodată, o muzică ce seamănă cu un geamăt întretăiat, ca un plânset infantil şi sălbatic, pluteşte prin aer, fără ca nimeni să nu ghicească din ce colţ provine. Unde am mai auzit aceste acorduri? De ce acest ritm ne produce o senzaţie atât de profundă de nelinişte?...

Silenţioasă ca o umbră, apare în cele din urmă baiadera.

Este dansatoarea populară, planta indigenă, fructul pământului. Pielea ei de bronz nu a fost niciodată macerată între esenţe, iar unghiile picioarelor sale nu au fost aurite decât de soare. Nicio influenţă înţeleaptă nu-i alterează arta instinctivă. Niciun ritual nu-i măsoară paşii. Şi cel mai probabil este că, dintre toate pietrele preţioase care o împodobesc, doar cele două mari diamante negre din ochii ei nu sunt false. Dar ce contează! Aşa cum este ea, umilă şi divină, făcută nu pentru a-i distra pe prinţi, ci pentru a completa beţia voluptuoasă a marinarilor din Malabar şi a muncitorilor ceinalezi; aşa cum este şi aşa cum se prezintă în noaptea asta

printre ofrande modeste de flori, sub mantia fosforescentă a cerului, pare o soră demnă de misticele devadasi[1] din alte timpuri.

Muzica mă amăgeşte în continuare. Este acelaşi ritm adormitor şi constant, cu care locuitorii din Krikino cu ochii lor de foc vrăjesc şerpii. Am observat asta văzând felul în care baiadera îşi ridică gâtul şi cum îşi mişcă capul. Este ritmul şarpelui! Şi acele ondulaţii ale braţelor rotunde, şi acele mişcări de ridicare a picioarelor, şi acele spirale din trup sunt tot de şarpe, de şarpe sfânt!

Delicat, mai mult alunecând decât păşind, frumoasa dansatoare înaintează până-i atinge cu vârful degetelor de la picioarele ei desculţe pe primii spectatori. Verigile aurite care îi ţin gleznele strânse şi celelalte, mai numeroase şi mai bogate, care îi servesc drept brăţări, îi marchează cu un uşor zgomot de clopoţei toate ritmurile. La gât, un colier triplu de pietre multicolore se agită neîncetat, lăsând să se vadă că, chiar şi în momentele în care există o aparentă linişte,

[1] În regiunile de sud din India, tinere fete ajunse la pubertate sunt dedicate de familiile lor zeiţei hindu Devadasi, devenind „prostituate de templu", femei uşoare care nu se pot căsători niciodată şi, inevitabil, purtătoare ale unor boli venerice. Practica Devadasi a fost interzisă în 1988, însă oamenii continuă să ţină ceremonii de dedicaţie pe ascuns, în multe regiuni ale Indiei. (n.tr.)

mişcarea persistă. Şi nu este doar o mişcare de braţe şi picioare, nu; nici o mişcare a mijlocului şi a gâtului, ci a întregului trup.

Însăşi pielea se însufleţeşte. Şi există o asemenea armonie, o asemenea unitate în întreaga fiinţă, încât atunci când buzele zâmbesc, surâd şi pieptul, şi mâinile, şi picioarele... Totul trăieşte, totul vibrează, totul se bucură, totul iubeşte. Ceea ce execută baiadera este mai curând o pantomimă a dragostei decât un dans. Gesturile sale sunt ca o vrajă. Făcându-şi să răsune bijuteriile, se apropie de cel ales şi îl invită să vadă în detaliu comorile frumuseţii pe care i-o oferă. Câtă cochetărie instinctivă şi arzătoare în fiecare gest! „Ochii aceştia, pare că-i spune, ochii aceştia cu umbră şi tristeţe; ochii aceştia şi buzele acestea de culoarea sângelui; braţele astea care sunt lanţuri încântătoare; tot acest trup care tremură este al tău, este pentru tine, priveşte-l!" Şi cu scopul de a putea fi privită mai bine, se apropie; apoi se îndepărtează, apoi se învârte...

Privirile ei sunt ca un filtru de desfrâu. Nările ei respiră cu voluptate aerul îmbibat de miresme dense asiatice, în care se îmbină misticismul şi animalitatea. Trupul, mereu palpitant, se întinde din nou, răsucindu-se în spirale inelate. Braţele care se

ridică ondulându-se par că urcă, că urcă fără încetare. Muzica îi dublează pătrunzătoarea, neliniştita, exasperanta melopee[1]... şi halucinaţi de ritm, sfârşim prin a nu mai vedea, acolo în centru, printre ramuri şi flori, în mijlocul mulţimii în extaz, decât un şarpe frumos, acoperit de pietre preţioase, un şarpe de voluptate şi de aur care dansează...

Oare admiratorii parizieni ai lui Mata Hari or fi experimentat vreodată, văzând-o dansând la petrecerile sale secrete, o impresie atât de profundă şi atât de misterioasă ca aceea pe care am simţit-o eu în Sri Lanka în faţa modestei baiadere din Kandi?... Nu cred. Ca o bună discipolă a dansului apsara[2] din Tanda Swany, celebra dansatoare dispreţuia simplitatea riturilor populare şi-şi îndeplinea liturghia fără să piardă niciodată din vedere exigenţele teribilului Shiva, zeul tuturor păcatelor, al tuturor complicaţiilor şi al tuturor cruzimilor. În scrisorile ei, când se adresează poeţilor şi muzicienilor însărcinaţi să-i pregătească libretele, ea însăşi mărturiseşte dorinţa ei fermă de a nu lăsa nimic în

[1] Melodie lentă, ritmică și monotonă, care acompania în trecut o declamație. (n.tr.)

[2] Dansul apsara este una dintre cele mai fascinante moşteniri culturale ale Cambodgiei. Cu o tradiţie veche în societatea khmeră, dansul se revendică de la jucăuşele zeităţi hinduse pomenite de textele sacre sanscrite. (n.tr.)

voia improvizaţiilor şi de a se supune mereu unor reguli exacte de simbolism mitologic. Fiecare dintre pantomimele sale pretindea să fie, într-adevăr, plăsmuirea plastică a unui poem sfânt la fel ca acelea pe care, în altarul de granit roşu-închis din pagoda voluptuozităţilor locuitorilor din Malabar, în nopţile misterelor orgiastice, le execută cele trei baiadere dezbrăcate care întruchipează triplul mit al lui Pahvany, Lakmy şi Sakty.

— În acel altar am dansat pentru prima oară, la vârsta de treisprezece ani, goală-goluţă... obişnuia să spună ea dezbrăcându-se, în faţa admiratorilor ei extaziaţi, de vălurile care-i acopereau trupul.

În realitate, Mata Hari nu văzuse orgia mistică din sanctuarul lui Shiva decât în cărţi. Şi probabil că în aceleaşi cărţi pe care mă uit eu acum, nu fără o senzaţie de înfiorare îngrozită şi de nostalgie. Pentru că, într-adevăr, inspiră în acelaşi timp curiozităţi nesănătoase şi dezgust profund picturile pe care călătorii din alte timpuri ni le trasează înfăţişându-ne saturnaliile sfinte în care baiaderele din templul lui Shiva practică riturile monstruoase ale cultului lui Lingam. „În jurul tabernacolului, spune exploratorul Jacolliot, apar în poziţii de extaz vreo treizeci de dansatoare dezbrăcate, năduşite,

gâfâind, în faţa cărora preoţii şi credincioşii se extaziau cu gesturi iscoditoare. Dintr-odată, dând ascultare poruncii liderului aşa-numiţilor *pundjarys*, toate acele femei îşi abandonează poziţiile şi se întind pe jos, amestecându-şi şi înlănţuindu-şi coapsele, braţele, gâturile, mâinile. Doar cele trei preotese care le întrupează pe cele trei zeiţe ale Prostituţiei Universale rămân în picioare în centrul mulţimii care freamătă. Niciodată, nici în cele mai nebuneşti vise, imaginaţia unui fumător de opiu nu a putut să conceapă nimic mai înfiorător decât acel spectacol de desfrâu mistic, decât acel val de carne feminină care se oferă violării de către fachirii beţi, a căror goliciune produce o senzaţie de bestialitate. Sexele se confundă, ţipetele se amestecă cu suspinele şi se topesc într-un răcnet profund. Cele trei apsaras, de parcă n-ar observa nimic, continuă să stea liniştite, dansând, până când preoţii care-i reprezintă pe cei trei zei se aruncă asupra lor ca să se bucure de mângâierile lor virginale..." Desigur că, oricât de somptuoase ar fi fost orgiile lui Mata Hari, niciodată n-ar fi putut să semene, nici pe departe, cu acele petreceri brahmanice din pagodele lui Shiva. Dar ea îşi combinase dansurile, dându-le un asemenea aer de misticism senzual, încât până

şi înţelepţii orientalişti se înclinau când, foarte serioasă, repeta:

— Acolo, în altarul de granit roşu-închis din Kandah Swandy am început să primesc iniţierea...

În realitate, tot ce putuse ea să studieze sau, cel puţin, să fi văzut, este dansul mărunţelelor javaneze aparţinând populaţiilor unde soţul ei a servit în armata colonială olandeză. Şi între această artă fină, artificială, alcătuită din gesturi stilizate şi din mişcări tradiţionale, şi dansul dramatic al acelor apsaras din Malabar este o diferenţă enormă. Ca nişte idoli de aur şi de email, figurinele din Java şi din Sumatra[1], timide, hieratice, imaculate, nu au, în aparenţă, nici trup, nici spirit. Sunt întrupări cam abstracte ale riturilor ancestrale şi se păstrează ca şi cum secolele n-ar trece peste ele, poziţiile lor, costumele, mişcările şi tiarele lor, brăţările şi zâmbetele lor transmiţându-se de-a lungul mileniilor. Aşa cum le-au văzut în epoci îndepărtate primii principi palizi, tot aşa le contemplăm şi noi acum. Mătasea încă nu exista în Occident, când ele deja îşi etalau tunicile din brocatel auriu. Templele în ale

[1] Sumatra sau Sumatera este o insulă cu 473 000 km² din Oceanul Indian, aparţinând Indoneziei şi fiind ca mărime pe locul şase pe glob. (n.tr.)

căror tinde dansează ar putea să se prăbuşească, dar ele n-ar face un pas mai mare decât altul. Ele, laolaltă, nu par nici că simt, nici că gândesc, nici că trăiesc. Şi dacă este adevărat ceea ce spun istoricii despre ele, nu experimentează niciodată nici cea mai mică tentaţie amoroasă.

Aşadar, este puţin probabil să fi fost tinerele javaneze din Vanjoe Biroe sau din Semarang[1] cele care au inspirat-o pe Mata Hari.

E suficient să vedem descrierile care se păstrează despre dansurile ei ca să observăm că în arta ei totul era artă, idee, desfrâu, seducţie, pasiune. Costumele, oricât de somptuoase ar fi fost, păreau întotdeauna că o deranjează într-atât încât doar în teatrele şi saloanele aristocratice le suporta. De îndată ce rămânea singură printre bărbaţi, prima ei mişcare consta în a se dezbrăca de lungile ei tunici din satin. Chiar şi în ultimele sale clipe, cu două sau trei zile înainte de a fi împuşcată, pradă unei diabolice beţii senzuale, a vrut să ofere pentru ultima oară spectacolul frumoasei sale goliciuni şi a început să danseze în temniţa ei până când sărmanele surori de caritate responsabile de închisoarea de la Saint-Lazare,

[1] Semarang este un oraș din Indonezia. (n.tr.)

prevenite de unul dintre paznici, au dat fuga să o exorcizeze.

Vreţi să vă faceţi o idee exactă despre cum erau dansurile sfinte ale lui Mata Hari? În *Les Défaitistes* de Louis Dumur, carte interesantă şi adevărată în privinţa tuturor detaliilor, există o descriere admirabilă despre o petrecere sărbătorită în 1917 în palatul ducesei de la Eckmühl şi în care *clou*[1] a fost baiadera dezbrăcată. Nu îndrăznesc să traduc, de teamă să nu-i răpesc textului ceva din savoarea lui de desfrâu solemn. Iată-l aici:

Seuls, les petits seins étaient couverts de deux cupules de cuivre ciselé retenues par des chaînettes. Des bracelets luisants de pierres prenaient les poignets, les biceps et les chevilles. Tout le reste était nu, fatidiquement nu, des ongles des doigts à la pointe des pieds. Dominé par les gorgerins, le ventre plastique et ferme modelait sa souplesse androgyne, entre les courbes symétriques qui, des aisselles ouvertes sous les bras levés, tombaient sur la conque des hanches. Les jambes s´élevaient, idéales, comme deux fines colonnettes de pagode. Les

[1] Punct de atracţie (în franceză, în original) (n.tr.)

rotules se nouaient comme deux boutons de lis. Les triceps s´évasaient. Tout était blanc, jaune tendre, ambré, pailleté de lueurs d´or et de reflets rosés, tandis que, porté par le double chapiteau des longues cuisses doucement renflées, l´étroit bassin d´ivoire offrait dans son milieu le fruit noir du pubis.

Sur une dernière invocation reptilienne, Mata Hari se tourna vers le dieu endormi et souriant, et se prosterna par trois fois. Puis tournant lentement, lentement sus elle-même, elle détacha de son poignet gauche, du même rythme très lent, le large bracelet métallique que le ceignait. On vit alors apparaître, à la place du bracelet de cuivre, un mince bracelet naturel qui, tatoué en bleu sur la peau d´or pâle, représentait un serpent qui se mordait la queue.[1]

[1] Singuri, micii sâni erau acoperiţi cu două bucăţi de aramă cizelată susţinute de nişte lănţişoare. Brăţări strălucitoare din mărgele strângeau încheieturile mâinilor, muşchii şi gleznele. Restul trupului era gol, fatidic de gol, unghiile degetelor ivindu-se în vârful picioarelor. Dominat de colane, pântecele plastic şi ferm îşi modela supleţea androgină, între curbele simetrice care, având subsuorile acoperite sub braţele ridicate, se lăsau pe cochilia şolduri-lor. Gambele se ridicau, ideale, ca două coloane mici de pagodă. Genunchii se legau ca doi boboci de crin. Muşchii triceps se lărgeau. Totul era alb, galben-pal, de culoarea

*

Cum să ne explicăm ce era cu adevărat brahmanic în arta senzuală şi mistică a acestei baiadere?... În familia ei, de neam olandez şi aristocratic, nu a existat niciodată nicio picătură de sânge exotic. Soţul ei nu a putut să o ducă să trăiască o vreme decât în Java sau Sumatra, şi asta în asemenea condiţii încât probabil că nici măcar nu a reuşit să le vadă acolo pe dansatoarele javaneze. Trebuie, aşadar, să acceptăm ideea unei învăţături pur academice? În mod evident. Şi totuşi, şi aici apare teribila taină care învăluie tot ce are legătură cu această femeie, ca să ne oblige să ne întrebăm cum este posibil ca o europeană, o olandeză, o nepoată a nobilelor matroane bogate din tablourile lui Rembrandt, a putut, până şi din

---

chihlimbarului, împodobit de raze de lumină aurie şi de reflexe trandafirii, în timp ce, purtat de dublul capitel al lungilor coapse uşor bombate, pelvisul strâmt de fildeş oferea în mijlocul său fructul negru al pubisului.

Cu o ultimă invocaţie de reptilă, Mata Hari se întoarse spre zeul adormit şi zâmbitor şi se prosternă de trei ori. Apoi, întorcându-se încet, lent asupra ei înşişi, ea îşi desprinse de pe încheietura mâinii sale stângi, într-un ritm la fel de lent, brăţara metalică largă care o strângea. Am văzut atunci apărând, în locul brăţării de aramă, o brăţară subţire care, colorată în bleu pe pielea de aur-pal, reprezenta un şarpe care-şi muşca coada. (în franceză, în original) (n.tr.)

punct de vedere fizic, să fie ceea ce ea era. Căci în privinţa acestui aspect, toţi cei care au cunoscut-o sunt de acord să declare, nu fără uimire, că frumuseţea ei reprezenta cea mai pură întruchipare a frumuseţii asiatice, arămie, cu ochi mari de foc şi păr negru ca tăciunele. Însuşi doctorul Bralez, care a fost medicul ei în închisoarea de la Saint-Lazare, spune că, în ciuda evidenţei credinţei botezului, i-a fost greu să se convingă că nu era o baiaderă autentică din pagoda misterioasă a lui Kandah Swany...

Mata-Hari

5

Misterele din iatacul ei

În studiul despre traiul vicios din timpul războiului, unul dintre medicii de la Prefectura Poliţiei din Paris, doctorul Bizard, asigură că „într-un bordel a cunoscut-o pe faimoasa Mata Hari, care la puţin timp după aceea avea să fie condamnată ca spioană"... Ceea ce ilustrul şi indiscretul medic nu spune este dacă dansatoarea se afla acolo în calitate de prostituată sau în calitate de clientă... Şi e mai bine aşa, pentru ca şi în acest ungher întunecat al existenţei eroinei noastre o fărâmă de mister să o salveze de josnicia realităţii. În calitate de clientă, ce-i drept, nu ne poate şoca să o vedem într-unul dintre acele temple imense ale dragostei vandabile. Din cauza temperamentului său de păcătoasă deseori obosită, dar niciodată sătulă?... Nu.

Din cauza dorinţei sale de a cultiva dragostea ca o artă foarte subtilă şi foarte complicată sau, şi mai bine, ca o ştiinţă secretă care necesită laboratoare prielnice pentru practica *in anima vili.* Într-adevăr, Mata Hari nu se poate împăca, în exersarea rolului ei de zeiţă Venus, cu şiretlicurile instinctive pe care toate curtezanele, deşi fără să-l fi citit pe Ovidiu, ştiu să le pună în practică ca să le producă halucinaţii amanţilor lor. Nimic din ea nu este la voia întâmplării, frivol şi cochet, în stilul parizian. Nimic din ea nu te duce cu gândul la păpuşa voluptuoasă cu care bărbaţii se distrează o noapte sau o săptămână, sau un an, sau o viaţă întreagă, şi a cărei unică ambiţie constă în a fi dezmierdată, răsfăţată şi împodobită de mâinile generoase ale stăpânului ei. Nimic din ea nu este făcut în mod inconştient, nici râsetele, nici lacrimile, nici vicleniile, nici lâncezirea, nici ţipetele sălbatice de plăcere. Convinsă poate că în fiinţa ei misterioasă freamătă sufletul reincarnat al unei baiadere din acele pagode indiene antice, în care se celebrau cele Şaizeci şi Patru de Rituri ale Desfrâului, îşi studiază la fel de mult relaţiile intime cum o face şi cu practica dansurilor sale. Ea caută, studiază şi foloseşte toate vrăjile, toate

amuletele, toate descântecele, toate canoanele dragostei magice...

Zâmbiţi când auziţi asta, la fel ca atunci când o ţigancă vă oferă un remediu care să vă ajute ca iubita voastră să vă fie fidelă?...

Totuşi, rezultatul metodelor lui Mata Hari este dintre acelea care, oricât de sceptici am fi, trebuie neapărat să ne oblige să analizăm cu îngrijorare interogativă şi modestă fenomenele indiscutabile ale inexplicabilului. Oare toţi înţelepţii epocii noastre nu se încăpăţânează să pândească suflările din gurile spiritiste pentru a încerca să vadă ieşind din ele emanaţiile vitale ale ectoplasmei?... Nu a devenit oare o dogmă ştiinţifică realitatea hipnotismului, a autosugestiei şi a telepatiei?... Cu doar un an în urmă, doctorul Laumonier care s-a consacrat studiului calităţilor pietrelor preţioase, ne asigură că în mare parte ceea ce ne spune Cabala[1]

[1] Cabala este o tradiție veche, care s-a născut acum 5770 de ani. Termenul „Cabala" derivă de la cuvântul ebraic *kabbalah*, care înseamnă primire, receptare. Sinele în Cabala este chiar Dumnezeu manifestat în om și are un corespondent în inima spirituală. Trezirea punctului din inimă și apoi împlinirea completă a acestui punct până la desăvârșire este scopul pe calea spirituală a Cabalei. (n.tr.)

despre puterea miraculoasă a smaraldelor, a safirelor şi a perlelor se dovedeşte a fi exact, din punct de vedere experimental. Aşadar, de ce trebuie să ne batem joc de ştiinţa ocultă a dragostei? Când Caligula, speriat de propria idolatrizare pentru ofilita Cesonia, îşi adună consilierii ca să-i întrebe dacă n-ar fi bine să o aşeze pe butucul de tortură pe acea femeie şi să o oblige să mărturisească care este filtrul de care se foloseşte pentru a-i subjuga pe bărbaţi, nu se înşală prea mult, aşa cum îşi închipuie Suetoniu. Există, fără îndoială, o magie erotică, despre care ţigăncile din Europa sunt singurele care încă par să cunoască câteva noţiuni elementare, dar care îşi păstrează întotdeauna obiectele de cult şi sanctuarele în îndepărtatele sate orientale. Magia aceea, alcătuită din filtre îmbătătoare, de parfumuri secrete, de mângâieri nenumărate, de spasme infinite, de temeri obscure, de curiozităţi niciodată satisfăcute, de pericole constante, de deliruri cumplite; magia aceea a cărei iniţiere se practica în India în templele sumbre ale lui Shiva şi în Siria, în altarele lui Astartea[1]; magia aceea, care este în acelaşi timp ideală şi animalică, spirituală şi venală şi care, uneori, în micimea ei, pare

[1] Îngerul infernului (n.tr.)

un joc inofensiv de copilării inexplicabile; magia aceea pe care Evul Mediu creştin a impregnat-o cu un diabolism inutil prin orgiile groteşti din timpul liturghiilor sale negre, dar care în Orient şi-a păstrat prospeţimea consistentă a comuniunii dintre desfătare şi exaltare a posesiunii; magia aceea ale cărei elemente primordiale se găsesc în toate sufletele înflăcărate şi care, într-un cuvânt, nu este altceva decât dezvoltarea intensă sau înflorirea monstruoasă a dorinţelor trupului nostru, a simţurilor noastre, a instinctului nostru de cucerire, a lăcomiei noastre dominatoare. Mata Hari studiază acest fenomen cu fervoare, nu ca efebii *dilettantis* care, în cenaclurile de la Oxford, comentează, mângâindu-şi mâinile, secretele voluptuoase din „Prem Sagar" sau „Gita Govinda", ci având certitudinea clarvăzătoare a seminaristului care ştie că trebuie să trăiască din altar. În biblioteca pe care, atunci când a plecat în Spania, a părăsit-o în hotelul din Neuilly-sur-Seine şi ale cărei cărţi se află împrăştiate în multe colecţii de bibliofili, există, se pare, traduceri în germană, engleză şi franceză a o sută de cărţi în sanscrită referitoare la dragoste. „Toate, spune cineva care le-a văzut, sunt pline de însemnări pe margine, scrise cu acel scris înalt şi strâmt, care

dovedeşte atât de multă energie." Eu am reuşit să-l conving pe doctorul Striberg, care posedă câteva dintre aceste opere, să mi-o împrumute pe cea mai reprezentativă dintre toate, pe cea care indică cei mai bine natura preocupărilor sale, pe cea care poate fi considerată Biblia erotismului oriental. Mă refer la faimoasa *Kama Sutra*, pe care indienii au păstrat-o ascunsă timp de secole în colegiile de baiadere sfinte şi pe care englezii le-au profanat, permiţând să fie tradusă în toate limbile europene. Exemplarul dansatoarei este legat într-un damasc roşu-închis şi are pe cotor o coroană de prinţ. Cadou de la vreun protector care-i cunoaşte înclinaţiile?... În paginile ei nu există nimic care să-i indice originea. Nu există nici însemnări pe margini. Dar, din când în când, o urmă adâncă, făcută cu un ac de gămălie sau cu o unghie, indică pasajele care se pare că îi atrag cel mai mult atenţia femeii care caută acolo secretele desfrâului brahmanic. Şi aceste pasaje sunt atât de sugestive; se potrivesc atât de bine cu imaginea confuză pe care ne-am format-o despre această fiinţă capricioasă şi fantasmagorică, nestatornică şi trufaşă, avidă de senzaţii rare şi bolnavă de lăcomie devoratoare; par atât de impregnate de desfrâul şi de vanitatea ei, încât acum, când le

citesc, după ce am văzut urma de neşters pe care săruturile ei o lasă pe buzele amanţilor săi, îmi închipui că aud cea mai intimă, cea mai sinceră dintre mărturiile sale. Iată aici, de exemplu, capitolul intitulat „Motivele după care trebuie să se ghideze curtezanele", cu frazele pe care unghia ei subţire le subliniază: „Când o curtezană îl iubeşte e bărbatul căruia i se dăruieşte, acţiunile sale sunt fireşti; când, din contră, nu are în vedere decât interesul, acestea sunt artificiale; dar în cazul din urmă, trebuie să pară sincere, căci bărbatul nu are încredere decât în femeia care pare că-l iubeşte..." „Bărbaţii care trebuie acceptaţi doar pentru banii lor sunt: cei foarte tineri care se află în posesia unei moşteniri, înalţii funcţionari, cei care se bucură de cinstea regilor, cei care sunt vanitoşi de bogăţiile lor, eroii etc. Trebuie să-i caute din dragoste, şi nu din interes, pe înţelepţi, pe artişti, pe ghicitori etc." „Curtezana trebuie să se arate întotdeauna frumoasă şi amabilă şi să poarte pe trup semnele augurului ei. Trebuie să evalueze calităţile bărbaţilor fără să înceteze să caute bogăţia. Trebuie să se complacă în legăturile sexuale şi să fie în fiecare caz de acelaşi neam cu bărbatul care o posedă. Trebuie să încerce fără odihnă să sporească comoara experienţei

sale şi a talentelor sale, fiind mereu generoasă şi prietenă a plăcerilor şi a artelor..." În alt capitol, în care Vatsiayana o învaţă pe baiaderă felul de a se lăsa condusă în pat, rândurile subliniate sunt acestea: „Pentru a-şi seduce amantul, curtezana trebuie să se arate uimită de arta lui de a mângâia şi de felul lui de a-i oferi plăcere..." „Întinsă în pat alături de el, se va arăta întotdeauna foarte dispusă; îi va mângâia toate părţile trupului; îl va săruta în timp ce doarme; îl va contempla cu o nelinişte aparentă..." „După prima întâlnire, îl va îndemna să celebreze cu ea câteva rituri..." „Femeia trebuie să miroasă a lotus, a flori, a vin şi a fructe de mare şi trebuie să aibă gust de «bethel»..." Apoi, răsfoind la întâmplare, citesc chestii de genul acesta: „Pentru ca întreaga lui fiinţă săţi aparţină, fă-l să bea un filtru alcătuit din piper Chaba, rădăcini de *uchalá*, boabe de *sanseviera* şi *roxburguiana*, suc de *kshiria* şi crengi de *schadavaustra*..." „Pentru a-i fi pe plac, observă sfaturile din *Atharva Veda*..."

Fără îndoială, îmi veţi spune că în toată această poveste nu este nimic mai ingenuu decât sfaturile din *Ars Amandi*[1] sau reţetele din „Filtrele Cochete"... La urma urmelor, se

[1] Antologie de literatură erotică. (n.tr.)

prea poate să aveţi dreptate... Dar observaţi că tot ce pretind să descopăr eu prin această voinţă arzătoare de a obţine cheia tainelor amoroase este credinţa, credinţa absolută şi oarbă a baiaderei în eficienţa ştiinţei erotice pe care o pun la dispoziţie cărţile orientale. Şi puterea credinţei este atât de imensă în ceea ce priveşte chestiunile de acest gen, încât nu avem dreptul să ne îndoim de faptul că poate graţie cultivării a ceea ce se poate învăţa din tratatele înţelepte ale Indiei şi din şcolile occidentale în care se practică desfrâul, Mata Hari reuşeşte să devină o adevărată vrăjitoare a dragostei.

Cum altfel să ne explicăm puterea ei de seducţie, stăpânirea ei absolută asupra bărbaţilor care-i savurează mângâierile, gheara ei care nu smulge nimic din pieptul celor care se întind pe patul ei?... Şi trebuie să ţinem seamă de faptul că victimele sale nu sunt întotdeauna ofiţeri nechibzuiţi, nici domnişori vanitoşi din culise, nici *clubmans* bogaţi, avizi de senzaţii exotice. În decursul progresului ei, ea însăşi mărturiseşte că ori de câte ori un bărbat i-a „convenit" sau i-a „plăcut", plasele ei au fost destul de puternice încât să-l prindă şi să-l ţină prizonier mult timp. Printre aceşti bărbaţi se numără: unul dintre cei mai iluştri

avocaţi din Europa, un ambasador, un ministru de Război, un preşedinte din Consiliul de Miniştri, un prinţ imperial, un mare duce, un artist plin de glorie... Şi atâţia alţii, pe care nimeni nu i-a numit şi care încă suspină când se gândesc la nopţile teribile şi sublime petrecute în braţele curtezanei lui Shiva, îmbătaţi de mirosuri ciudate, de mângâieri niciodată simţite, de sărutări nemiloase, de exaltări delirante!...

— În bordelul unde am întâlnit-o, spune doctorul Bizard, însăşi prostituatele de acolo ziceau: „Indiana asta e a dracului rău..."

Într-adevăr, trebuie să existe ceva infernal, misterios, magic în mângâierile baiaderei ca să reuşească să-i extazieze astfel pe cei care se apropie de ea. Pentru că, conform mărturiei tuturor celor care o privesc de aproape, frumuseţea ei nu are nimic deosebit. Fără îndoială, ea este o fată bună, deşi deja nu foarte tânără, şi cu trăsăturile feţei prea accentuate, şi cu pieptul ofilit; dar întotdeauna prezentabilă, întotdeauna împodobită, întotdeauna elegantă şi care se bucură, în plus, de prestigiul artei sale şi de exotismul ei. Totuşi, mai frumoase sunt multe altele. Dar seducătoare ca ea, în stare să-i transforme pe bărbaţi în sclavi cum

o face ea, o Circe[1] a Palatelor şi a Music-Hallurilor din întreaga Europă cum este ea, aşa ceva nu reuşeşte niciuna... Cei care o iubesc îşi mărturisesc sentimentele, umiliţi şi trişti. Şi dacă judecătorii şi moraliştii nu reuşesc să-şi explice o asemenea trufie, este din cauză că, în orbirea lor de bărbaţi pozitivi, nu vor să-şi dea seama că există un descântec, o vrajă, o artă magică ce le conferă unor fiinţe umane darul miraculos, pe de-o parte învăţat şi pe de alta, înnăscut, de a absorbi voinţa fiinţelor care se lasă târâte până în adâncurile lor.

[1] În mitologia greacă, Circe era o zeiță, o nimfă sau vrăjitoare care locuia pe insula Aeaea. Circe era fiica lui Helios, zeul soarelui, iar mama ei a fost Perseis, o oceanidă. Era așadar sora lui Eetes, regele Colchidei, și a soției lui Minos, Pasiphae. Se spune că Circe avea puterea de a-și transforma inamicii în animale prin intermediul unor poțiuni magice. (n.tr.)

6

Misterul unui suflet

Câţiva dintre cei care au cunoscut-o intim spun că, încă de la începutul carierei sale artistice şi desfrânate, Mata Hari a avut previziunea că viaţa ei va fi o ţesătură magică de întâmplări neprevăzute. Şi într-una dintre ciudatele ei scrisori care s-au publicat se observă, într-adevăr, că inclusiv în clipele ei cele mai luminoase, în plin apogeu, în plină pace, în plină bogăţie, avându-i la picioarele ei pe magnaţii din întreaga Europă, simţind că visul ei de a fi un idol pe un altar străin se îndeplinise, exista ceva, în adâncul fiinţei sale, care se cutremura şi se zdruncina la cel mai mic conflict. Unui prieten dintre cei pe care i-a iubit cel mai tandru, îi scrie într-o zi: „Protejează-mă împotriva a atâtea lucruri care-mi fac rău,

care-mi răpesc cheful de a munci". Şi când ne gândim la ce era femeia care se exprimă astfel, când credem că picioarele ei nu călcau, în peregrinările ei prin lume, decât pe covoare de flori, când ne amintim că în palatul ei prinţii aşteptau în anticameră, mintea noastră se pierde în întrebări neliniştite despre vocile misterioase ale destinului. Aşadar, baiadera aceea obişnuia să aibă nelinişti confuze când ajungea la apogeu? Totuşi, felul ei de a gândi şi de a simţi nu era nici superstiţios, nici mistic. Morala ei apare mereu bazată pe maxime foarte clare, foarte nobile, foarte consolatoare. „Cred sincer că, scrie ea, încet-încet, cel care seamănă binele va culege binele, iar cel care seamănă răul va culege răul, la fel ca acela care seamănă îndoială şi culege tot îndoială." În alte rânduri, adresate aceleaşi persoane, adaugă: „Sunt momente în care omul crede în surprizele destinului, dar apoi observă că acea soartă însuşi omul o provoacă." Încăpăţânată, pozitivă, energică, nu înceta niciodată să-şi dea seama, într-un cuvânt, de faptul că arta şi frumuseţea ei, împreună cu tinereţea ei, constituiau bazele domniei sale. Şi dacă într-adevăr exista în ea, aşa cum susţin cei care au avut de-a face cu ea şi după cum pare să reiasă din scrisoarea

mai sus-menţionată, o teamă vagă referitoare la întâmplări viitoare întunecate, mi se pare mai logic să îi fie atribuită unor murmure ascunse ale Destinului care prevede totul decât credinţei că deja în epoca primelor sale succese s-ar fi simţit torturată de îngrijorări specifice delincvenţilor.

Ajungând în acest punct al relatării, simt că cineva mă întreabă dacă cred, ca unii scriitori spanioli, printre care se numără şi ilustrul Junoy, în inocenţa lui Mata Hari.

Nu; în sufletul şi în conştiinţa mea, nu...

Când, fără pasiune, nici prejudecăţi, se citesc documentele procesului de la Paris este imposibil să îi fie negată vinovăţia acelei femei. „A fost vinovată, ne spun cei doisprezece judecători ai ei; era plătită de serviciile de spionaj german." Cum să ne îndoim în faţa unor astfel de cuvinte?... Totuşi, acest adevăr, confirmat de o sentinţă tragică, pare mai neverosimil pe măsură ce i se studiază mai îndeaproape existenţa, caracterul şi ideile acelei nefericite dansatoare.

După ce de-abia a scăpat de jugul conjugal, în primăvara lui 1905, la puţin timp după ce a debutat în Muzeul Guimet, o întâlnim somptuos instalată într-unul dintre palatele de pe Champs-Élysées, cu maşină

de lux şi coliere din pietre preţioase. Şi în acea perioadă ar fi ridicol să atribuim asemenea splendori aurului primit de la agenţii din Berlin. Într-adevăr, ce servicii putea să le ofere militarilor care pregăteau războiul împotriva Franţei o străină fără relaţii, fără încetăţenire în acea ţară, abia cunoscută ca artistă exotică? Niciunul fel de servicii. Şi de atunci până în ziua morţii sale, întotdeauna a avut parte de acelaşi lux, mereu s-a arătat generoasă până la risipă, mereu şi-a impus capriciile cele mai costisitoare şi cele mai nebuneşti în faţa legiunilor sale de adoratori care o înconjurau pretutindeni în lume. În declaraţia de acuzare, redactată împotriva ei de către procurorul Consiliului de Război, se invocă drept dovezi faptul că de ani de zile se afla în serviciul nemţilor, relaţiile intime, mai bine zis amoroase, pe care le avusese cu personalităţi precum: Kronprinz, ducele de Brunswick, prefectul poliţiei din Berlin. Dar asta, dacă flerul nu mă înşală, ar putea mai degrabă să fie un indiciu vag de nevinovăţie. Fiindcă un prinţ imperial, un mare domn şi un înalt funcţionar, chiar dacă sunt prusaci, în general nu-şi aleg prietenele dintre spioane. În plus, însuşi comandantul Massard în cererea adresată comisiei rogatorii scrie: „Acuzata era foarte lacomă

şi se poate estima că (în timpul primilor doi ani de război) şeful spionajului i-a trimis mai mult de 75 000 de franci, ceea ce înseamnă mult, dacă se ţine seama de faptul că agenţii obişnuiţi nu primesc aproape niciodată mai mult de 1 000 de franci". Această ultimă informaţie este atât de exactă încât nimeni nu ignoră faptul că, atunci când, în Barcelona, germanii l-au luat în serviciul lor pe căpitanul Esteve din armata colonială franceză nu i-au dat decât 300 de pesete pe lună. „Călăii, adaugă Massard, nu erau generoşi cu agenţii lor: odată angajaţi, nefericiţii care acceptau sclavia trebuiau să meargă foarte drepţi pe drumul trădării, căci, dacă nu, erau denunţaţi chiar în ţara lor; mulţi trădători ne-au fost astfel trimişi de către nemţi, care nu mai aveau nevoie de ei." Foarte bine... Doar că toate astea ar fi mai de folos pe buzele avocatului apărării. Chiar este oare verosimil că Mata Hari s-ar fi vândut în timpul războiului pentru 60 000 de mărci, când scrisorile ei din 1914 exprimă dorinţa sa de a cumpăra mobile noi, foarte frumoase şi scumpe, pentru a împodobi o *villa* superbă din Neuilly-sur-Seine, precum şi intenţia ei de a dărui unui muzeu din Paris un serviciu de porţelan vechi de mare valoare? Pentru a răspunde la astfel de întrebări, Massard,

care, respectând jurământul în acel proces, nu nutreşte nici cea mai mică îndoială despre culpabilitatea dansatoarei, invocă, ca mobil misterios al crimei sale, motivele extrem de copilăreşti ale unui orgoliu rănit. „Poate că acel orgoliu, spune, a dus-o la pierzanie. Artista era de părere că francezii nu o apreciau la adevărata ei valoare. Reputaţia Isadorei Duncan[1] o umbrea. Germanii, în schimb, o linguşeau şi o tratau ca pe o zeiţă. De aici marea ei dragoste pentru nemţi, care explică multe lucruri." Să mă ierte curajosul comandant dacă nu-mi sunt atât de clare cum îi sunt lui acele explicaţii psihologice. Într-adevăr, Mata Hari pare să fi avut, ca artistă, mai multă vanitate decât orgoliu. Scrisorile ei demonstrează acest lucru. În ele nu există acea flacără care o face să delireze pe o Isadora Duncan când explică secretul divin al artei sale. Nu există o credinţă senină, maiestuoasă, ca aceea din confidenţele lui Loie Fuller, care poate provoca uneori ironie, dar întotdeauna sfârşeşte prin a inspira respect. Nu. În ceea ce o priveşte pe dansatoarea exotică, arta, care

[1] Isadora Duncan a fost o dansatoare americană, creatoare a unui stil expresiv în arta dansului, inspirat din dansul antic grecesc, care a influenţat coregrafia modernă a secolului XX. (n.tr.)

la început îi serveşte drept modalitate de a scăpa de sub tutela conjugală, după cum am văzut deja, nu este niciodată mai mult de un mod de a atrage atenţia, de a apărea în faţa altora în splendoarea frumuseţii sale, de a-i seduce pe bărbaţi. Unui prieten care cu mult înainte de război o întreabă de ce nu munceşte îi răspunde: „Sunt dispusă să dansez din nou şi să renunţ la viaţa mea uşoară pentru a savura din nou grijile pe care le provoacă în mod necesar gloria; dar vreau, cel puţin, să am recompensa pentru ceea ce fac şi nu să-mi ia altele ideile". Apoi, unui compozitor care-i propune un dans budist, îi scrie: „Îmi place ideea templului indian cu zeiţa; aşa am început să muncesc în Muzeul Guimet, unde încă se mai găsesc portretele mele. Apoi, altele au imitat stilul acela, dar prima am fost eu. Acesta este singurul mod de a alcătui o bază potrivită pentru dansurile sfinte. Templul poate fi cât de himeric se doreşte, căci şi eu sunt." Mai târziu, comandând un *baller* aşa cum se comandă un costum, îi spune muzicianului care trebuie să i-l compună: „Floarea Sfântă va fi legenda unei zeiţe care are puterea de a se incarna într-una dintre florile care se ard ca ofrandă pe altarul ei. Prinţul intră în sanctuar cu orhidee; le arde şi, din fum, ea (zeiţa) se ridică

şi dansează. Întuneric: zeiţa şi prinţul dispar. Eu trebuie să fiu orhideea, toată în aur şi diamante. Ştiu cum o să fac asta. Pablo poate să-mi spună când va avea nevoie de mine: voi fi pregătită. Vreau să-mi dedice partitura. Muzica Apei Curgătoare rămâne ca preludiu, căci templul se află în pădure, lângă o cascadă." Ideile sale artistice sunt întotdeauna de genul acesta, confuze şi egoiste, făcute să inspire combinaţii scenice care să îi permită să se arate aproape goală, între bijuterii, aur, ritmuri şi transparenţe. Teama falselor note de exotism religios nu o împiedică niciodată în ceea ce priveşte proiectele sale. Erudiţia ei este întortocheată şi teologia ei, confuză. Se vede că tot ce a învăţat a fost din lecturile sale haotice, unicul ei scop fiind acela de a profita de aceste învăţăminte din punct de vedere scenic. „Pablo, spune, trebuie să traducă în muzica lui următoarele fraze: incarnare, apariţie, înflorire. Aceste trei evoluţii corespund puterilor lui Brahama[1], Vishnu şi Shiva, adică creaţie, fecundaţie şi distrugere. În acest caz, distrugerea este creatoare, şi de aceea Shiva îl egalează şi chiar se arată superior

[1] Brahma este zeul hindus al creației și unul dintre membrii trinității Trimurti, alături de zeii Shiva și Vishnu. (n.tr.)

lui Brahma. Distrugerea în incarnare, spre creaţie, asta trebuie să însemne dansul." Subiectul florii sfinte şi senzuale care se transformă odată cu adierea dragostei mistice pare să o obsedeze. Cu asta şi cu o statuie de bronz, şi cu un prinţ ale cărui gesturi sfinte evocă ritualul budist are întotdeauna tot ce îi este necesar pentru a aranja un cadru în care goliciunea ei de chihlimbar provoacă şoapte de uimire şi fiori de desfrâu colectiv.

Tot ce păstrează mereu din aceste senzaţii confuze este o vigoare clară care nu pare să răsară din cărţi, ci din adâncul firii sale, este substanţa intimă a filozofiei sale. Într-o scrisoare adresată unui prieten, spune: „Tu vei muri, aşa cum moare totul. Între timp, trebuie să trăieşti momentele frumoase şi glorioase. E mai bine să petreci pe pământ zile scurte şi intense decât să târăşti după tine o bătrâneţe lipsită de frumuseţe". Dar desigur că pentru ea frumuseţea nu este, aşa cum se întâmplă în cazul înţelepţilor orientali care predică teorii asemănătoare, o strălucire spirituală, nici măcar o înflăcărare de artă pură, ideală, acaparatoare, ci triumful imediat şi seducţia personală. Instinctul lacom de care o acuză comandantul Massard nu apare foarte clar în puţinele date autentice

pe care le avem despre ea. Fără îndoială, cu cei care, considerând-o un obiect de lux, aspirau să-i obţină favorurile, trebuie să se fi purtat ca o aşa-numită femeie de pradă. Dar în acelaşi timp trebuie să observăm şi generozitatea cu care împărţea printre cei care o înconjurau o parte din bogăţiile sale. „Luaţi, părea să le spună, luaţi şi încercaţi să-i înlăturaţi acestui aur partea josnică." Căci nu există îndoială că, în adâncul sufletului ei de olandeză get-beget, bine educată, respectuoasă faţă de ierarhiile sociale şi avidă de respectul burghez, adevăratul izvor de unde-i ţâşnea luxul (izvor de prostituţie) trebuie să i se fi părut ruşinos. Unul dintre cei care au încercat să-i reconstituie personalitatea îi atribuie acest monolog simbolic: „Acum sunt o regină. Am curtea mea şi pe curtezanii mei... Ginoceli, cu botul lui de hienă şi aspectul său de păcălici n-ar înceta să mă privească nici dacă m-aş afla în iad. Şi Cravard, milionarul, care ar fi în stare să-l vândă pe Dumnezeu!... Şi lordul Clavenmoore, în aparenţă atât de puritan, dar în fond atât de vicios!... Ah! Bijuteriile şi florile lui mă dezgustă... Frumuseţea are în ea şi o urmă de blestem. Bărbaţii sunt îngrozitori. Aceia care mă adoră s-ar devora între ei pentru unul dintre zâmbetele mele.

Marele duce Basilio, care se transformă într-un Nero când este beat, ce scârbos! Şi contele von Gurt, intim al Kaiserului, general al gărzii, nu trebuie decât să-l vezi cum mănâncă pentru a-ţi face o idee despre el... Ah, monştrii! Linguşelile lor mă îmbolnăvesc şi mângâielile lor mă îngheaţă..." Este foarte posibil ca aceste strigăte să corespundă cu realitatea. Doar că Mata Hari era prea vicleană ca să vorbească astfel de faţă cu prietenii. În loc să blameze, îşi ascundea părerile. Şi pentru a se ascunde, pentru a nu apărea ca o curtezană venală, ci ca o zeiţă, îşi improvizase arta şi-şi inventase originea sfântă...

Arta şi frumuseţea, mai ales frumuseţea, au fost de-ajuns, încă de la începutul vieţii ei libertine de mare aventurieră, pentru a-i asigura o situaţie de invidiat. Însăşi Carolina Otero[1], care până atunci se crezuse superioară tuturor celor care pretindeau să-i moştenească sceptrul, a simţit că noua cuceritoare punea stăpânire, încet-încet, pe

[1] Carolina Otero (1868–1965) a fost o dansatoare, actriță și curtezană spaniolă. Numele ei a fost asociat cu Prințul Albert I de Monaco, regele Eduard al VII-lea al Regatului Unit, regi ai Serbiei și ai Spaniei, Marii Duci Petru și Nicolae ai Rusiei, Ducele de Westminster și scriitorul Gabrielle D'Annunzio. (n.tr.)

clase sociale mult mai atrăgătoare decât ale sale. Şi adevărul e că Mata Hari nu se limita să domnească, precum Liane de Pougy[1], Émilienne d´Alençon[2], Rosario Guerrero, Odette Valéry[3], într-un grup de noctambuli printre care se numărau artişti şi bancheri, aristocraţi şi domnişori din familii bogate, dar aproape niciodată personaje de mare importanţă. Mata Hari avea ambiţii mai mari şi ştia cum să le atingă. Ea avea nevoie ca ai ei curtezani să fie miniştri, prinţi, ambasadori, generali, academicieni. Ce să mai! În budoarul ei oriental, între o miniatură a oraşului Tanagra[4] şi un Buddha de bronz antic, se zăreau în tablourile ei de filigran fotografiile a doi suverani care, în dedicaţiile lor, se proclamau admiratori ai marii artiste.

Doi suverani, da. Unul din ei a murit înaintea lui Mata Hari. Celălalt, cu purtări

---

[1] Liane de Pougy (1869–1950) a fost o dansatoare celebră, curtezană şi scriitoare franceză, precum şi prinţesă. (n.tr.)

[2] Émilienne d´Alençon (1869–1946) a fost o dansatoare de cabaret şi mare curtezană franceză. A fost supranumită una dintre cele „Trei Graţii" din La Belle Époque, împreună cu Liane de Pougy şi Carolina Otero. (n.tr.)

[3] Odette Valéry a fost o dansatoare italiană, de origine greacă, al cărei debut a avut loc la Scala din Milano, în 1898, la vârsta de cincisprezece ani. (n.tr.)

[4] Tanagra este un oraş în Grecia în prefectura Boeotia. (n.tr.)

cavalereşti şi foarte generos, i-a cerut personal farmecele ei preşedintelui Poincaré[1]. Şi în condiţiile astea, eu mă întreb din nou dacă, după ce a aflat despre aceste demersuri regeşti, poate cineva să mai aibă chiar şi cea mai mică îndoială că dansatoarea era vinovată. Căci pentru ca şeful statului francez să fi fost de părere că nu trebuia să consimtă ceea ce-l ruga un monarh, prieten cu el, trebuie să fi fost ferm convins de faptul că acele crime ale lui Mata Hari erau de neiertat.

— E inexplicabil! aud că-mi repetă bunul meu prieten Junoy.

Într-adevăr, mai ales atunci când vrem, precum curajosul comandant Massard, să căutăm originea motivelor sale în interes şi în disperare. Pentru 60 000 de franci, o femeie la ale cărei picioare suspină bancherii şi plâng miniştrii nu se dedică celei mai periculoase şi mai ticăloase munci din câte există pe timp de război. Pentru satisfacerea ranchiunilor artistice, o dansatoare aplaudată pretutindeni nu-şi riscă viaţa şi onoarea.

— Atunci?...

[1] Raymond Poincaré (1860–1934) a fost un avocat şi om politic francez, prim-ministru al Franţei de mai multe ori şi preşedinte între 1913–1920. (n.tr.)

That is the question[1]. Mai bine zis, acesta este misterul. Şi pentru a încerca să-l descifrăm, poate că cel mai bine ar fi să ne gândim la ce e mai confuz şi mai feminin, la ce e mai puţin rezonabil, la ceea ce unui moralist serios i s-ar părea întotdeauna fantezie literară, la ceea ce se explică doar prin triumful vanităţii şi înfrângerea orgoliului, la ceea ce ne dovedeşte încă o dată, în sfârşit, cât de complicată, cât de absurdă, de slabă, de inconştientă, de josnică şi de oarbă poate fi inima omului. Frazele pe care, în tragedia lui Henry Hirsch, le pronunţă apărătorul dansatoarei pentru a explica crima acesteia, sunt mai puţin false decât par. „Nu este ea, spune ilustrul avocat, nu este ea responsabila, ci egoismul bărbaţilor care le aruncă pe femei în prăpastie." Într-adevăr, ea a fost poate victima prestigiului ei. Înţelegând că puteau trage foloase din relaţiile cu ea, germanii au avut arta diabolică de a o seduce cu linguşeli puerile şi irezistibile. „Dumneavoastră care sunteţi singura în stare să înţelegeţi... Dumneavoastră care aveţi cea mai mare influenţă... Dumneavoastră care doriţi pacea... Dumneavoastră care înţelegeţi oroarea războiului... Dumneavoastră care aţi putea să evitaţi atâtea nenorociri..." Şi nebuna care,

[1] Asta-i întrebarea. (în engleză, în original) (n.tr.)

în divinizarea ei, se credea demnă de toate linguşelile, s-a lăsat prinsă în mrejele spionajului ca una dintre acele păsări înfumurate care, în fabule, întruchipează obrăznicia şi inconştienţa. Dacă i-ar fi oferit doar o sumă oarecare pentru a se pune în serviciul agenţilor secreţi de la Berlin, este posibil ca ea să se fi simţit jignită. Dar marii organizatori ai forţelor ascunse, Romberg, Ratibor, Kallen, erau nişte psihologi excelenţi având o diplomaţie înspăimântătoare. Cuvintele pe care Dumur i le atribuie ministrului german la Berna sunt autentice: „Avem nevoie cel mai mult de prieteni abili, de talent superior şi de caracter nobil, ca să ne ajute la Paris să punem capăt războiului. Această luptă epuizează forţele întregii lumi. Francezii nu înţeleg acest lucru şi trebuie să-i facem să priceapă, pentru binele lor. Noi nu urâm pe nimeni. Ceea ce ne dorim este să nu cedăm sub greutatea celor o sută de popoare aliate împotriva Imperiului." Şi asta, care este de-ajuns ca să-l facă să şovăie pe un Arendsen, este ceea ce probabil a făcut din Mata Hari o spioană.

Ipoteza mea vi se pare la fel de slabă precum cele ale comandantului Massard? Nu mă miră. Văzute de la distanţă, de-a lungul timpului şi al spaţiului, peripeţiile morale ale tragediei europene se dovedesc deseori

inexplicabile. Mai ales în ceea ce priveşte spionajul trebuie să ne dăm seama de cum era atmosfera marilor populaţii neutre, din Geneva, din Madrid, din Amsterdam, pentru a înţelege uşurinţa neverosimilă cu care agenţii Kaiserului găseau colaboratori mai mult sau mai puţin dezinteresaţi în toate clasele sociale. „La Berna, spune autorul cărţii *Nach Paris*, în vâltoarea extraordinară provocată de război, spionajul era la ordinea zilei, căruia toţi, mai mult sau mai puţin, se dedicau, spionându-se unii pe alţii." În cercurile cosmopolite din Madrid, la Hotel Palace, la Ritz, se întâmpla ceva asemănător. Frumoasele aventuriere care vorbeau şi franceza, şi germana nu se ascundeau pentru a pătrunde în ambasade. „O spioană", se zicea. Şi se spunea asta fără uimire, fără teamă, fără dezgust. Exista o toleranţă imensă, alcătuită, pe de-o parte, din scepticism, şi pe de alta, din obişnuinţa de a trage mereu cu urechea, în toate părţile, la orice oră, auzind acelaşi refren. Mai mult: în anumite cercuri, se observa chiar o simpatie nesănătoasă şi bârfitoare în privinţa fiinţelor nenorocite care, expunându-şi viaţa, umblau de colo-colo, folosindu-se de paşapoarte false pentru a câştiga premiul măcelurilor, al naufragiilor, al catastrofelor. Pentru că fiecare navă torpilată de submarine şi fiecare

surpriză pe fronturile prost păzite era consecinţa vreunei comunicări a serviciului de spionaj. Şefii militari sunt singurii care ştiu până unde ajunge importanţa tragică a unei informaţii care pentru noi nu înseamnă nimic. De aceea, ei nu simt acea îndurare care pe noi, ceilalţi, ne face să ne înfiorăm de spaimă când auzim cum sunt pronunţate sentinţe implacabile. Ascultaţi aceste cuvinte pe care unul dintre judecătorii care au condamnat-o pe Mata Hari, comandantul Chatin, i le adresează colegului său, Massard: „Permiteţi-mi să vă felicit pentru răspunsul categoric pe care i l-aţi dat persoanei care încearcă să o reabiliteze pe spioana H.21. Pe ce îşi bazează apărarea acea persoană? Eu sunt sigur de crima ei pentru că mă bazez pe dovezile pe care le-am avut în mâini şi pe mărturiile acelei spioane dezgustătoare, care i-a dus la moarte poate pe 50 000 dintr-ai noştri, fără să-i mai punem la socoteală pe cei care au pierit în mare din cauza indicaţiilor date de ea." Vă şochează acest ton plin de ură, care nu încetează nici măcar în faţa mormântului? Şi pe mine mă şochează. Dar mi se întâmplă asta pentru că nu reuşesc să mă pun în locul unuia dintre acei nobili soldaţi care, timp de patru ani, au trăit obsedaţi nu numai de gloanţele care le veneau din faţă, ci şi de pumnalele

care-i ameninţau pe la spate. „Aceste fiinţe, spune procurorul însărcinat cu procesul lui Mata Hari, aceste fiinţe fioroase, care pregătesc din umbră măcelurile şi care se folosesc de frumuseţea lor pentru a contribui la acţiunea distrugătoare a duşmanilor noştri, nu merită decât moartea şi dispreţul: nu sunt fiinţe umane; sunt creaturi diabolice şi macabre." Auzind asemenea cuvinte, poate că cea mai mirată a fost însăşi dansatoarea. Şi cert e că la ea, aşa cum li se întâmplă multora dintre cei care se dedică spionajului în epoci tulburi, exista un fel de inconştienţă care nu-i permitea să-şi dea seama de răul pe care-l făcea comunicându-le agenţilor germani secretele pe care le descoperea în Franţa. Pentru curiozitatea ei bolnăvicioasă şi perversă, a sonda sufletele eroilor care veneau să caute în iatacul ei un moment de destindere între două lupte trebuie să fi fost un joc care-i satisfăcea instinctul de aventurieră vanitoasă, fără să ţină seamă de consecinţele faptelor sale. O măgulea, fără îndoială, faptul că von Kalen şi von Kron, mari şefi ai serviciilor secrete din Madrid, i-au spus că ea era singura în stare să-i oblige pe bărbaţii importanţi din Franţa să-i încredinţeze secretele lor. Era plăcut, cu siguranţă, pentru amorul ei propriu, să aibă convingerea că, prin puterea frumuseţii sale,

cei mai îndrăzneţi războinici deveneau nişte nătăfleţi prosternaţi care, fără să-şi dea seama, îi dăruiau secretele patriei lor. O umplea de orgoliu ideea că, datorită subtilităţii sale, nimeni nu va putea să-i descopere niciodată manevrele. Dar dacă o voce gravă i-ar fi spus la ureche în momentele în care, părăsind iatacul vreunui aviator imprudent sau al vreunui ministru naiv, că informaţiile pe care le auzise şi pe care se pregătea să le comunice agenţilor nemţi aveau să provoace mult doliu, multă durere, mulţi orfani, multă mizerie, este de presupus că al său comportament i-ar fi provocat oroare. Ce să mai! În mod sigur surprinderea ei în faţa realităţii crimelor sale ar fi fost imensă şi cumplită. Este de ajuns să ne amintim declaraţiile persoanelor care s-au aflat în serviciul ei, pentru a înţelege asta. „Era foarte bună, era foarte generoasă, era foarte milostivă, era foarte sensibilă la nenorocirile celor din jur." Astfel se exprimă foştii ei servitori. Şi amanţii ei, cu toate că au fost victimele perfidiilor sale, se văd obligaţi să recunoască faptul că era o femeie cu multe calităţi, sinceră, nobilă, cu un caracter puțin ciudat, aspru și schimbător; dar întotdeauna în stare să ofere tandreţe şi afecţiune.

7

În faţa Consiliului de Război

Au trecut mai bine de cinci ani de la acea dimineaţă de toamnă în care Mata Hari s-a îndreptat, surâzătoare şi dispreţuitoare, spre groapa de la castelul din Vincennes, unde o aştepta plutonul care trebuia să o execute... Cinci ani... Şi totuşi, departe de a se confunda cu nenumăratele umbre neclare care formează alaiul celor care au fost executaţi ca spioni în timpul războiului, silueta ei pare să capete pe zi pe trece un aspect mai singular. Se publică romane despre viaţa ei. Se scriu drame despre moartea ei. Se comentează cu înflăcărare peripeţiile procesului ei. Se inventează legende pentru a-i complica povestea. Se

datorează, aşa cum pretind unii, faptului că este vorba despre o femeie frumoasă şi de o artistă?... Femei frumoase au fost şi Tichelly, Otilia Moss, Margarita Schmidt şi altele care au precedat-o sau i-au urmat pe drumul eşafodului... Se datorează oare eroismului ei senin din ultimele sale clipe de viaţă?... La fel de eroică a fost şi Francillard... Se datorează caracterului romanesc al iubirilor ei şi al intrigilor sale lumeşti?... Mai romantice decât ale ei, dar şi mai patetice, au fost intrigile prietenei sale, Marussia Destrelles[1]... Însă cine-şi mai aminteşte de toate nefericitele protagoniste ale marii tragedii judiciare a războiului! În schimb, Mata Hari interesează pe toată lumea; Mata Hari devine, încetul cu încetul, un simbol; Mata Hari are cultul ei. De ce? Probabil, datorită tainei care-i înconjoară viaţa şi moartea...

— În orice caz, de vinovăţia ei, spun cei care cunosc documentele procesului, nu

[1] Marussia Destrelles, celebră spioană de origine română. Română prin naştere şi franţuzoiacă prin adopţie, Marussia a fost recrutată în slujba serviciului de spionaj al Germaniei de către fratele ei, care era ofiţer în Abwehr. Profitând de turneele pe care le făcea cu trupa sa prin diferite garnizoane în zonele de operaţii, aceasta culegea informaţii pe care le insera în note şi rapoarte bine ascunse în recuzita sa de actriţă. (n.tr.)

poate începea îndoială: este o vinovăţie demonstrată.

Demonstrată, poate. Dar nu şi explicată. Într-adevăr, nu se văd mobilele crimelor ei. Totul este vag, totul este confuz, totul este fantomatic în ceea ce priveşte acţiunile ei. Şi nu mă refer la ce povestesc romancierii şi dramaturgii despre aventurile ei, ci la ceea ce se desprinde din relatarea oficială de la audienţele Consiliului de Război. Fiindcă această relatare există şi a fost publicată recent într-un volum de către comandantul Massard care, în 1917, exercita funcţia de Şef al Cartierului General al Fortăreţei din Paris. Iată aici cuvintele cu care începe acest document:

„A primi ordinul de a împuşca un bărbat sau o femeie provoacă întotdeauna o impresie neplăcută. Ordinul de a o împuşca pe Mata Hari nu m-a emoţionat prea mult. Eu asistasem la audienţele secrete ale Consiliului de Război şi ştiam de ce şi în ce fel dansatoarea fusese condamnată. Consiliul acela de Război era prezidat de colonelul Semprou, fost şef al Gărzii Republicane şi-şi celebra instanţele în Sala Curţii de Justiţie, cu uşile închise. Nimeni nu putea să pătrundă în sală, iar eu eram singurul ofiţer autorizat să

asist la dezbateri. Santinelele nu lăsau pe nimeni să se apropie la o distanţă mai mare de zece paşi de acele uşi şi niciun zgomot de afară, nicio influenţă externă nu putea să perturbe liniştea maiestuoasă din acel tribunal atât de îngrozitor în aparenţă şi atât de imparţial, atât de rece, în fond." Apoi adaugă: „Înainte de a ne începe relatarea trebuie să-l prevenim pe cititor că, dacă îi vom oferi cele mai exacte detalii despre drama în care Mata Hari a jucat rolul principal, va trebui totuşi să tăinuim numele unor francezi, şi încă unii foarte cunoscuţi, care au avut legătură cu viaţa dansatoarei. În orice caz, adevărul va apărea gol-goluţ".

Mai precis decât gol-goluţ, ar trebui să-l spunem făţiş. Ca un bun soldat, comandantul Massard pare să nu dea importanţă decât faptelor materiale, dispreţuind, considerându-le prea trecătoare şi prea subtile, nuanţele psihologice care pentru moralişti prezintă, când este vorba de a sonda suflete tragice, un interes infinit. Astfel, existenţa artistică a acuzatei, aventurile ei amoroase, originea, mentalitatea ei nu sunt, pentru el, date demne de a fi studiate în amănunt. Însăşi cauzele care ar putea să fi determinat crima de-abia îl preocupă. „Dat fiind faptul că această femeie primise bani de la nemţi,

se spune în fiecare clipă, nu mai trebuie să se caute în alte părţi motivele vinovăţiei sale." Ceea ce-şi propune este să ne-o înfăţişeze pe banca acuzaţilor, aşa cum a văzut-o. Şi adevărul e că, în ciuda dorinţei lui de a nu se lăsa împins de nicio pasiune, îi este imposibil să-şi ascundă dispreţul şi antipatia împotriva celei care, pentru el, este doar o spioană detestabilă, incapabilă de cel mai mic impuls nobil. Şi totuşi, până şi în relatarea lui există pagini care demonstrează că aceia care îi atribuie celebrei dansatoare sentimente delicate şi generoase nu ne înşală. „Se găsiseră în casa lui Mata Hari, spune Massard, multe scrisori de la ofiţeri, aviatori şi de la persoane remarcabile din Paris. Una dintre aceste scrisori era scrisă de un ministru de Război şi conţinea pasaje foarte intime. Preşedintele Consiliului de Război a crezut de cuviinţă să o citească, pentru ca şi ceilalţi judecători să afle modul în care a fost scrisă. De cum a început lectura, Mata s-a ridicat, implorându-l să nu continue. „Trebuie să o citesc, i-a răspuns colonelul Semprou. Atunci vă implor ca măcar să nu-i spuneţi numele, a şoptit ea. De ce? Pentru că autorul acestei scrisori are o soţie, o familie, şi eu nu vreau să fiu cauza care duce la nenorocirea unui cămin."

Massard mărturiseşte că, emoţionat, colonelul Semprou a ezitat un moment, a şovăit în faţa acelei rugăminţi sincere. El, în schimb, se mulţumeşte să zâmbească ironic, pentru a-şi continua imediat relatarea.

Această relatare este însoţită de o indiferenţă teribilă.

— În ziua declarării războiului, îi spune preşedintele acuzatei, dumneavoastră aţi luat prânzul cu prefectul de Poliţie din Berlin şi apoi l-aţi însoţit, cu maşina dumneavoastră, în mijlocul mulţimii care vocifera.

— Este adevărat, răspunde Mata Hari. Eu îl cunoscusem pe domnul prefect la music-hallul în care dansam. În Germania, poliţia are dreptul de a cenzura costumele artistelor. Se scrisese în ziare că eu apăream prea dezbrăcată şi prefectul a venit să-mi examineze *toilette*. Aşa am ajuns să avem o legătură.

— Foarte bine. Imediat şeful spionajului german v-a însărcinat cu o misiune de încredere şi v-a dat 30 000 de mărci.

— În ceea ce priveşte persoana şi suma, aşa este. Am primit 30 000 de mărci de la acel înalt funcţionar; dar nu ca plată pentru servicii de natura pe care o susţineţi dumneavoastră, ci ca răsplată pentru favorurile

mele. Şeful spionajului german era amantul meu.

— Ştim asta... Totuşi, suma aceea este, ca un simplu cadou curtenitor, cam extraordinară...

— Pentru mine, nu... Nimeni nu mi-a dat niciodată mai puţin...

— În regulă. De la Berlin aţi venit la Paris, trecând prin Belgia, Olanda şi Anglia. Ce vă aducea la Paris?

— Înainte de toate, voiam să mă mut din *villa* mea de la Neuilly-sur-Seine.

— Imediat, cu pretextul de a lucra pe o ambulanţă, aţi rămas şapte luni pe front.

— La Vitel, unde eu nu eram infirmieră, am vrut să mă dedic îngrijirii unui sărman militar rus, căpitanul Marow, care rămăsese orb. Dorinţa mea era să-mi mântuiesc viaţa de păcate, la căpătâiul unui nefericit pe care eu îl iubeam.

Ajungând în acest punct al relatării sale, însuşi comandantul Massard trebuie să se încline în faţa realităţii, mărturisind că, conform tuturor rapoartelor poliţiei, baiadera aceea perversă, curtezana fără suflet, femeia care până atunci recunoscuse cu mândrie că iubirea ei era un obiect de lux pentru milionari a dovedit o duioşie exemplară în ceea ce priveşte relaţiile ei cu nefericitul războinic

moscovit. „Îl îngrijea cu tandreţe, spune, şi îi dădea bani." Un capriciu trecător? Nu. După ce a stat cu el mult timp, nu a încetat să-i scrie, nici în închisoare, nici chiar când s-a aflat pe marginea mormântului. Într-adevăr, ulterior vom vedea că, înainte de a-şi părăsi temniţa de la Saint-Lazare, în clipele supreme în care plutonul o aştepta la gropile de la Vincennes, tot ce solicita erau câteva minute, puţine, pentru a-i adresa un ultim adio fiinţei iubite.

— Aveţi vreo dorinţă pe care vreţi să v-o exprimaţi înainte de a muri?

Fără să-şi ascundă emoţia, nefericita femeie a răspuns:

— Tot ce-mi umple sufletul în aceste momente este imaginea bărbatului pe care-l iubesc... Mi-aş da viaţa să-l văd o secundă.

— Unde se află?

— În Rusia... De aceea, nu cer să-l văd, ci să-i scriu...

Şi cu o mână liniştită, în faţa funcţionarilor şi militarilor care o înconjurau, a trasat ultimele semne ale pasiunii sale.

Un diplomat rus, foarte cunoscut la Paris, contele Ignatief, îşi propune, după cum se pare, să publice mai târziu ultimele însemnări ale căpitanului Marow, pentru a demonstra că acel bărbat, în ziua de azi

refugiat într-un spital sau într-o mănăstire, nu a încetat nicio clipă să creadă în nevinovăţia celei care, pentru el, a fost un înger. Comandantul Massard nu ignoră acest detaliu, dat fiind faptul că în cartea lui vorbeşte despre cei care, orbiţi sau înşelaţi, continuă să aibă îndoieli în legătură cu vinovăţia lui Mata Hari. „Asemenea îndoieli, adaugă, nu au niciun temei, după cum vom vedea mai târziu."

Una dintre dovezile morale pe care acuzatorii lui Mata Hari le invocă împotriva ei este dorinţa pe care întotdeauna a demonstrat-o de a pătrunde în intimitatea militarilor. Chiar ea însăşi mărturiseşte această dorinţă, în timpul procesului, spunându-i preşedintelui Consiliului de Război:

— Bărbaţii care nu aparţin armatei nu m-au interesat niciodată. Soţul meu era căpitan. Ofiţerul este pentru mine o fiinţă superioară, un bărbat care trăieşte în plină epopee, întotdeauna pregătit pentru tot felul de aventuri, de pericole. Dacă am iubit, mereu m-am îndrăgostit de militari curajoşi şi amabili, şi asta, fără să-i întreb cărei ţări îi aparţineau, deoarece pentru mine războinicii alcătuiesc o rasă specială, care se ridică deasupra celorlalţi muritori.

Ascultând asemenea cuvinte, preşedintele Consiliului de Război, care într-adevăr apare, de-a lungul dezbaterilor, ca un bun soldat, sincer, nobil, incapabil de ură, de prejudecăţi, de antipatii, şopteşte:

— Într-adevăr, de când aţi sosit în Franţa, nu aţi fost văzută decât în compania militarilor. Mai ales aviatorii par să fi trezit în dumneavoastră o afecţiune extraordinară. Şi ei vă caută pe dumneavoastră, vă măgulesc, vă curtează. Cum reuşeaţi să scoateţi de la ei secretele pe care le deţineau, fără să-şi dea seama de ceea ce făceau? Acesta este un mister de iatac. Indiscutabil este faptul că dumneavoastră îi indicaţi duşmanului locurile în care aeroplanele noastre îi depozitau pe agenţii însărcinaţi cu păzirea avanposturilor de pe front. În felul acesta dumneavoastră aţi contribuit la împuşcarea a foarte mulţi dintre soldaţii noştri.

— Nu neg, răspunde ea, că de pe vremea când lucram pe Ambulanţă am continuat corespondenţa cu şeful spionajului german, care se afla în Olanda. Nu este vina mea că el a exercitat acea misiune. Eu nu-i vorbeam despre război, nici nu-i trimiteam date de niciun fel...

Mata Hari nu se încurcă niciodată, în ciuda faptului că unele acuzaţii care i se impută

sunt foarte grave. Calmul ei îi uimeşte pe cei care o contemplă. În vocea ei nu există nici cel mai uşor tremur, iar pe chipul ei, nici cea mai slabă paloare. Foarte băţoasă şi chiar puţin rigidă, pare, uneori, că se simte insultată de tonul întrebărilor indiscrete pe care procurorul i le adresează. Scepticismul judecătorilor, când este vorba despre sumele pe care ea pretinde că le-a primit, nu ca salariu de spioană, ci ca răsplată pentru favorurile ei, o irită. Privirile lor sunt, în anumite cazuri, dure, ranchiunoase, trufaşe, gesturile lor au o impertinenţă teatrală. „Totul studiat, calculat", murmură câţiva dintre cei care o văd în acele momente atât de tragice. Dar când o examinează mai atent, ei observă că atitudinile sale sunt naturale. Aşa este ea. Oare conştientizează măcar ceea ce i se întâmplă, ceea ce va urma, este oare conştientă de pericolul în care se află? Cel puţin la început, s-ar zice că nu. Acele zâmbete de dispreţ cu care ascultă anumite pasaje din rechizitoriu, acea îngâmfare cu care îl întrerupe pe procuror, acea cochetărie cu care îşi aranjează pliurile fustei când se aşază pe banca acuzaţilor, într-un cuvânt, acel fast care-l irită pe comandantul Massard şi care probabil că-i indispune şi pe membrii Consiliului de Război este la

ea manifestarea spontană a unei a doua firi create cu ajutorul linguşelilor sociale. Ceea ce în franceză se numeşte *le pli professionnel*[1] ajunge să ia proporţii bolnăvicioase în cei care se cred, tot simţindu-se măguliţi şi auzindu-se aplaudaţi, nişte fiinţe superioare.

În orice caz, însuşi Massard este de acord că atitudinea lui Mata Hari în faţa judecătorilor ei nu este lipsită nici de eleganţă, nici de frumuseţe. „Foarte înaltă, spune el, zveltă, cu chipul ascuţit, are uneori un aer sec şi neplăcut, în ciuda ochilor ei frumoşi şi a trăsăturilor sale fine. Cu rochia ei albastră decoltată, cu tricornul ei cu gentileţe militar, nu duce lipsă de distincţie; în schimb, îi lipseşte farmecul, ceea ce uimeşte fiind vorba de o dansatoare. Ceea ce impresionează cel mai mult este caracterul ei ferm şi inteligenţa puternică pe care o dovedeşte în fiecare clipă."

Această inteligenţă, energică şi subtilă totodată, se observă, într-adevăr, în toate răspunsurile ei. Când, în decursul unui interogatoriu, colonelul Semprou îi spune: „Dacă nu ştiam ce scriaţi, cel puţin ştiam cui îi erau adresate scrisorile dumneavoastră", ea înţelege că trebuie să mărturisească

[1] Deprindere profesională (în franceză, în original) (n.tr.)

ceea ce este foarte evident, pentru a putea nega ce-i mai grav. Atunci, etalându-şi cinismul, se compară cu Mesalina şi proclamă că iubirile ei, înainte de a-l cunoaşte pe căpitanul Marow, au fost simple afaceri de iatac, supuse unor tarife foarte ridicate. Şi dacă în acele momente i se atrage atenţia că există ceva ciudat, date fiind acele principii, în dorinţa ei evidentă de a-i seduce pe ofiţeri şi pe oamenii politici, în loc să cucerească bancheri şi milionari, asigură zâmbind că cei mai generoşi nu sunt întotdeauna cei care au foarte mulţi bani. Apoi adaugă:

— În toate privinţele, ofiţerii sunt superiori celorlalţi bărbaţi...

— Este veşnicul refren...

— Simplă dorinţă de a-şi explica într-un mod politicos comportamentul în diferitele ţări unde a fost văzută în compania unor militari? Încercări naive de a-i măguli pe membrii Consiliului de Război? Prea puţin contează. Simplele bănuieli întemeiate pe acel entuziasm pentru uniformă nu constituie o dovadă de culpabilitate. Mai mult: o femeie poate în mod evident să se iubească cu un criminal şi să fie nevinovată. Astfel, colonelul Semprou nu se arată nici dur, nici ironic ascultând explicaţiile acuzatei. Dar vine un moment în care ea strigă:

— Curtezană, da, mărturisesc; spioană, asta niciodată!...

Atunci, foarte liniştit, fără să ridice vocea, preşedintele îi spune:

— La Paris, în anumite circumstanţe, simţindu-vă supravegheată, simţindu-vă pierdută, v-a venit ideea să vă duceţi să-i oferiţi serviciile dumneavoastră şefului Serviciului de Spionaj francez...

Palidă, în sfârşit, dansatoarea tace. Totuşi, în faţa pretoriului care o judecă, acea faptă nu constituie un delict. O altă persoană mai puţin subtilă s-ar fi grăbit să se agaţe de acel colac pentru a încerca să iasă la suprafaţă, demonstrând şi chiar exagerând importanţa serviciilor prestate ţării unde se află. Din contră, ea înţelege că întreg sistemul ei de apărare morală depinde de răspunsul pe care trebuie să-l dea la o asemenea întrebare. Cum să explice aroganţa ei de artistă ofensată, dacă este imposibil să continue să se declare incapabilă de o profesie josnică? Este adevărat că pentru o franţuzoaică încă ar mai exista soluţia de a stabili o diferenţă între serviciul, chiar dacă nedem, prestat patriei şi serviciul de două ori infam oferit duşmanului. Dar acuzata nu este franţuzoaică. Nu este nici măcar una dintre acele străine care, trăind la Paris,

iubind la Paris, ajung să se franţuzească într-atât încât încep să simtă, ca multe dintre cele care au ajutat pe ambulanţe, că pentru ea adevărata patrie, sau cel puţin a doua patrie, este Franţa. Nu, Mata Hari este cosmopolita perfectă, cea care nu simte nici ură, nu are nici preferinţe, cea care se află atât la Madrid, cât şi la Berlin, Roma sau Londra. Ea a declarat deja asta când a vorbit despre sufletul ei neutru şi despre entuziasmul ei în ceea ce priveşte orice fel de uniformă militară, fără diferenţe ce ţin de ţara din care provin.

— Este adevărat ceea ce spun? o întrebă pentru a doua oară preşedintele.

Făcând un efort, acuzata răspunde:

— În acele momente, eu nu aveam bani, şi de aceea m-am oferit să-i fiu utilă acestei ţări.

Dintre toate dovezile care lui Massard i se par irefutabile pentru a pune în evidenţă vinovăţia baiaderei, mărturisesc că singura care mi se pare importantă este aceasta. Pentru toate celelalte întrebări grave, compromiţătoare, pe buzele lui Mata Hari există o explicaţie. Relaţiile ei cu şeful spionajului german? Amoroase şi nimic mai mult. Banii primiţi de la o ambasadă? Plată pentru

favorurile ei... Judecătorilor li se poate părea absurd una ca asta. Nu contează. Atâta timp cât dăinuie o îndoială, cel care se află pe banca acuzaţilor trebuie să profite de ea. Dar de data asta îndoiala este deja imposibilă: Mata Hari mărturiseşte că a fost spioană. Că a fost a Franţei, şi nu a Germaniei? Din punct de vedere moral, pentru o olandeză e acelaşi lucru. Aşadar, din acest teribil minut, Massard ni se va părea mai puţin nemilos, mai puţin părtinitor.

Foarte politicos, de parcă s-ar scuza că trebuie să-i pună întrebări atât de neplăcute şi indiscrete unei doamne, colonelul Semprou o interoghează:

— În ce fel aveaţi de gând dumneavoastră să fiţi utilă Franţei?

— Profitând de relaţiile mele, răspunde Mata Hari. În felul acesta, încă de la început i-am indicat şefului celui de-al Doilea Serviciu locurile exacte de pe coasta Marocului, unde submarinii germani descărcau arme, ceea ce mi se pare interesant.

— Foarte interesant, murmură cu ironie ascunsă procurorul Mornay, care nu-şi stăpâneşte întotdeauna nerăbdarea şi indispoziţia.

Apoi, ridicând tonul, exclamă:

— Acele locuri pe care le indicaţi dumneavoastră n-aveţi cum să le cunoaşteţi decât dacă eraţi în relaţii cu nemţii...

Descumpănită, dansatoarea încearcă să explic inexplicabilul, dând asigurări că tot ce ştie se datorează faptului că a auzit comentându-se la un banchet de diplomaţi, într-o noapte de petrecere, nu-şi mai aminteşte unde...

— La urma urmelor, adaugă, eu nu sunt franţuzoaică, eu nu am nicio datorie de conştiinţă în această ţară... Serviciile mele erau utile... Asta e tot ce mi se cuvine să spun... Eu nu sunt decât o femeie care se află printre ofiţeri cam nepoliticoşi, dornici să o ducă la pierzanie, să o facă să mărturisească greşeli pe care nu le-a comis...

Şi cu voce acră, cu buzele crispate, ţipă arătând spre procuror:

— Bărbatul acela este un răutăcios!...

— Calmaţi-vă, îi spune preşedintele, şi permiteţi-mi să continui şi să vă vorbesc despre ce s-a întâmplat în acele momente în care dumneavoastră v-aţi pus spontan în serviciul spionajului francez. Când căpitanul Ledoux v-a întrebat ce puteţi să faceţi, dumneavoastră v-aţi oferit, în calitate de olandeză, să vă duceţi în Belgia să comunicaţi anumite informaţii agenţilor pe care

noi îi aveam acolo. Căpitanul v-a înmânat o hârtie adresată unuia dintre acei agenţi, iar dumneavoastră v-aţi îmbarcat cu destinaţia Anglia. De acolo trebuia să treceţi în Olanda şi imediat după aceea în Belgia. Nu v-aţi dus nici în Belgia, nici în Olanda, ci în Spania, unde o să vă găsim în curând. Dar aţi profitat de hârtia care vi s-a încredinţat... Vă amintiţi în ce fel?

Acuzata tace.

Preşedintele insistă.

— Vă amintiţi?

— Nu, spune în sfârşit ea, cu voce surdă.

— Păi, să vă explic. La trei săptămâni după ce aţi plecat din Paris, agentul nostru, al cărui nume se găsea scris pe hârtia pe care v-a înmânat-o căpitanul, a fost împuşcat la Bruxelles de către nemţi...

Ajungând în acest punct al procesului, comandantul Massard, argumentând cu o logică inflexibilă, ne arată că ne aflăm în faţa unei dovezi palpabile a vinovăţiei baiaderei. Într-adevăr, bâlbâielile ei, tăcerile ei, tresăririle ei, înseşi mărturisirile ei îi indică vina.

Şi totuşi, există ceva care ne lasă mereu învăluiţi în mister şi în îndoială. Femeia aceasta, gândim noi, nu neagă faptul că şi-a oferit serviciile spionajului francez. Mai mult: înjosindu-se până la venalitatea criminală,

doar se scuză invocând nevoia de bani. Cu toate acestea, cel mai probabil este că nu apelează la căpitanul Ledoux mânată de sărăcie, nici de avariţie, ci de teamă. Însuşi colonelul Semprou susţine că dansatoarea, simţindu-se în pericol din cauza suspiciunilor pe care i le trezea poliţiei pariziene, se refugiază în al Doilea Serviciu ca în singurul adăpost care o poate salva. Tot ce cere, odată *enrolée*, este o misiune care să-i permită să părăsească Franţa. Şi o obţine. Şi după ce petrece câteva zile la Londra, o găsim la Madrid. Ce face acolo? Procurorul Mornet răspunde: „*Espioner!*[1]" Foarte bine. Trebuie să acceptăm teoria venită din partea acuzării. Dar în acest caz, cum să ne explicăm faptul că imprudenta femeie are de gând, după câteva zile petrecute în Madrid, să se întoarcă la Paris? Dacă ar fi vorba despre o fiinţă inconştientă, incapabilă să raţioneze, lipsită de inteligenţă, încă s-ar mai putea crede că, lăsându-se înşelată de vreunul dintre agenţii poliţiei franceze şi crezând că îi va fi uşor să explice moartea prin împuşcare a bărbatului al cărui nume numai ea îl cunoştea, s-ar fi decis să treacă frontiera. Dar se ştie foarte bine că, din contră,

[1] Spionează! (în franceză, în original) (n.tr.)

totul la ea dovedeşte talent şi chibzuială, voinţă, dar şi judecată.

Îmi amintiţi că există dincolo de graniţele Franţei legenda unei plimbări nocturne prin împrejurimile oraşului San Sebastian, în compania unui amant care, vrând să o predea, a dus-o cu minciuni până într-un loc unde jandarmii francezi o aşteptau?... Aşa ceva nu se poate şuşoti decât în ţările îndepărtate, lipsite de informaţiile din străinătate, căci toată lumea care citeşte ziare ştie cum s-a întors Mata Hari la Paris, cu paşaportul ei în regulă, şi nu la cererea prietenilor, ci în ciuda avertizărilor din partea celor care o cunoşteau.

Iată în continuare scrisoarea pe care tocmai mi-a adresat-o în acest sens consulul Olandei la Nisa, dl de With, care, în timpul ultimilor ani de război, a avut în sarcina lui din cadrul Legiunii ţării sale la Madrid o misiune importantă:

Nisa, 9 mai 1923.

Dragă domnule Gómez Carrillo,

Vă mulţumesc pentru complimente. Îmi pare foarte rău că nu vă pot comunica informaţii senzaţionale despre Mata Hari. Prima dată când am văzut-o a fost la Amsterdam, unde eram mobilizat în 1915. Eram cazaţi la acelaşi hotel (Hotel Victoria) şi eu o vedeam des acolo, în compania nemţilor. De-abia la sfârşitul anului 1916 sau începutul lui 1917, când m-am întors la postul meu de la Madrid, am cunoscut-o personal. Iată povestea: ea mi-a scris spunându-mi că voia să-mi ceară un sfat. Eu însuşi m-am dus s-o văd la Hotelul Ritz. Era vorba pur şi simplu de a trimite la Madrid banii pe care ea pretindea că-i are într-o bancă din Paris. Am sfătuit-o să scrie mai întâi la bancă şi că, în caz că întâmpină greutăţi, eu i-aş cere să intervină şefului meu, ministrul Ţărilor de Jos. Nu mi-a mai pomenit despre această chestiune, nici nu a cerut intervenţia Legaţiei. Aşa cum fac deseori femeile când trebuie să ceară vreo favoare, mi-a povestit atunci toată istoria vieţii sale. Din câte mi-a spus, era de origine

olandeză, fiica unui primar din Franeker, pe nume Zelle; se căsătorise foarte tânără, la vârsta de şaisprezece ani, cu dl MacLeod, la origine scoţian, ofiţer în armata Indiilor de Est Olandeze[1]*; împreună cu soţul ei a ajuns pe insula Sumatra, unde a dus o viaţă foarte nefericită, căci soţul ei o maltrata, din câte mi-a zis. În timpul călătoriei sale în Europa, şi-a părăsit soţul la Paris şi, neavând bani, a vrut să-şi câştige existenţa ca model pentru pictori. Cum era foarte agitată, nu putea să stea locului, şi un pictor i-a zis că, în loc să se agite atâta pe scaunul ei, mai bine ar dansa. Văzuse dansurile indigenelor din Sumatra şi le-a imitat atât de bine, încât pictorul a sfătuit-o să încerce să danseze într-un music hall. În scurt timp a început să încaseze salarii considerabile în marile music halluri din Paris. Şi-a ales numele Mata Hari, pentru că aceste două cuvinte înseamnă în India Soare din Zori. În acel moment era o frumuseţe de femeie.*

Un singur lucru vă poate interesa pe dumneavoastră mai mult poate decât tot ce am spus. Ea sosise la Madrid după ce

[1] Indiile de Est Olandeze a fost o colonie olandeză, care a devenit Indonezia modernă după cel de-al Doilea Război Mondial. (n.tr.)

petrecuse o vreme la Barcelona. Un catalan mi-a zis că în Barcelona o numeau „afaceristul". Din ce motiv? Nu ştiu. Dar asta m-a pus pe gânduri, mai ales că nu avea contract în Spania ca artistă. Fiindcă trebuia să se întoarcă la Paris, mi-a cerut la scurt timp un laisser passer[1] *sau o recomandare pentru autorităţile de la frontiera franceză, manifestând o mare nelinişte în ceea ce priveşte ideea de a trece prin această frontieră. Eu i-am răspuns că trebuia să-i ceară acea recomandare şefului meu, căci eu nu puteam să fac asta singur, şi am adăugat că o persoană care are conştiinţa împăcată nu trebuie să se teamă de nimic; că, în plus, putea oricând să telegrafieze Legaţiei, în caz că întâmpina greutăţi; am insistat să-i repet că o persoană a cărei conştiinţă n-ar fi prea împăcată ar face mai bine să nu rişte să treacă frontiera, chiar şi având recomandări. Ea s-a arătat indignată şi iritată de o asemenea avertizare, ceea ce m-a făcut să mă îndoiesc şi mai mult de nevinovăţia ei. Totuşi, s-a dus în Franţa.*

Câteva luni mai târziu, n-am simţit nici cea mai mică uimire, în ciuda faptului că

[1] Permis de trecere (în franceză, în original) (n.tr.)

ea vorbea mereu despre les **bouches**[1] *scârboase şi că se arăta foarte francofilă (deşi fără exagerări suspicioase), aflând că, după ce fusese supravegheată foarte îndeaproape, o arestase poliţia, la ora ceaiului, într-unul dintre marile hoteluri pariziene. Ataşatul militar al Franţei mi-a zis la San Sebastian că pentru Mata Hari armata franceză plătise preţul a mai mult de o divizie.*

La Legaţia Olandei din Paris mi s-a spus că, în timpul procesului ei, nu ceruse în niciun moment protecţie din partea autorităţilor ţării ei.

Al dumneavoastră,
G. de With.

Acest document, care la prima vedere pare să clarifice misterul culpabilităţii baiaderei, în realitate tot ce reuşeşte să facă este să-l complice. Cum să acceptăm, într-adevăr, că o femeie inteligentă sau că o simplă femeie care nu este nebună s-ar precipita astfel spre capcană, când toţi, până şi reprezentanţii ofiţeri ai patriei sale, îi indică bănuielile care atârnă asupra ei? Se va spune că poate că nu a dat vorbelor diplomatului olandez decât un sens abstract

[1] Gură (în franceză, în original) (n.tr.)

de sfat general adresat din prudenţă tuturor celor care se duceau să-i ceară paşapoarte. Foarte bine. Dar deja înainte, un ziarist madrilen, Ezequiel Endériz, publicase în *El Liberal* o serie de articole intitulate *La dama de las pieles blancas*[1], în care vorbea despre relaţiile care existau între şeful spionilor nemţi din Madrid şi baiadera de la Ritz... Să fie oare posibil ca ea să nu fi citit acele articole?... Fie... Dar...

În orice caz, ciudat este că nici Mata Hari, nici apărătorul ei nu s-au folosit de scuza care reprezenta întoarcerea ei la Paris. Punându-mă în locul patetic al dlui Clunet, cred că datoria mea m-ar obliga să le spun membrilor Consiliului de Război: „Ţineţi seamă, domnilor, că atunci când această femeie se întoarce în Franţa, nu ignoră bănuielile care atârnă asupra ei: dacă aceste bănuieli n-ar fi zadarnice, dacă ea n-ar avea conştiinţa împăcată, dacă n-ar crede că a dovedit destulă afecţiune ţării noastre, dacă n-ar nutri un interes profund pentru victoria noastră care este triumful armatei în care a combătut singurul bărbat pe care ea l-a iubit şi pentru care se sacrifică, nimic nu i-ar fi

[1] Doamna cu pielea albă (în spaniolă, în original) (n.tr.)

fost mai uşor decât să asculte de sfaturile prudenţei...

Amintiţi-vă, domnilor, că Victor Hugo spunea că dacă vreun judecător l-ar acuza că ar fi furat turnurile catedralei, n-ar încerca să se dezvinovăţească, ci s-ar ascunde. Mata Hari, acuzată şi ea tot de un delict fantastic, a crezut, din contră, că cel mai bine era să alerge spre locul unde poate să existe un pericol, demonstrându-şi astfel nevinovăţia..." Dar ilustrul avocat care are teribila onoare de a apăra-o pe baiaderă preferă să se încreadă în importanţa mărturiilor care trebuie să-i fie favorabile. Un ministru şi un ambasador vor veni la bară. În plus, şi acesta nu este un secret, acel mare expert juridic, acel auster arbitru de litigii între naţiuni, acel maestru al forului s-a lăsat prins, ca atâţia alţii, în mrejele ciudate ale lui Circe, în faţa căreia niciun muritor nu pare să aibă voinţa lui Ulise de a rezista farmecelor acesteia. Este incredibil, într-adevăr, numărul de amanţi iluştri pe care căpitanul Mornay i-l reproşează dansatoarei. Şi nu mă refer la tinerii şi imprudenţii aviatori şi la ofiţerii cei înfocaţi care, după cum se pare, nu sunt altceva decât nişte marionete de o noapte în braţele ei nesăţioase. „Înainte de a se iubi cu un ministru francez de Război,

spune Massard, spioana avusese relaţii cu Kronprinzul german, care o condusese până la manevrele din Silezia; apoi, cu ducele de Brunswick, care o acoperea cu aur; apoi, cu unul dintre înalţii funcţionari de la Ministerul Afacerilor Externe din Paris; apoi, cu preşedintele Consiliului de Miniştri din Olanda, dl Van der Linden; apoi..." Discret ca Şeherezada, istoricul, ajungând până aici, tace, vrând să citeze doar numele care apar la proces şi pe care deja toate ziarele le-au publicat. Cel al lui Clunet se află printre ele. Unii spun: „O adorase şi deşi, pentru că ea fusese arestată, nu mai păstra decât amintirea farmecelor şi al perfidiilor ei, a vrut, din spirit cavaleresc, să-i ofere ajutorul dat de prestigiul său şi de elocvenţa sa". Alţii cred că în momentul procesului, avocatul apărării este încă unul dintre amanţii dansatoarei. Este de ajuns această iubire, vie sau moartă, pentru a explica încrederea lui în inocenţa lui Mata Hari? Pentru că însuşi Massard se vede obligat să recunoască faptul că ilustrul jurist a cărui conştiinţă este o oglindă de virtuţi civice, îşi păstrează întotdeauna, chiar şi pe marginea eşafodului, încrederea de neclintit. Este adevărat că fostul şef al Cartierului General din Paris adaugă: „Candoarea acestui bărbat este

înduioşătoare, iar devotamentul lui demn de cea mai bună cauză..."

Ceea ce mă surprinde pe mine nu este candoarea, ci slăbiciunea avocatului apărării, care pare că nu vrea să intervină decât pentru a-i ruga pe judecători să-i ierte acuzatei izbucnirile şi care, în momentele grave, când vine vorba să dea explicaţii spinoase, o lasă să se încurce şi să se zăpăcească repetând veşnicele fraze care nu explică mare lucru.

— În Madrid, la Hotelul Ritz, îi spune dansatoarei preşedintele Consiliului de Război, dumneavoastră locuiaţi într-o cameră alăturată cu cea a şefului spionajului german în Spania.

— Într-adevăr, răspunde ea.

— Acel agent din Berlin vă vizita des.

— Într-adevăr...

— Aţi primit dumneavoastră bijuterii de la acel bărbat?

— Da... Era amantul meu...

— Foarte bine: acel amant i-a telegrafiat colegului său din Amsterdam, când dumneavoastră deja vă aflaţi la Paris, spunându-i să vă trimită aici, prin intermediul unei Legaţii dintr-o ţară neutră, o sumă de 15 000 de mărci în aur.

— Nu neg: funcţionarul german de la Madrid a preferat să-mi plătească favorurile cu banii din guvernul său şi de aceea i-a cerut şefului spionajului german în Olanda să-mi trimită o anumită sumă.

— Nu ne-aţi spus dumneavoastră şi că şeful spionajului din Olanda era amantul dumneavoastră?

— Da... Şi în felul acesta banii unui prieten erau de folos pentru a plăti favorurile pe care celălalt prieten le obţinuse...

Faptul că acest ultim răspuns li s-ar părea inutil de cinic judecătorilor ei n-ar trebui să o surprindă pe acuzată. Totuşi, observând pe buzele căpitanului Mornay un zâmbet de dispreţ, se enervează şi protestează împotriva a ceea ce i se pare o lipsă de galanterie.

Schimbările ei de atitudine în timpul procesului sunt bruşte. După ce se ridică privindu-i provocator pe judecători, pare, fără un motiv aparent, pe punctul de a leşina. Când apărătorul ei îşi întoarce spre ea ochii de slujitor fidel şi neputincios, ca şi cum ar ruga-o să-i ierte lipsa de influenţă, îi răspunde cu strâmbături de dispreţ. În schimb, pentru jandarmii care o păzesc nu are decât fraze amabile şi ocheade ispititoare. „Totul la ea, spune raportorul de la proces, este o taină."

Într-adevăr. Există ceva insondabil, ceva inexplicabil în firea ei, în viaţa ei, în scopurile ei, în gesturile ei, în iubirile ei, în cuvintele ei. Prietenii ei intimi asigură că vorbeşte admirabil patru sau cinci limbi. Totuşi, în niciuna dintre ele nu reuşeşte niciodată să se exprime într-un mod clar. La fel ca dansurile ei, frazele ei sunt întortocheate şi şerpuitoare. Pictorul Frantz Namur, care a fost în relaţii cu ea timp de mulţi ani, pretinde că este cea mai tristă femeie din câte a văzut. „I-am făcut, scrie el, două portrete: unul îmbrăcată în haine de stradă, care nu ştiu unde se află, şi altul în care pare împodobită cu o diademă indiană şi un colier de smaralde şi topaze. Ceea ce mă surprindea, ceea ce mă nedumerea la această femeie răsfăţată, la această femeie pe care destinul o hărăzise cu toate tipurile de talent, de graţie, de frumuseţe, de celebritate, era tristeţea ei intimă şi obscură. Ore întregi rămânea într-un fotoliu, tăcută, visând la lucruri secrete. Nu pot să spun că am văzut-o vreodată zâmbind. Era superstiţioasă ca o indiană. Într-o zi, dezbrăcându-se, i-a căzut o brăţară de jad. Făcându-se albă la faţă, a strigat: „Asta îmi prevesteşte o nenorocire, o mare nenorocire, o să vedeţi... Păstraţi dumneavoastră această brăţară, nu vreau s-o mai văd... Şi aşa era în toate privinţele."

Unii păstrează despre Mata Hari o amintire mai puţin tristă şi mai mondenă. Alţii, care n-au văzut-o decât la petrecerile nocturne, o înfăţişează cu un entuziasm exaltat. Dar toţi coincid asupra unui lucru: faptul că firea ei era foarte schimbătoare şi neprevăzută.

*

Şi martorii? Încă de la începutul audienţelor, avocatul apărării anunţă mărturiile persoanelor pe care le-a citat, ca fiind în stare să clarifice tot misterul procesului. Când se anunţă prezenţa la bară a prietenilor ei, ea însăşi se arată plină de satisfacţie. Cochetă şi felină, îşi trece voluptuos pe buze mângâierea iluminatoarea a rujului. O floare care i-a fost trimisă de către un adorator anonim îi înveseleşte sobrietatea costumului ei albastru. Nici gând să le refuze, ca în alte dăţi, ci savurează cu lăcomie copilărească bomboanele pe care avocatul ei i le oferă. Nu le zâmbeşte doar jandarmilor, ci şi judecătorilor. Chiar şi lui Mornay, pe care mai înainte l-a văzut ca pe un inchizitor, acum pare că descoperă în el un prieten. Nu încape îndoială că o speranţă o însufleţeşte.

— *Cabotinage*, murmură istoricul Massard.

De ce?... De ce n-ar exista ceva sincer, ceva ingenuu în această femeie? Eu, cel

puţin, în dorinţa mea de a găsi măcar o rază de lumină mântuitoare în sufletul vinovaţilor, mă întreb încă o dată dacă nu vom vedea, în cele din urmă, ceva care să ne vorbească despre inocenţă.

— Poftiţi-l să intre primul martor al apărării, porunceşte colonelul.

Un cavaler cu aspect distins înaintează spre pretoriu.

— De ce l-aţi citat dumneavoastră pe acest domn? îl întreabă procurorul.

Ea, foarte delicată, foarte visătoare, foarte liniştită, răspunde:

— Acest cavaler ocupă în guvernul francez, după cum ştiţi cu toţii, una dintre cele mai importante funcţii. Este la curent cu tot ce se spune în consiliile de miniştri şi ştie ce se pregăteşte pe câmpul de luptă. Bun, fără să-l fi căutat, l-am întâlnit la întoarcerea mea la Madrid. A fost primul meu amant după ce am divorţat şi este firesc să-mi facă plăcere să-l revăd. Am petrecut trei nopţi împreună. Întrebaţi-l dacă, în cea mai tandră intimitate, în lungile noastre taifasuri de iatac, am pus vreodată vreo întrebare despre război...

Martorul, care este ambasador al Franţei la acel moment, pe lângă regele unei ţări aliate, sau care a fost cu puţin timp înainte, răspunde cu voce estompată de emoţie:

— Niciodată, niciodată...

— Este neverosimil, exclamă procurorul, ca două persoane să fi putut să stea trei zile împreună fără să vorbească despre ceea ce pe toţi ne obsedează.

— O fi neverosimil, răspunde martorul, dar este adevărat.

Şi cum nimeni nu se poate îndoi de cuvântul lui, adaugă:

— Am vorbit despre artă, despre arta orientală...

O flacără de speranţă străluceşte în ochii acuzatei.

— Vedeţi! exclamă apărătorul ridicând pentru prima oară tonul şi arătându-se entuziasmat. Vedeţi, femeia asta care petrece trei zile cu unul dintre cei mai importanţi oameni politici ai noştri şi căruia nu-i vorbeşte despre ceea ce îi poate interesa cel mai mult pe duşmanii noştri este nevinovată!

Impasibil şi implacabil, căpitanul Mornay dă replica:

— Acuzata este destul de abilă încât să-şi dea seama că de la un bărbat obişnuit să aibă de-a face cu diplomaţi nu poate să afle secretele ca de la tinerii ofiţeri îmbătaţi de dragoste şi incapabili să se îndoiască de o artistă celebră. Dar nu din cauza asta

încetează să se folosească de influenţa persoanei care îi acordă afecţiunea. S-a spus, şi este foarte probabil să fie adevărat, că unele dintre însemnările trimise de Mata Hari prietenilor ei de la Madrid şi de la Amsterdam şi destinate să fie citite de către şefii spionajului german sunt scrise pe hârtie de la Ministerul Afacerilor Externe. Asta o interesa pe ea: ca aceia care o plăteau să ştie că relaţiile ei oficiale erau de aşa natură încât îi era uşor să pătrundă în secretele de stat. Lăsându-se văzută de alţi spioni în compania ilustrului ambasador care acum se află la bară obţinea o aureolă care-i permitea să se arate mai exigentă...

Livid, martorul ascultă şi tace. Ipotezele procurorului i se par, fără îndoială, plauzibile. Dar, purtându-se ca un cavaler, când este întrebat dacă mai are ceva de adăugat, repetă:

— Niciodată nimic nu m-a făcut să mă îndoiesc de buna părere pe care o aveam despre această doamnă.

Şi salutând-o pe dansatoare, se retrage cu aceeaşi gravitate cu care a intrat cu câteva minute în urmă.

Un alt martor citat este un fost ministru de Război. Dar fiindcă se află pe front, nu se

prezintă la chemarea celei care a fost, conform scrisorilor lui, cea mai profundă dragoste din viaţa lui. Preşedintele recunoaşte că şi acel magnat i-a declarat judecătorului instructor al procesului că acuzata niciodată nu i-a vorbit despre război, nici nu i-a pus întrebări care i-ar fi putut părea suspecte.

— Atunci, o întreabă procurorul pe dansatoare, cine v-a pus pe dumneavoastră la curent cu pregătirile ofensivei din 1916?

— Nimeni.

— Cum? Negaţi că aţi avut habar despre aceste pregătiri?

— Mărturisesc că, pe front, când aveam grijă de căpitanul Morow, am auzit că se pregătea o importantă ofensivă. Am ştiut asta de la prietenii ofiţeri. Dar luaţi seamă că, dacă aş fi vrut să le comunic nemţilor asemenea veşti, aş fi putut să o fac.

— Totuşi, este dovedit faptul că dumneavoastră corespondaţi mereu cu Amsterdamul. La o Legaţie neutră se primeau scrisorile dumneavoastră şi se transmiteau, crezând că sunt pentru fiica dumneavoastră.

— Este adevărat că scriam. Doar că nu trimiteam informaţii despre război.

— În orice caz, dumneavoastră îi scriaţi celebrului şef al spionajului german în Olanda. Asta o ştim. Şi mai ştim şi că

scrisorile dumneavoastră erau semnate cu H. 21.

— Nu, nu este adevărat.

— Ba da, este adevărat. Dovada este că telegrama agentului de la Madrid către colegul său din Amsterdam în care-i cere 15 000 de mărci de aur pentru dumneavoastră spunea să trimită acea sumă la cererea lui H. 21...

Ca de fiecare dată când interogatoriile o încurcă, Mata Hari tace şi se agită. Buna ei dispoziţie de la începutul acestei ultime audienţe se risipeşte. Martorii nu au reuşit să-l îmblânzească pe căpitanul Mornay şi nici să-l convingă pe colonelul Semprou. Pentru a încerca să o salveze, avocatul apărării solicită să se considere încheiate dezbaterile şi să i se acorde cuvântul. Şi vorbeşte mult timp, vorbeşte cu credinţă, cu înflăcărare, cu multă convingere. Cuvintele lui îşi recapătă elocvenţa care i-a adus faima în urmă cu douăzeci de ani. Chipul său nobil îi impresionează pe judecătorii militari care-l ascultă în tăcere, cu respect. Nici măcar procurorul nu îndrăzneşte să zâmbească de ceea ce Massard numeşte candoare de bătrân îndrăgostit.

Ce spune ilustrul jurisconsult? Raportul său nu a fost publicat niciodată. Dar, după

cum se pare, pe lângă argumentele sugerate de însăşi dansatoarea care se declară curtezană venală, dar care respinge acuzaţia de spionaj împotriva Franţei, conţine şi un studiu psihologic foarte aspru şi foarte subtil despre sufletul complicat, inconştient şi enigmatic al acelei femei. În cartea lui Massard există pagini pe care acest istoric i le atribuie unui grafolog şi care mi se par, nu ştiu de ce, poate datorită locului în care se găsesc publicate, că trebuie să fie un ecou a ceea ce spune Clunet pentru a explica inexplicabilul referitor la comportamentul protejatei sale. „Toate acele impulsuri tumultuoase oferă vieţii sale interioare ceva haotic. Nu este posibil să te încrezi pe deplin într-o fire atât de versatilă, atât de agitată, dispusă mereu să ia hotărâri extreme. Înfrânarea ideilor nu este de ajuns pentru a stăpâni acest temperament care se revarsă, care nu cântăreşte obstacolele, care se dăruieşte orbeşte capriciului destinului. Nimic nu o perturbă în faţa pasiunilor sale. Şi în mijlocul unui asemenea delir pare întotdeauna stăpână pe sine. Inteligenţa ei este neîndoielnică. Nu există nimic vulgar în ea. Gusturile ei sunt foarte fine, foarte armonioase. Înţelege şi simte frumuseţea, arta, ideile. Şi este seducătoare din instinct, din

necesitate, din impuls. Este complexă ca niciuna alta. Sinceră, se complace să le spună minciuni prietenilor ei. Vigoarea ei este uimitoare şi vehemenţa ei este de aşa natură încât ea însăşi se sperie observând-o." Invocând astfel de motive psihologice, avocatul apărării îşi doreşte fără doar şi poate să-i facă pe simplii membri ai Consiliului de Război să înţeleagă că o femeie cu un asemenea caracter nu poate fi judecată ca un soldat obişnuit. Ceea ce la o fiinţă normală ar fi un indiciu de vină, la ea nu este altceva decât oglindirea fanteziilor sale în atmosfera înfierbântată de furtună. Par neverosimile multe dintre lucrurile pe care ea le spune despre viaţa ei, despre viciile ei, despre venalităţile ei, despre intrigile ei, despre puterea ei magnetică. Totuşi, totul poate fi adevărat şi exact. Din vanitate bolnăvicioasă, din curiozitate nesănătoasă, din motive sentimentale misterioase, i-a cucerit pe şefii spionajului german. Apoi i-a sedus pe ofiţerii francezi care s-au apropiat de ea. Acel joc al sentimentelor de ură care trec prin patul ei şi care se confundă pe buzele ei îi provoacă o bucurie diabolică şi totodată infantilă...

În felul acesta încearcă Clunet să o apere pe Mata Hari?

Cert este că discursurile lui, în ciuda subtilităţii şi a elocvenţei prin care se caracterizează, nu reuşesc să-i convingă pe judecători. Probabil că până şi acuzata îşi dă seama de asta, căci, odată încheiată pledoaria apărării, ea se ridică în picioare ca să facă o declaraţie supremă în care încă o dată îşi proclamă nevinovăţia.

— Băgaţi de seamă, spune, că nu sunt franţuzoaică şi că am dreptul să-mi cultiv orice relaţii doresc, în orice parte a lumii. Războiul nu este un motiv pentru ca eu să încetez a mă simţi cosmopolită. Mă declar neutră şi simpatiile mele se îndreaptă întotdeauna spre Franţa. Dacă asta nu este de ajuns, faceţi ce vreţi.

Audienţa se suspendă. Consiliul deliberează. După zece minute sentinţa este dictată în unanimitate. Nu a avut loc dezbatere nici despre temeiul chestiunii, nici despre detalii, nici despre aplicarea legii. Preşedintele l-a întrebat pe fiecare dintre colegii săi de pretoriu, începând cu cel care avea cel mai mic grad:

— În sufletul şi conştiinţa dumneavoastră sunteţi convins că femeia aceea este vinovată de a fi comunicat duşmanului informaţii şi documente care au provocat moartea multora dintre războinicii noştri?

Fără să şovăie, unul după altul, foarte liniştiţi, acei militari au răspuns:

— Da.

După ce a semnat sentinţa, unul dintre judecători, un comandant, exclamă:

— Este oribil să o condamni astfel la moarte, în plină tinereţe, pe o fiinţă atât de seducătoare şi atât de inteligentă!... Dar intrigile sale au fost cauza unor dezastre atât de enorme, încât eu aş porunci să fie împuşcată de douăsprezece ori, dacă ar fi posibil.

Colonelul Semprou, cam palid, îi ordonă raportorului să-i comunice acuzatei sentinţa. Şi scena patetică se desfăşoară în faţa gardianului, care prezintă armele.

— În numele poporului francez...

Mata Hari o să leşine?... O să protesteze?... O să-şi strige din nou nevinovăţia?... Nu. Pe obrajii livizi ai apărătorului ei curg două lacrimi mari. În schimb, ea zâmbeşte în tăcere, liniştită, senină, aproape indiferentă, de parcă ar fi vorba de ceva atât de neînsemnat încât nici măcar n-ar merita un comentariu din partea ei.

În umbră, unul dintre jandarmi şopteşte:

— Asta va şti să moară...

8

Legenda morţii

Anatole France spune că despre regina Cleopatra s-au scris două tragedii latine, şaisprezece franţuzeşti, şase englezeşti şi patru italiene... În câţiva ani, bibliografia teatrală a lui Mata Hari va fi poate atât de numeroasă şi atât de variată ca a marii seducătoare orientale. Într-adevăr, de pretutindeni, din Germania, Polonia, Olanda, Bohemia provin ecouri care anunţă viitoare drame închinate misterului vieţii şi al morţii femeii care pare că devine, încetul cu încetul, un simbol sângeros şi voluptuos al fatalităţii moderne. Totuşi, până în ziua de azi, singurul care a îndrăznit să o prezinte pe dansatoare în scenă, reînviată, dar nu şi mântuită, este Charles Henry Hirsch. Lucrarea este impresionantă şi frumoasă, la

fel ca artista. Dar este nemiloasă şi nedreaptă, pentru că o deposedează pe nefericita femeie împuşcată de singurul lucru pe care nici măcar cei mai înverşunaţi acuzatori ai ei nu au îndrăznit să-i refuze: de curajul în orice împrejurare a vieţii, de mândria dispreţuitoare în faţa judecătorilor ei, de eroismul rece în faţa morţii. Mai încolo, când vom ajunge la partea acestei poveşti care nu este legendară, ci reală, îl vom asculta pe doctorul Bralez relatându-ne ultimele clipe ale condamnatei, cu o admiraţie care aminteşte de cea a tinerilor atenieni care au adnotat sublima agonie a lui Socrate. Deocamdată, trebuie să ne dăm seama de imaginile multiple şi contradictorii pe care lumea şi le-a format despre cea mai faimoasă dintre spioane. Aceea pe care *La Danseuse Rouge* ne-o oferă nu este nici odioasă, nici sinistră. Este tristă, este meschină, este josnică, este cutremurătoare, este inconştientă. Dramaturgul, al cărui pacifism se observă în fiecare clipă, nu are nici cea mai mică îndoială în ceea ce priveşte vinovăţia eroinei sale. Femeia pe care ne-o prezintă nu-şi neagă crimele. Tot ce face este să încerc să le explice, să le găsească scuze, să-i fie iertate. Scena în care acuzata, după ce neagă totul în ciuda evidenţei, decide să mărturisească cu voce

tare, este extraordinar de emoţionantă şi de falsă. O reproducem în continuare:

— Nu mai vreau să mint... Vreau să vă spun totul, aşa cum i-aş spune Fecioarei Maria... Voi sunteţi judecătorii greşelilor mele... Nu, ai crimelor mele... Este greu să te explici în faţa unor străini care judecă prost sufletul fiinţelor născute în alte climate. Întreaga mea viaţă îmi apare dintr-odată în faţa ochilor. Mă văd născându-mă în cea mai sărăcăcioasă cocioabă a celui mai sărman ţăran. Mama, dându-mi primul sărut, îmi şopteşte la ureche: „De ce, sărmană creatură a lui Dumnezeu şi din sângele meu, ai venit în căutarea foamei, care nu ne părăseşte niciodată?". Este adevărat: în căminul meu aproape niciodată nu exista pâine. Tatăl meu, când se întorcea acasă beat, râdea de părul meu şi de slăbiciunea mea. Uneori, mă bătea. Eu eram slabă, pentru că nu mâncam. Mama, ca să mă hrănească cum putea, îmi dădea o ceaşcă de ţuică de dimineaţă, când ştia că nu vom avea altceva. Era ţuică din care bea tata, pe care mama i-o fura văzându-l că doarme. La vârsta de treisprezece ani mi-am văzut mama murind şi m-am pomenit singură în mijlocul drumului. Eu nu mai ştiam nici să râd, nici să zâmbesc. Grâul era mai înalt

decât mine. Eu ştiam că nu e voie să iau nici măcar un spic. Mă hrăneam cu ierburi şi noapte plângeam, iar stelele plângeau şi ele când mă vedeau. Treceau astfel zilele, săptămânile, lunile. În sfârşit, într-o zi, un bărbat mi-a zis că eu am un păr şi nişte ochi foarte frumoşi. Auzindu-l, am simţit cum puţin soare intra în inima mea, până atunci tristă. Acel bărbat m-a dus la Moscova, unde am avut haine şi încălţăminte noi. Îmi era ruşine, pentru că mângâierile lui îmi provocau dezgust. Îmi era ruşine, dar îmi era teamă să nu cad din nou în mizerie. M-a învăţat să citesc, m-a învăţat să dansez. Dintr-odată, am cunoscut dragostea în persoana unui student chipeş, sărac, care provenea, ca şi mine, din plebea ţărănească. Poliţia secretă mi l-a smuls din braţe. N-am mai ştiut niciodată ce a făcut poliţia politică din tinereţea lui, din puterile lui, din idealurile lui. Atunci, teama de acea poliţie m-a determinat să mă dedic ei. Pentru a nu fi victima poliţiei, am devenit slujitoarea ei. Mă plăteau bine. Eu iubeam aurul ca un talisman care trebuia să facă imposibilă întoarcerea foamei, a mizeriei, a frigului. Pretutindeni, poliţia îmi solicita serviciile. Mai întâi am informat poliţia rusă despre chestiuni străine; apoi am informat poliţia germană despre chestiuni

englezeşti; apoi, pe Italia despre chestiuni austriece; apoi, pe Franţa despre chestiuni din mai multe ţări. Am cunoscut regi, prinţi, generali, miniştri, ambasadori. Toţi vorbeau în faţa mea cu încredere. Eu le repetam conversaţiile, fără să mă gândesc la consecinţele vorbelor mele. Pe vremea aceea frontierele nu existau decât pe hărţi. Şi pentru mine, fiinţă nomadă şi cosmopolită, existau mai puţin decât pentru oricine altcineva. Eu mergeam acolo unde mă duceau dansul şi capriciul. Totuşi, când a izbucnit războiul, am presimţit importanţa acţiunilor mele. De aceea am vrut să mă refugiez la ţară, în Franţa; dar şi acolo m-a căutat poliţia, poliţia franceză, ca să mă oblige să o slujesc, amenințându-mă. După misiunea din Olanda, a trebuit să mă resemnez pentru o altă misiune. Aflându-mă la Bruxelles, nemţii m-au surprins, m-au arestat, m-au amenințat cu moartea şi m-au obligat să vorbesc. Apoi, ca să mă salvez din ghearele lor, ca să scap de moarte, a trebuit să le fiu de folos. Voi nu ştiţi ce înseamnă, pentru o femeie, teama de moarte. Voi sunteţi curajoşi. Eu, nu. Eu am suferit două zile şi, în cele din urmă, am reuşit să mă lase să plec în Olanda ca să îi slujesc mai bine. În Olanda, poliţia germană m-a avertizat că pretutindeni viaţa mea era

la cheremul agenţilor ei, dacă nu-i slujeam cu devotament. Am fost un instrument, atâta tot; o nefericită care a crescut în foame, în teroare, în sclavie; o nenorocită, da, atâta tot... Fecioară... Sfântă Fecioară, ai milă de mine! Rogu-te să-mi fie cruţată viaţa, să nu mă omoare!... Fecioară, Sfântă Fecioară!...

Şi în teatru, între decoraţii care reprezintă severa audienţă a unui Consiliu de Război, această scenă, care este centrul de gravitate al tragediei, emoţionează pe toată lumea. Dar, repet, este o scenă falsă. Eu nu mă refer la falsităţi vizibile în ceea ce priveşte detaliile, nici la falsităţi biografice foarte importante, nici la marea falsitate care constă în a o face să-şi mărturisească crima pe o femeie care, după cum figurează în cronica Tribunalelor, până la sfârşit şi-a proclamat nevinovăţia. Dramaturgul şi romancierul au, poate, dreptul să modifice întâmplările materiale. În schimb, nu au dreptul să falsifice sufletul, caracterul, ceea ce constituie fizionomia morală şi spirituală a unui personaj. Şi dacă în Mata Hari totul este misterios, există ceva ce nu este, iar acest ceva se numeşte energie, serenitate, îndrăzneală, eroism. Moartea ei socratică...

Ajungând în acest punct, simt că dramaturgul mă întrerupe, exclamând:

— Tocmai cu scopul de a distruge legenda mincinoasă a morţii sale socratice am scris această tragedie. Adevărul, singurul adevăr, este cel pe care-l ofer eu viitorilor istorici. Femeia aceea a fost o comediantă sinistră până şi pe eşafod.

Pentru a ne face să acceptăm versiunea sa singulară în ceea ce priveşte executarea fictivă, Charles Henry Hirsch nu are alte date psihologice decât circumstanţa, foarte romanescă şi în acelaşi timp foarte reală, că apărătorul dansatoarei fusese amantul ei şi o iubea în continuare. Nimeni, în afară de judecători, nu cunoaşte exact comportamentul pe care l-a observat marele avocat în faţa Consiliului de Război pentru a explica interesul său dublu în privinţa acuzatei. Dar după cum apare scena în piesa de teatru, după o declaraţie curajoasă şi demnă de pictorul Ursac, pare să nu fie o simplă fantezie literară.

— Din ce motive aţi încetat să o mai vizitaţi pe dansatoare, începând din 1910? îl întreabă procurorul pe martor.

— Pentru că nu coincideam aproape niciodată în acelaşi loc cu ea, răspunde Ursac.

— În 1910, adaugă procurorul, femeia aceasta l-a denunţat pe unul dintre ofiţerii

noştri care se afla în Germania. Dumneavoastră aţi ştiut asta, fără îndoială...

— În sufletul şi în conştiinţa mea, tot ce vă pot spune este că lumea care o înconjura pe marea artistă mi se părea prea frivolă şi gălăgioasă pentru gustul meu. Atâta tot...

Atunci, simţind că a sa conştiinţă nu trebuie să se mulţumească doar cu exercitarea misterului, aproape impersonal, al apărării, avocatul cere să i se permită să facă o dezvăluire gravă. Şi adresându-se judecătorilor militari, se exprimă în aceşti termeni: „Eu am cunoscut-o pe acuzată la Monte Carlo, în 1907. Am iubit-o, am adorat-o... Ea m-a făcut să cunosc regatul divin al dragostei. Timp de doi ani am fost fericit alături de ea. În toamna lui 1909 ea a încetat să mă mai iubească şi eu am început să sufăr de pe urma rănii pe care încă o mai port în suflet. Ne vedeam din când în când: ne vedeam din ce în ce mai puţin, din cauza sarcinilor mele de serviciu. Dar cu puţin înainte de război, procuratorul Republicii, prieten bun cu mine, mi-a dezvăluit bănuielile îngrozitoare care atârnau asupra acestei femei. Auzindu-i vorbele, eu, egoist, nu m-am gândit decât la demnitatea mea socială, aflată în pericol. Şi aceea nu era de datoria mea. Obligaţia mea era să o apăr pe nefericita fiinţă pe care o

vedeţi aici împotriva celor care o conducea spre prăpastie, împotriva ei înşişi, împotriva capcanelor destinului. De laş ce-am fost, n-am făcut asta. Am putut să aflu că făcea parte din serviciile josnice ale spionajului şi n-am făcut nimic ca să o smulg dintr-o asemenea oroare. Prin urmare, greşelile ei sunt, până într-un anumit punct, şi ale mele. Eu mă acuz de complicitate, din laşitate şi din egoism, căci dacă n-aş fi fost egoist şi laş, dumneavoatră n-aţi vedea-o azi aici, pe acea bancă a acuzaţilor. Ţineţi seama şi de partea mea din vină când o veţi judeca." Şi există atâta onestitate în cuvintele acestui slujitor al Dreptului, există atâta durere pe chipul acelui bărbat care are faimă de nepăsător, există o asemenea duioşie în ochii acelui jurist sentenţios, încât militarii neciopliţi care alcătuiesc Consiliul de Război nu-şi pot ascunde emoţia care-i stăpâneşte.

Doar ea, doar acuzata rămâne în continuare ţeapănă şi enigmatică.

— Poftiţi-l înăuntru pe alt martor, spune procurorul, dornic să risipească neliniştea care acoperă atmosfera audienţei.

Şi în timp ce Olga, chelneriţa, vorbeşte despre patroana ei cu afecţiune, lăudându-i bunătatea şi generozitatea inepuizabilă, în mintea spectatorilor începe să ia contururi

exacte personalitatea unei Mata Hari care nu mai este fiinţa aproape diabolică şi pe deplin inconştientă care seduce de dragul de a seduce, care trădează de dragul de a trăda, care este dăunătoare aşa cum zahărul e dulce şi fierea, amară; a unei Mata Hari care, departe de a fi perversă din instinct, se născuse pentru a iubi, pentru a fi tandră, pentru a trăi într-un cămin călduţ; a unei Mata Hari care nu este victima mediocră a Destinului insondabil şi de neînţeles, ci victima nemijlocită a societăţii contemporane, mai cumplite şi mai devoratoare decât fauna din junglă. Din acest moment, drama se clarifică şi îşi pierde din misterul tulburător. În faţa întâmplărilor din viaţa ei, conştiinţa umană nu se mai înfioară întrebându-se dacă, împuşcând-o pe dansatoare, justiţia, orbită de circumstanţe, nu a comis oare vreo greşeală. Spioana, a cărei vinovăţie a fost dovedită şi mărturisită, deja nu mai este altceva decât una dintre nenorocitele care, în jocul sinistru al intrigilor tragice, pariază şi pierd; o soră a Margaritei Francillard, a lui Tichely, a lui Loffroy, a lui Schmidt, a Otiliei Moss; o umbră doar, în caverna eşafodului, un trup printre celelalte trupuri feminine din groapa celor pedepsite cu moartea de la Vincennes. Dar în acelaşi timp caracterul

nobil, voluptuos, extraordinar al acestei femei care a trăit şi a murit ca o artistă, ceea ce face din ea o fiinţă fatală şi irezistibilă, demnă de a-l preocupa pe Shakespeare sau de a-l seduce pe Balzac, ceea ce constituie aureola sa, într-un cuvânt, se risipeşte.

Charles Henry Hirsch susţine, într-o scrisoare adresată către „Comœdia", că un magistrat de la Curtea din Paris i-a spus a doua zi după executarea lui Mata Hari că, dacă faimoasa spioană se arătase atât de liniştită în faţa puştilor, era pentru că cineva o făcuse să creadă că executarea ei nu va fi decât un simulacru. Dar cei care au cunoscut-o pe dansatoare protestează împotriva acestei legende. Şi într-adevăr, când se observă, cu ajutorul documentelor de la proces publicate de Massard, energia liniştită şi tenace a inculpatei, nu este posibil să se dea crezare poveştii unei frici de neînvins, bolnăvicioase, aproape isterice, la simpla idee a morţii.

Scena în care avocatul se decide să mintă pentru îndurare este cea care dezvăluie cel mai bine sufletul acelei *danseuse rouge*, aşa cum Charles Henry Hirsch doreşte să ne-o înfăţişeze. Înnebunită după sentinţă, condamnata îi spune apărătorului ei: „Să mă închidă, să mă lege în lanţuri, să mă tortureze zi şi noapte, viaţa mea să nu

fie decât o durere... Dar să mă lase să trăiesc... Nu vreau să mor, nu; nu, nu vreau să mor... Între patru pereţi, fără să pot vorbi şi în întuneric permanent, încă m-aş mai bucura ştiind că sunt în viaţă. Cu trupul plin de răni, oarbă, invalidă, tot aş vrea să trăiesc. Să nu-mi lase decât dreptul de a respira, asta îmi va fi de-ajuns... Teama mea este îngrozitoare..." Cuvântul este corect: este o frică îngrozitoare, o frică nebună şi vehementă, o teamă copilărească, instinctivă, incapabilă să raţioneze: o teamă de animal rănit, o teamă care strigă, care geme, care plânge în hohote, care ameninţă, care se târăşte. Şi, în plus, este o teamă cumplită, o teamă egoistă. „Pentru a-ţi salva viaţa, şopteşte avocatul apărării, mi-aş da-o eu pe a mea." La care ea, lacomă, răspunde: „Şi eu aş lua-o". Într-adevăr, tot ce este umil, josnic, eroic, uman şi inuman i se pare acceptabil, doar ca să nu moară. Frazele consolatoare ale religiei, ale filozofiei, ale simplei experienţe populare, care ştiu atât de bine, în împrejurări patetice, să facă aproape ispititoare ideea morţii, nu au sens pentru ea. Ea nu aude decât vocile confuze şi imperioase ale vitalităţii sale înnebunită de teamă. Şi exaltarea ei ajunge un asemenea nivel, încât severul jurist, care până atunci nu a

minţit niciodată, îi jură că împuşcarea ei nu va fi altceva decât un simulacru şi că, în momentul în care ofiţerul din escortă va striga „foc!", un herald se va înfăţişa pentru a vesti clemenţa şefului Statului...

În cinstea adevărului trebuie să spunem că, deşi foarte romanescă şi foarte absurdă, această legendă nu prea şi-a făcut cuib în mintea publicului. Există persoane care cred că Mata Hari, vinovată şi condamnată, a ajuns să-şi mărturisească crima. Din contră, există persoane care o cred victima unei greşeli judiciare. Dar cu toţii sunt de acord să admire zâmbetul liniştit cu care, într-o dimineaţă de toamnă a anului 1917, s-a îndreptat, fără grabă, spre groapa sinistră de la Vincennes.

9

Închisoarea şi moartea

Pot să spun că am cunoscut-o intim?... În orice caz, sunt sigur că, în timpul celor mai dureroase zile ale calvarului ei, am fost poate singura fiinţă care-i putea aduce în temniţă ceva ce mirosea a viaţă şi a tinereţe, ceva ce nu avea nimic solemn, nici ameninţător, nici neîncrezător. Misiunea mea profesională se reducea la foarte puţin. Ea era puternică şi rezistentă. Ce şi-ar fi dorit: aerul proaspăt, apa parfumată pentru baie, lungile plimbări, era imposibil să i le ofer. Aşadar, ceea ce-mi cerea în general erau poţiuni ca să-şi calmeze nervii şi să doarmă liniştită. Doar o dată, deja pe marginea mormântului, mi-a cerut un pahar cu băutură alcoolică. Înainte, în timpul zilelor sale interminabile de captivitate, nu a avut

niciodată, cel puţin în prezenţa mea, nicio dorinţă din acelea care, în general, îi tulbură pe cei aflaţi în închisoare. Mândră din fire şi convinsă, ca o bună aristocrată din Nord, de existenţa ierarhiilor şi chiar a castelor, suporta totuşi foarte firesc compania prizonierelor care prin regulament dormeau în aceeaşi temniţă cu ea...

Cel care-mi vorbeşte astfel este doctorul Bralez, medicul de la Saint-Lazare, care a păstrat constant legătura cu Mata Hari de-a lungul celor opt luni cât a stat în acea închisoare celebra dansatoare.

— Pe vremea aceea, adaugă, eu nu eram decât asistentul maestrului meu, doctorul Bizard. Dar poate că tocmai din acest motiv femeia aceea îmi vorbea cu mai multă încredere decât celorlalţi şi, deseori, după vizita regulamentară, mă obliga să rămân puţin timp lângă ea. Nu ştiu dacă din prudenţă sau din convingerea că nu merita osteneala să-ţi deschizi sufletul în faţa unui simplu intern, niciodată nu mi-a vorbit despre crimele care i se imputau. Tot ce ştiu eu despre procesul ei este ceea ce ştie toată lumea. Şi dacă dumneavoastră mă veţi întreba dacă eu cred că a fost vinovată, o să vă răspund că da, chiar dacă-mi vine greu

să cred asta. Nu pare logic, într-adevăr, ca o astfel de fiinţă, cu trufia ei, cu fantezia, cu dragostea ei pentru artă, cu frumuseţea, cultura, dispreţul ei pentru bani, să se fi înjosit într-atât încât să-i seducă pe imprudenţii aviatori de la Vitel ca să surprindă pe buzele lor însetate de săruturi secretele operaţiunilor noastre militare. Şi totuşi, nu încape îndoială că dezbaterile Consiliului de Război au fost catastrofale pentru ea şi pentru apărarea ei. Eu îmi amintesc că am vizitat-o chiar în ziua în care i s-a dictat sentinţa şi vă mărturisesc că liniştea ei, sângele-rece, indiferenţa ei m-au înspăimântat. Dacă eu aş fi fost capelanul, aş fi încercat să-i cercetez sufletul ca să-i ofer consolarea credinţei. Misiunea mea, pur facultativă, mă obliga să mă menţin într-o discreţie absolută şi astfel, după ce am întrebat-o de sănătate, m-am îndepărtat de temniţa ei fără să îndrăznesc nici măcar să-i prescriu nişte pastile de Veronal ca să poată dormi. După două zile, am observat că nu avusese nevoie de ele şi că nopţile ei nu erau bântuite de perspectiva unui deznodământ sinistru al tragediei în care se afla. Procesul ei se încheiase pe 24 iulie. Pe 27, pe la zece dimineaţa, una dintre călugăriţele închisorii s-a apropiat de mine misterioasă şi mi-a spus la ureche că madame Mata

voia să-l vadă pe doctor. „O fi vrând, fără îndoială, să-l vadă pe doctorul Bizard, i-am răspuns." „Nu, a zis, nu; pe *petit* doctorul vrea să-l vadă." *Petit* doctorul eram eu şi m-am dus la ea temându-mă că reacţia de după încordarea de la proces ar fi provocat în acea fiinţă agitată o criză ca acelea de care, după spusele ei, suferise în perioada marilor sale triumfuri artistice. Dar nu, nici vorbă de aşa ceva. Nici măcar nu mă chema în calitate de medic. Ceea ce voia era să îi aduc câteva cărţi interesante. Naiv, i-am citat numele a doi sau trei romancieri celebri, ca Bourget, Marcel Prévost, Rosny. „Nu din aceştia, a şoptit ea cu dispreţ; poveştile burgheze nu mă interesează prea mult şi aproape că vă pot asigura că nu am reuşit niciodată să ajung până la sfârşitul vreuneia dintre acele opere numite *de costumbres*. Ce mă atrage este poezia, prin misterul şi religiozitatea ei, prin caracterul legendar şi magic. Eu cred că singurul mod de a trăi în frumuseţe este să evadăm din mizeriile de zi cu zi, pentru a zbura spre ideal. De aceea, din tot ce este european, eu nu suport nici măcar religia..." Ajungând în acest punct, s-a oprit şi, făcând o grimasă fermecătoare de fetiţă, a exclamat: „Să nu-mi vorbiţi despre sărmanele călugăriţe care se străduiesc atât

de mult să mă convertească! Nefericitele acestea n-ar şti nici măcar ce înseamnă pe buzele mele cuvântul religie şi sigur s-ar închina dacă m-ar auzi cum amestec dansurile şi chiar şi mângâierile cu liturghia... Căci eu sunt indiană, chiar dacă lumea susţine că m-am născut în Olanda... Dumneavoastră, care sunteţi inteligent, doctor, dumneavoastră puteţi să-mi spuneţi: am eu ceva de europeană?... Nu... Sunt o orientală. Astfel, doar ceea ce ţine de Orient mă interesează în fond. Când mi se vorbeşte despre patrii, spiritul meu se întoarce spre o ţară îndepărtată unde o pagodă de aur se priveşte într-un râu întortocheat. Eu nu ştiu exact de unde sunt... Din Benares?... Din Golconda?... Din Gwalior?... Din Mathura[1]?... Nu contează... Există un secret în ceea ce priveşte naşterea mea, copilăria mea... Se va afla mai târziu... Eu însămi de-abia am lămurit misterul..." Un nor de tristeţe sau de nostalgie părea că trece prin ochii ei, pe măsură ce-şi evoca astfel leagănul iluzoriu. Şi spun iluzoriu, pentru că totul pare să demonstreze că era într-adevăr olandeză. Dar şi în această privinţă realitatea se dovedeşte a fi inexplicabilă. Nici tipul, nici caracterul, nici cultura, nici pielea, nici mintea acelei femei nu

[1] Toate aceste oraşe menţionate se află în India. (n.tr.)

erau la latitudinea noastră. Exista în ea ceva primitiv şi sălbatic, precum şi ceva hieratic, sacerdotal, rafinat... Ceva... nu ştiu cum să mă exprim...

Doctorul Bralez caută o frază, o imagine prin care să-şi rezume viziunea ciudată şi contradictorie. Se observă că, la fel ca pe toţi cei care au avut de-a face cu ea, Mata Hari a reuşit să-l impresioneze profund cu amestecul ei de simplitate şi de complexitate, de ingenuitate şi de premeditare, de trufie şi de blândeţe.

— Unul dintre amanţii ei, îi spun ca să-l ajut să găsească formula pe care în zadar încearcă să o combine, o înfăţişează ca o fetiţă posedată de diavol...

— Nu, îmi răspunde; eu nu pot să spun acelaşi lucru; eu nu am cunoscut-o în împrejurări prielnice jocului capricios al instinctelor ei feminine. Închisă într-o celulă îngustă, însoţită mereu de alte prizoniere, fără mijloace de a comunica cu nimeni, era, dacă vreţi, o panteră închisă în cuşcă. Deşi nici asta nu este chiar exact. O panteră, chiar şi închisă în cuşcă, este fioroasă. Dansatoarea nu inspira nici cel mai mic gând de cruzime. Abătută uneori până la leşin şi alteori exaltată, agitată, imperioasă, păstra

întotdeauna un fel de bunăvoinţă aristocratică şi senzuală care părea că iartă dinainte răul pe care i-l făceau. Se vedea că avea o cultură profundă, nu pentru că ar fi fost prea vastă, ci pentru că îşi stăpânea acţiunile şi gândurile, călăuzind-o în orice moment al vieţii sale. Când, chemat de ea la două zile după dictarea sentinţei, m-am dus să o văd, mi-a zis: „În aceste clipe n-aş vrea să citesc nimic nou. Ceea ce-mi doresc cu înflăcărare este să recitesc operele care m-au ghidat pe drumul artei şi al dragostei, căci, în afara acestor două sfere, restul nu a existat niciodată pentru mine. Rău este că, dacă dumneavoastră aţi vrea să-mi faceţi pe plac, ar trebui să obţineţi ca muzeul Guimet să vă împrumute acele lucrări, fiindcă în librării nu se găsesc". Şi a început să-mi vorbească despre marile cărţi ale Indiei aşa cum vorbim noi despre ultimele romane de la Bulevar. „În alte vremuri, îmi spunea, lecturile mele preferate erau cele care ne învaţă să iubim viaţa şi să savurăm voluptuozităţile cu sibaritism înfocat. În *Prem Sagar* există capitole care fac să freamăte toate simţurile noastre şi care ne îmbată ca opiul. Eu ştiu pe de rost cântări întregi din acel poem imens, în care poeţii moderni şi-au găsit cele mai

bune inspiraţii. Şi teatrul lui Kalidasa[1], cu duioşia lui şi a discipolilor săi, cu subtilitatea lui pitorească, mi-a oferit zile minunate. Eu râd când aud spunându-se că la Paris arta scenică se află la apogeul ei. Dacă aţi şti dumneavoastră ce înseamnă, în India, rafinamentul psihologic şi chiar realist al pieselor de teatru! Acolo, fiecare pasiune îşi are parfumul ei şi culoarea ei şi astfel dragostea este albastră, plăcerea este albă, tandreţea este roz, eroismul este roşu. Decorurile îşi schimbă nuanţa şi atmosfera îşi modifică aroma pe măsură ce unul dintre aceste sentimente domină în piesa de teatru respectivă. Şi fiecare personaj vorbeşte în limba neamului său şi a regiunii sale, iar când nu se înţeleg între ele, un interpret, la fel ca în existenţa de toate zilele, intervine ca să le traducă ceea ce-şi spun. În plus, să nu credeţi că acei autori înfăţişează toate aventurile în tiparul etern al celor patru acte. Nu. Există piese de teatru într-un act, în două, în trei, în cinci, în şapte, în douăsprezece, în douăzeci, în funcţie de importanţa intrigii. Iar amanţii se iubesc, se iubesc cu adevărat,

[1] Kalidasa a fost un poet şi dramaturg hindu, care a trăit la sfârşitul secolului al IV-lea d.Hr. şi începutul secolului al V-lea. Considerat cel mai mare scriitor din India, opera sa reprezintă punctul culminant al poeziei culte clasice indiene. (n.tr.)

pe scenă. Şi se urăsc cu adevărat. Şi se urmăresc şi se atacă de-adevăratelea. Eu am văzut sânge pe mâinile unora dintre ei. Ah, legendele cavalereşti, poveştile cavalerilor *rajputa* care, cu tunicile lor de şofran, călăresc în căutare de aventuri minunate!... Şi romanele în care fiica unor brahmani orgolioşi se îndrăgosteşte de un paj şi rămâne prizonieră într-un rezervor de apă ani de-a rândul, fără să-şi piardă speranţa că într-o bună zi va evada pentru a fugi în căutarea lui, convinsă că-l va găsi la intrarea în pagoda în care s-au cunoscut şi în care el va şti să moară, suspinând după ea, dacă nu reuşeşte să o vadă!... Tot ce există mai măreţ, mai nobil, mai poetic este ceea ce ne rămâne din India vedică. Dar acum, dacă dumneavoastră vreţi să-mi faceţi favoarea pe care v-o cer, nu este nevoie să-mi aduceţi nici *Prem Sagar,* nici *Bakta Mal,* nici *Singhazan Battici,* nici *Sundara Kanda...* O să mă mulţumesc cu o lucrare mai modestă şi mai uşor de găsit. Încercaţi să-mi căutaţi *El loto de la Buena Ley;* doar atât; este o cărticică budistă care te învaţă să dispreţuieşti totul..." Eu am privit-o fix, ca să văd dacă era ceva pe chipul ei care să semene cu expresia de prizonier creştin care, în capelă, ar cere cartea

La Imitación de Nuestro Señor... Dar nu, nu era însă nimic...

Doctorul Bralez îşi continuă relatarea astfel:

— Nu am găsit în nicio librărie *El loto de la Buena Ley,* dar un coleg de la spitalul Saint Louis, foarte priceput în ceea ce priveşte literatura asiatică, mi-a dat, după câteva zile, un fel de evanghelie budistă, alcătuită din fragmente din *Lalita Vistara,* din *Buddacarita* şi din *Avadanasataka*. Înainte de a-i înmâna acea operă lui Mata Hari am vrut să o răsfoiesc şi până la urmă am citit-o pe toată, cu mare interes, închipuindu-mi, pe măsură ce filtrul nirvanei îmi pătrundea în spirit, că misterul sufletului dansatoarei se elucida în faţa mea prin prisma acelui misticism patetic.

Una dintre primele fraze pe care le-am găsit când am deschis cartea a fost aceasta: „Tânărul martir căruia călăul tocmai i-a smuls ochii exclamă: Ce contează, din moment ce mi-au oferit deja toate plăcerile posibile şi din moment ce, cu ajutorul lor, mi-am dat seama că totul este pieritor, efemer, vrednic de dispreţ?". Apoi am citit celebra parabolă a curtezanei care se roagă: „Tânărul Upagupta, care era un exemplu de sfinţenie, s-a întâlnit într-o dimineaţă cu cea

mai frumoasă baiaderă din regat, glorioasa Vasavadata de Madura; şi când femeia l-a văzut pe tânăr, s-a îndrăgostit de el şi i-a mărturisit asta; dar tânărul s-a îndepărtat fără să întoarcă capul.

După câţiva ani, această baiaderă a fost condamnată la moarte şi călăul i-a tăiat picioarele, braţele, urechile, nasul şi a abandonat-o în cimitir, cu scopul de a-i lăsat pe corbi să ducă până la capăt sentinţa. Când Upagupta a aflat, s-a îndreptat spre cimitir. Şi văzându-l, femeia i-a spus: «Nu ai vrut nici frumuseţea, nici viaţa mea şi vii acum să te bucuri de agonia mea şi de durerile mele». Tânărul i-a răspuns: «Soră, am venit să văd cât de puţin contează viaţa şi cât de neînsemnată este frumuseţea». Atunci ea nu a simţit nici neliniştea morţii, nici durerea dispariţiei şi, dându-şi seama de tristeţea infinită care există în adâncul plăcerilor, a preferat nirvana şi a murit fericită." Restul cărţii era scris cam în acelaşi stil, carte pe care am încercat după aceea în zadar să o găsesc, dar care nu conţinea nimic în plus faţă de ceea ce există deja în orice istorie a budismului.

Pe fiecare pagină, o voce misterioasă, gingaşă şi senină murmura psalmii renunţării fericite, ai beatitudinii nefiinţei, al bucuriei

de a nu mai exista. Şi auzind asemenea voci, mă gândeam că, dacă într-adevăr Mata Hari fusese educată cu acele principii, nu era ciudat că ea contempla perspectiva viitoarei sale execuţii cu o atât de nobilă seninătate, cu un dispreţ atât de trufaş. Fiindcă, în ciuda a ceea ce spun cei care interpretează într-un mod fantastic gesturile eroismului feminin, femeia aceea nu a avut niciodată nici cea mai mică speranţă că sentinţa Consiliului de Război nu s-ar împlini. Amintiţi-vă, într-adevăr, de violenţa implacabilă a acelor vremuri.

Doctorul Bralez are dreptate. După o lungă perioadă în timpul căreia miniştri precum Malvy, Viviani şi Painlevé, inspirându-se din nişte idei iluzorii de blândeţe salvatoare, încercaseră să închidă ochii la crimele împotriva societăţii sau împotriva patriei care se comiteau în anumite cercuri revoluţionare şi cosmopolite, alţi guvernanţi, nu mai puţin patrioţi, dar mai clarvăzători şi mai energici, mai partizani ai pumnului de oţel, mai impermeabili la influenţele liniştitoare, inauguraseră ceea ce s-a numit epoca teroarei. Complotul Invalizilor; ceata *Bonnet Rouge*[1]; moartea obscură a Almereydei;

[1] Se referă la o revoltă a ţăranilor din Bretania din secolul al XVII-lea. (n.tr.)

afacerea Hans Wram; căpitanul Esteve vândut nemţilor; procesul Bolo bajá; nefericitul Sedano, secretarul lui Rubén Darío[1], care a murit în gropile de la Vincennes, proclamându-se fiul împăratului Maximilian; subalternul misterios; condamnările lui Lenoir[2] şi a lui Duval; femeile împuşcate la Nancy şi la Bourges; într-un cuvânt, tot ceea ce-i putea impresiona pe popor şi pe armată se îngrămădea pe o perioadă de câteva luni. Cei care cădeau pe vremea aceea în mâinile justiţiei militare plăteau pentru cei care, în primii doi ani de război, beneficiaseră de spiritul de toleranţă predicat de Malvy. Cu clarviziunea ei, Mata Hari înţelegea că a-şi pune speranţa în iertarea prezidenţială era o iluzie zadarnică.

Cert e că apărătorul ei o legăna, ca pe o fetiţă, cu promisiunea unor intervenţii salvatoare, venite de la oameni cu funcţii înalte. În Spania, în Olanda, în America, unele voci generoase se ridicau în favoarea ei. A ajuns ea fie şi să le audă? În orice caz, şi eu cred,

[1] Félix Rubén García Sarmiento, cunoscut sub pseudonimul Rubén Darío, a fost un poet nicaraguan. Mare liric de limba spaniolă, a fost considerat părintele modernismului hispano-american. (n.tr.)

[2] Jean Joseph Etienne Lenoir (1822–1900) a fost un inginer belgian care a dezvoltat motorul cu combustie internă în 1858. (n.tr.)

la fel ca doctorul Bralez, că din ziua când a ascultat îngrozitoarea sentinţă pronunţată de doisprezece soldaţi loiali în numele poporului francez, sufletul ei s-a pregătit să înfrunte ultimul supliciu cu o vitejie dispreţuitoare.

— Flecăreala ei, îmi spune medicul cel eminent de la Saint-Lazare, flecăreala ei interesantă, care înainte fusese cosmopolită şi mondenă, a început, dintr-odată, să devină mai gravă, mai visătoare, mai orientală... Pe buzele ei existau atâtea sentinţe ca pe cele ale lui Sancho. Dar nu erau de aceeaşi natură. Erau sentinţe învăţate din lecturile sale ale marilor cărţi indiene şi care-i foloseau pentru a-şi declara în fiecare clipă credinţa în nirvana. „De când ne naştem, spunea rezumându-şi lecturile, suntem un schelet însufleţit de un resort care se rupe la cea mai mică ciocnire." Sau: „Viermele este singura fiinţă nemuritoare." Sau: „Nu există nici viaţă, nici moarte: nu există altceva decât metamorfoză." Dar, deşi din câte am aflat după aceea, prietenii ei au considerat-o întotdeauna pedantă din cauza acestor citate şi a dorinţei sale permanente de a explica în manieră budistă sau brahmanică tainele existenţei şi canoanele artei, mărturisesc că nu am observat niciodată în felul ei de a vorbi

nimic care să mă şocheze prin solemnitatea lui. În nestatornicia ei incurabilă amesteca pudra cu metafizica şi practicile ocultismului cu învăţăturile clare ale Vedas. Un parfum creat într-un anumit mod, o culoare combinată cu alta în anumite zile, un cuvânt magic pronunţat cu un accent special, o cifră cabalistică, o amuletă, într-un cuvânt, orice prostioară o făcea să conceapă cele mai nemaipomenite universuri de exaltare. Îmi amintesc o după-amiază când, zâmbind cu aer foarte trist, mi-a zis că, pentru a mă plăti pentru toate atenţiile mele faţă de ea, era dispusă să-mi dea cele trei reţete ale magiei care m-ar fi putut interesa cel mai mult. Eu am întrebat-o râzând: „Care sunt acestea?“ „Prima şi cea mai importantă, mi-a răspuns, este cea care permite să obţii iubirea persoanei alese, oricine ar fi aceasta... A doua, mai puţin nobilă, dar mai râvnită de vulg, este arta de a transforma totul în aur... A treia este panaceul sănătăţii de nezdruncinat.“

Cu ochii dilataţi, privindu-mă fix fără să pară a mă vedea, a rămas o vreme îndelungată în tăcere, după ce a pronunţat aceste cuvinte. Şi chiar dacă nu mă credeţi, eu am ajuns, halucinat, să simt că mă aflam în faţa unei vrăjitoare, în faţa unei fiinţe supranaturale, care într-adevăr putea să

dispună de elementele misterului. „Vedeţi şi dumneavoastră, a adăugat dintr-odată, scuturându-şi capul pentru a îndepărta, fără îndoială, un presentiment rău, vedeţi şi dumneavoastră: eu am avut toate aceste trei lucruri, mulţumită reţetelor mele; şi dumneavoastră le veţi avea, pentru că aţi fost bun cu mine..." Şi după ce a scos un suspin răguşit, a rămas atât de tristă, atât de cufundată în gândurile ei, încât nici măcar nu a observat că eu ieşeam din temniţa ei. Alteori, bucuria ei era copilărească, ingenuă, chiar şi puţin banală, dacă doriţi; şi atunci da, văzând-o râzând şi dându-şi palme pe coapse, te făcea să-ţi aminteşti de chipurile mariţelor olandeze. Dar fondul caracterului ei era mai degrabă grav, neliniştit, nestatornic, temător, pasionat şi contradictoriu. Erau zile în care, pe durata unei jumătăţi de oră, îi treceau prin pupile toate furtunile şi toate curcubeiele posibile. Examinând-o fără prejudecăţi, înţelegeai foarte bine puterea absolută pe care felul ei de a fi, atât de felină şi atât de tulburătoare, o exercitase asupra amanţilor săi.

Ajungând în acest punct, îmi vine ideea de a încerca să rezolv unul dintre infinitele mistere care învăluie în văluri impenetrabile

imaginea baiaderei, întrebându-l pe prietenul meu dacă Mata Hari a fost într-adevăr una dintre cele mai frumoase femei ale epocii sale. Cei care au văzut acele minunate fotografii în care baiadera apare dezbrăcată ca o Venus exotică, demnă de a fi cântată de Baudelaire ca incarnarea tuturor păcatelor, îmi vor spune, fără îndoială, că frumuseţea ei este indiscutabilă. Dar nu există aşa ceva. Şi ca dovadă avem mărturiile unora dintre prietenii ei, care o înfăţişează în culori puţin măgulitoare, susţinând că faima ei, atât în privinţa frumuseţii cât şi a altor aspecte, nu era altceva decât triumful snobismului, al reclamei şi al interesului pentru noutate. „Ceea ce plăcea, spun aceştia, este faptul că în ea exista ceva ciudat şi scump..."

— Adevărul, şopteşte doctorul Bralez, adevărul din punctul meu de vedere, adevărul în ceea ce priveşte gustul meu, este că Mata chiar era ceea ce în franceză se numeşte *une belle femme,* o femeie adevărată, o fată graţioasă şi elegantă, atrăgătoare. Cu decolteurile ei înţelepte şi cu eleganţa ei ciudată, provoca negreşit o senzaţie profundă în saloanele europene, în care doamnele cosmopolite se extaziau respirând parfumul desfrâului care emana din întregul ei trup. Dar nu era o femeie drăguţă, nici o femeie

frumoasă. Trăsăturile ei erau lipsite de finețe. Era ceva animalic în buzele ei, în mandibulele ei, în pomeții ei. Pielea ei închisă la culoare părea întotdeauna unsă cu ulei sau acoperită de sudoare. Sânii ei cei micuți, pe care ea îi ascundea în fața publicului sub două cupe de filigran, erau moi, ofiliți, zbârciți. Doar brațele și ochii ei se dovedeau frumoși, de o frumusețe absolută. Cei care susțin că a avut cele mai frumoase brațe din lume nu exagerează. Iar ochii ei, ochii ei magnetici și enigmatici, schimbători și catifelați, imperioși și rugători, melancolici și copilăroși, ochii ei teribili în ale căror limfe se înecaseră atâtea suflete, meritau și ei adorațiile a căror țintă erau.

Trebuie să mărturisesc, ea nu vorbea niciodată despre farmecele ei fizice și părea chiar mai mândră de spiritul ei decât de chipul ei. De aceea, bunele călugărițe de la închisoare, care-i cenzurau cu blândețe cochetăria, mă făceau să zâmbesc. Într-adevăr, era mai puțin cochetă decât prostituatele de pe stradă, care ocupau încăperile mari de la Saint-Lazare... Doar în ziua execuției...

Doctorul Bralez se oprește brusc, de parcă aceste ultime cuvinte ar fi trezit în memoria lui amintiri dureroase.

*

— Vă amintiţi, îl întreb, de un capitol din cartea lui Massard intitulat „Ajunul ultimei zile“?

— Nu, îmi răspunde, nu-mi amintesc.

— În acel capitol comandantul Cartierului General din Paris o face pe baiaderă să danseze pe marginea mormântului. Se pare că ea ştia, ca toată lumea, că apărătorul ei îi făcuse o vizită supremă preşedintelui Republicii cu două zile înainte. De această vizită depindea viaţa sau moartea ei. Şi cum Clunet nu se prezentase la închisoare de douăzeci şi patru de ore, condamnata, neliniştită, nerăbdătoare, lividă, nu le lăsa în pace pe călugăriţele care aveau grijă de ea. „Dacă nu vine, spunea, este din cauză că nu îndrăzneşte să mă anunţe că Poincaré i-a refuzat iertarea mea şi că mâine mă vor împuşca.“ Sora Maria, o soră mignonă, energică, curioasă, vorbind în argou prizonierelor sale când era cazul, surorii Maria, deşi nu era foarte blândă, i-a fost milă de femeia aceea care se afla în capelă şi şi-a propus să îi distragă atenţia. „Nu vorbiţi prostii“, a exclamat. Apoi, ştiind că în inconştienţa ei fantastică, „indiana“, cum o numea sora, nu putea să reziste la măgulelile referitoare la

arta ei, a rugat-o să danseze doar pentru ea. Massard încheie capitolul spunând: „Mata a dansat şi apoi a început să zâmbească şi să aştepte".

Doctorul Bralez zâmbeşte şi el.

— Este foarte posibil, şopteşte, şi în orice caz, anecdota se potriveşte caracterului eroinei. Chiar în zorii zilei de 15 octombrie 1917, când am intrat în celula numărul 12 ca să o trezim anunţând-o că îi sosise ceasul, sunt sigur că am fi putut să o facem să danseze fără prea mare greutate. Toţi paznicii prizonierelor au văzut multe dimineţi tragice. Au văzut gesturi liniştite, gesturi temerare, gesturi lăudăroase, gesturi dispreţuitoare. Au văzut zâmbete de toate felurile, de la cele care, pe buzele celor ce tremură de teamă şi de groază, par mutre de cadavre până la cele care freamătă de onoare. Ceea ce doar în acea dimineaţă au văzut şi ce probabil nu vor mai vedea niciodată este un hohot vesel, infantil, poznaş, comunicativ, în gura unei fiinţe căreia îi mai rămăseseră doar câteva minute de viaţă.

Scena a fost relatată în mii de moduri. Eu n-am fost de faţă, fireşte, pentru că a avut loc într-unul din momentele în care a trebuit să ies din temniţă ca să mă duc la infirmerie. Dar am auzit-o povestită de mai

multe ori. Avocatul apărării se îndepărtase de grupul pe care-l alcătuiau magistraţii, ca să vorbească în secret cu prizoniera. Dintr-odată, izbucni un râs sonor, nemaipomenit, neverosimil, emoţionându-i mai mult decât orice suspin. „Este nebună!", a spus cineva. Dar ca să-i demonstreze că se înşela, însăşi Mata, înfăşurată încă în *pegnoir*[1]-ul ei, s-a apropiat de el şi a exclamat cu bucurie copilărească: „Ştiţi ce mă sfătuieşte bunul Clunet?... Păi, pentru a mă încadra în termenul pe care-l acordă articolul 27 al legii, să declar că mă aflu în stare interesantă..." Şi râdea, râdea copios. Eu n-am auzit acel râs. În schimb, am observat ironia rece a zâmbetului ei când, văzând că militarii şi paznicii nu se mişcau din temniţa ei, în ciuda faptului că avea nevoie să-şi facă toaleta, a murmurat arătându-le uşa: „Domnilor, îmi permiteţi să mă îmbrac?..." Eu urma să mă retrag, lăsând-o singură cu măicuţa şi cu cele două colege de celulă, dar ea m-a oprit spunând că medicii aveau dreptul să asiste la toaleta ei. Atunci a început scena care a fost relatată prost în toate cărţile şi care a fost un monolog uşor, zbuciumat tocmai din cauza uşurinţei sale, al aerului său zâmbitor, al calmului imperturbabil. Printr-un

[1] Capot (în franceză, în original) (n.tr.)

fenomen foarte frecvent la fiinţele nervoase şi impresionabile, femeia aceea care din cauza celei mai uşoare contraziceri era în stare, în epoca splendorii sale, să aibă atacuri de nervi, pregătindu-şi giulgiul cu mâinile sale aristocratice părea mai liniştită decât dacă s-ar fi aranjat să se ducă la o petrecere. Sărmana călugăriţă, care cu câteva săptămâni înainte, pradă violenţei despre care vorbeşte Massard, spusese: „Vom vedea noi dacă se arată tot aşa de sălbatică în faţa puştilor cum este în faţa noastră!", tremura de emoţie şi de uimire. Cu ochii larg deschişi o privea pe acea artistă ciudată care se mişca ritmic, fără grabă, fără tresăriri, şi care ne mărturisea ultimele ei senzaţii cu voce liniştită: „Aţi văzut deja, spunea Mata; fără îndoială, acelor domni le era teamă să nu mă vadă plângând sau ţipând şi m-au sfătuit când m-au trezit să încerc să fiu curajoasă... Cât de bine dormeam!... În altă zi nu i-aş fi iertat dacă m-ar fi trezit la o aşa oră... De ce o fi existând obiceiul ăsta de a executa condamnaţii în zorii zilei? În India nu este aşa. Acolo moartea este o ceremonie care se celebrează în plină zi, între mulţimea de iasomii...

Mie mi-ar plăcea mai mult să merg la Vincennes la trei după-amiază, după un

prânz copios... Dar, în fine... Şi dacă tot nu există prânz, cred că măcar un mic dejun... Doctoraşule, ce-aş putea să beau? Sărmana călugăriţă a şoptit: „Un întăritor". Eu am zis: „Un grog". Ea mi-a răspuns: „Da, un grog". Când am ieşit ca să mă duc să i-l prepar, militarii şi temnicerii care aşteptau nerăbdători şi livizi m-au interogat. I-am sfătuit să se înarmeze cu răbdare, căci prizoniera nu era dispusă să iasă de la Saint-Lazare decât îmbrăcată, spălată şi împodobită.

Când m-am întors cu o sticlă de rom şi o carafă de apă îndulcită, Mata m-a întrebat: „Cum e vremea?". „E minunată." „În cazul ăsta, a exclamat întorcându-se spre călugăriţă, trebuie să-mi daţi haina deschisă la culoare, cea gri, cu care eram îmbrăcată când am venit aici..." Şi-şi sorbea grogul fără grabă şi fără să încerce să-şi prelungească ultimele clipe cu acele pretexte înduioşătoare care-i obligă pe criminalii mai sceptici să asculte slujba ce li se oferă şi să fumeze foarte lent ţigara solemnă a agoniei. Mata se comporta ca la ea acasă.

Nervii ei nu o chinuiau. „Moartea, spunea, nu este nimic, şi nici viaţa. Să mori, să dormi, să visezi, să treci, ce contează! Şi ce contează dacă se întâmplă azi sau mâine, în patul nostru sau la sfârşitul unei plimbări;

totul este doar o iluzie." Călugăriţa, în dorinţa ei de a o împăca pe acea nefericită cu Dumnezeu, îi vorbeşte despre capelanul şi despre pastorul protestant ai închisorii. Mata Hari era protestantă? În orice caz, pastorul fusese mereu preferat de ea. Dar în fond, singura ei religie era pesimismul budist care, pentru a suprima durerea, înlătură activitatea, şi care vede numai necazuri şi pericole în existenţa de toate zilele. În faţa unei oglinjoare foarte neclare, după ce s-a pieptănat, şi-a pudrat chipul şi sânii.

Eu i-am păstrat cutia cu pudră şi puful de pudrat. Imediat, văzând că măicuţa îi legase prost pantofiorii din atlaz alb, s-a aplecat ca să-i aranjeze, murmurând: „Soră, se vede că dumneavoastră nu aveţi şireturi ca acestea la ghete... Nu contează... Acum, dacă vreţi, îl puteţi chema pe pastor ca să-mi iau adio... Nu că mă încăpăţânez eu să-l văd... Dar, dat fiind faptul că datoria îl obligă, să vină." În momentul acela, comandantul care o trezise a bătut la uşă strigând: „Trebuie să vă grăbiţi". Mata a zâmbit dispreţuitor şi şi-a continuat toaleta spunând: „Acum puteţi să intraţi, dacă vreţi, căci sunt îmbrăcată". Eu am deschis uşa şi patru sau cinci persoane, între care se afla şi şeful meu, doctorul Bizard, care ieşise o clipă, au intrat în

temniţă. Solemn, reprezentantul Justiţiei a întrebat-o: „Aveţi vreo declaraţie de făcut?". Cu indiferenţă, ea a răspuns: „Niciuna... Am spus deja că sunt nevinovată... Şi chiar de-aş avea ceva de zis, tot n-aş spune". Judecătorul a adăugat: „Vreţi să vă exprimaţi vreo dorinţă?" „Da, aş vrea să-mi văd iubitul... Dar vă previn că se află în Rusia... Aşadar, mă voi mulţumi să-i scriu, dacă îmi permiteţi." Apoi, aranjându-şi pălăria şi ieşind pe culoar, a spus: „Sunt gata când doriţi dumneavoastră, domnilor".

Ajungând în biroul directorului închisorii, unde rămăsese comandantul Massard şi alţi militari, Mata a cerut o pană şi a scris trei scrisori, una pentru fiica ei, alta pentru un înalt funcţionar francez şi ultima pentru iubitul ei, căpitanul Marow. Înmânându-i-le apărătorului ei, l-a implorat, cam ironic, să nu facă vreo confuzie şi să-i trimită fiicei sale epistola destinată amantului ei. Şi cu pas hotărât s-a îndreptat spre uşa unde o aştepta un automobil. Eu nu m-am dus cu ea, ci cu Bizard şi un alt funcţionar într-o maşină închiriată.

Pe ea o însoţeau Clunet, măicuţa şi un comandant. Vehiculul nostru, mai puţin rapid, a ajuns la Vincennes după ce sentinţa fusese deja citită în faţa condamnatei. În

plus, consemnul căpitanului Bouchardon era foarte sever. Nimeni, nici avocatul apărării, nici pastorul, nici medicii nu se puteau apropia de locul de tortură decât dacă erau chemaţi. Astfel, de la o distanţă de o sută de paşi, în spatele zidului de dragoni pe care-l formau militarii, am văzut-o pe femeia aceea înaintând semeaţă spre stâlp şi lăsându-se legată de mijloc; apoi am văzut-o refuzând să fie legată la ochi; am văzut-o, în cele din urmă, fluturând o batistă în semn de adio şi am crezut că acel gest suprem îmi era adresat mie. Eu tremuram de emoţie. Ce-i atât de ciudat în asta, când înşişi jandarmii care-i păziseră automobilul şi care erau veterani obişnuiţi cu astfel de ceremonii nu-şi puteau ascunde tremurul care le agita mustăţile cărunte! Doar căpitanul Bouchardon zâmbea diabolic, cu un aer satisfăcut, plimbându-se cu mâinile la spate şi murmurând printre dinţi cuvinte pe care nimeni nu le auzea. Ceilalţi, muţi, se îndepărtau de gropile sinistre cu paşi crispaţi. Sărmana călugăriţă stârnea tristeţe. Ilustrul Clunet stârnea milă. Eu, cu chipul livid, presupun că stârneam râsul... Pe drumul de întoarcere, Bizard nu mi-a adresat nicio vorbă. Dar când am ajuns la el acasă, înainte de a se da jos din maşină, mi-a recitat cu voce plângăreaţă, faimoasele strofe ale lui Baudelaire:

Morţii, sărmanii morţi au dureri mari
Şi când octombrie suflă, mişcând crengile pomilor înalţi
Cu siguranţă ei trebuie să găsească fiinţele cele mai ingrate,
Să doarmă, cum o fac, la căldură, în cearşafurile lor.
În timp ce, mistuiţi de coşmaruri,
Fără tovarăşi de pat, fără discuţii plăcute,
Bătrâne schelete îngheţate, mâncate de viermi,
Ei simt cum se aşterne zăpada iernii...

— Iată întreaga poveste, îmi spune doctorul Bralez încercând să zâmbească...

Dar eu descopăr în vocea lui un fior grav şi în pupilele sale o strălucire adâncă de tristeţe.

10

Enigma mănăstirii de şartrezi

Ce înţelept şi ce poet este bărbatul care, în biblioteca lui de la Paris, a inventat sau, cel puţin, a împodobit această imagine idilică dintre un călugăr misterios şi o baiaderă moartă care nu vrea să se lase pe deplin îngropată!... Prietenii lui îl consideră un simplu erudit. Dar mie mi se pare, mulţumită unei picături de fantezie care uneori fermentează în raţionamentul lui, ceva mai ciudat şi mai bun, ceva ce duce cu gândul la autorii anonimi ale vechilor romanţe castiliene.

Eu am dreptul să îl proclam astfel, dat fiind faptul că nu este vorba de un prieten, ci

de un dușman. Se numește Camilo Pitollet. Iar acest hagiograf, ca un om care înconjoară cu aureole capetele singulare, a creat cultul unui călugăr care, în umbra unei mănăstiri din apropierea orașului Burgos, strălucește la fel ca o statuie din sticlă.

Iată aici peisajul în mijlocul căruia vom vedea înălțându-se chipul ultimului amant al dansatoarei tragice: „O mănăstire, în vârful unei coline... Ziduri din piatră cenușie, acoperișuri din olane; totul pentru gândire, nimic pentru privire. În interior, culoare lungi, curate, tăcute, albe, din care se deschid chiliile. O curte în mijlocul căreia psalmodiază, picătură cu picătură, o fântână arteziană; lângă această curte se află cimitirul cu chiparoșii lui înalți și negri..."

Mă întrebați cum se numește această mănăstire? Păi, nici mai mult nici mai puțin decât Mănăstirea de șartrezi Miraflores[1], de unde călătorii, călăuziți de Théophile Gautier[2], văd:

---

[1] *Miraflores,* în limba spaniolă, este un cuvânt compus din verbul *mirar* – a privi și substantivul la plural *flores* – flori, ceea ce s-ar traduce prin „Privește florile". (n.tr.)

[2] Théophile Gautier a fost un scriitor francez, la început reprezentant al romantismului, popular prin romanul istoric *Le Capitaine Fracasse,* devine unul dintre teoreticienii „artei pentru artă" și unul dintre maeștrii școlii parnassiene. (n.tr.)

Dans le bleu de la plaine
L´eglise ou dort le Cid près de doña Chimène...[1]

Dar vă previn, desigur, că este util să încercaţi să-l vedeţi pe cavalerul tânăr şi cumplit care se roagă acolo zi şi noapte pentru sufletul celei care a fost cât pe ce să-l facă să-şi piardă orice speranţă de salvare eternă.

Nici fratele portar, nici maestrul novicilor, nici reverendul stareţ nu vor să ştie, în incinta aceea sfântă, ce înseamnă acea poveste. „Dacă vreunul dintre călugării noştri a avut, înainte de a se retrage din lume, uneltiri din acelea despre care povestiţi dumneavoastră, murmură ei, doar el o ştie..." Şi cum tot ce-şi doreşte el este să trăiască în penitenţă şi să moară cu îndurarea Domnului, nu este probabil să cunoaştem vreodată din mărturiile sale adevărul despre ultimele sale peripeţii amoroase. Ce spun eu! Un preot basc care a fost educat împreună cu el la Universitatea din Deusto l-a recunoscut într-o zi când a venit să viziteze Mănăstirea de şartrezi, deşi purta straie, şi l-a strigat

[1] În galbenul câmpiei / Biserica unde doarme Cidul în apropierea doñei Chimène... (în franceză, în original) (n.tr.)

pe numele lui adevărat. Călugărul, foarte grav, i-a răspuns: „Vă înşelaţi, părinte, bărbatul despre care vorbiţi dumneavoastră a murit..."

În orice caz, în timpul existenţei sale mondene acel bărbat s-a numit Pedro de Mortisac. Spaniol?... Francez?... Englez?... Este greu de ştiut, ţinând cont de datele neclare pe care am reuşit să le strâng despre el. Singurul lucru cert este că, fiind educat de iezuiţii cosmopoliţi din provinciile basce, vorbea perfect mai multe limbi. Deţinea un hotel particular în Paris, o casă la ţară în împrejurimile Londrei şi un *chalet* somptuos în San Sebastian.

Averea lui imensă îi permitea să-şi satisfacă toate fanteziile, iar caracterul său aventurier îl arunca mereu în intrigi din care nu întotdeauna ieşea teafăr, în ciuda dibăciei sale temerare. O cicatrice adâncă ce-i brăzdează fruntea menţine vie pe chipul său amintirea uneia dintre cele mai mari nebunii ale sale. Dar, în general, duelurile lui, precum şi acţiunile sale galante, nu lăsau urme sângeroase decât în piepturi străine.

Ca Don Juan, seducea de dragul de a seduce, de a domina, de a-şi satisface poftele groaznice de desfrâu, fără să se

ostenească niciodată să examineze consecinţele fanteziilor sale. Cu frivolitatea sa cumplită, credea că existenţa este ca o întrecere în care toate jocurile, toate vicleşugurile şi toate nesocotinţele sunt legitime, cu condiţia să fie vorba despre conflicte din dragoste. Totuşi, o dată, sufletul său, care la naştere fusese pios, a fost pe punctul de a-l îndemna, înainte de a împlini vârsta de treizeci de ani, la căinţă.

O fetiţă de cincisprezece primăveri, de cel mai nobil neam englez, se sinucisese în casa lui, după ce petrecuse o noapte cu el, lăsându-i o hârtie pe care a scris cu propriul ei sânge: „Te iert pentru că te ador, dar înţeleg, în deliriul meu, că nu ai iertare de la Dumnezeu...“ Atunci, fugind de prietenii lui, nemaiapărând niciodată pe la cluburile din strada Pall Mall, dusese, timp de câteva luni, o viaţă izolată. Iar prietenii săi cei mai buni, care-i cunoşteau cauza izolării, încercau în zadar să-l facă să revină la lumea mondenă. „Toţi oamnenii la un loc, spunea, nu vor reuşi să mă facă să renunţ la singurătatea mea.“ În schimb, o singură femeie a reuşit.

A fost celebra Lady H. a cărei fugă se comentează încă în saloanele aristocratice de la Londra ca unul dintre cele mai neverosimile scandaluri cochete ale acestui

secol?... A fost mica prinţesă rusă care, pentru a-l urma pe cel care o sedusese într-o călătorie prin Orient, s-a deghizat în bărbat?... A fost acea dansatoare sevillană pe care englezii o botezaseră cu numele Perla Andaluza şi care, după ce-i dispreţuise pe bărbaţii cei mai strălucitori şi după ce refuzase multe comitate şi multe milioane, a căzut în mjerele groaznicului Tenorio cosmopolit?... Nu ştiu, şi este posibil ca nici Camilo Pitollet să nu ştie. Dar nu există îndoială că, după ce a uitat de prima lui tristeţe, Pedro Mortisac s-a lăsat târât de soarta lui cu o inconştienţă şi cu o obrăznicie absolute. Sfaturile pe care foştii lui maeştri, care, văzându-l într-o stare de perpetuă orgie, încercau să-l atragă spre drumul cel bun, nu foloseau decât pentru a-l face să râdă.

Capriciile sale erau singurele legi pe care le cunoştea. La Paris, unde s-a refugiat după aventura cu Lady H., a început prin a organiza o seară dansantă japoneză, în cadrul căreia era obligatoriu ca fiecare invitat să poarte un kimono decorat de un pictor. Ce ecouri a provocat, în anumite cercuri, acea petrecere în care totul era de lac, de porţelan, de mătase şi de bambus! Cina, servită pe podea, în farfurii

de Satsuma aşezate pe perne de rogojină, era alcătuită din bucate pe care doamnele pariziene nu le mai gustaseră niciodată până atunci. În ceştile mate ca nişte coji de ou, se servea doar acel nectar cumplit de îmbătător care este jumătate vin, jumătate rachiu şi care se numeşte *saké*. Kimonoul amfitrionului fusese decorat de un mare pictor spaniol, nu ştiu dacă Anglada sau Zuloaga, iar pe cele ale invitatelor cele mai distinse se citeau, printre chipuri asiatice ciudate, semnăturile celor mai glorioşi artişti din Paris, Roman, Viena, Londra.

Apoi, din cauza unei dispute fără importanţă, a avut patru dueluri în aceeaşi săptămână, iar martorii lui, care erau Georges Breyttmayer şi Esteban Laberedesque, vorbeau despre eleganţa lui pe teren ca despre un spectacol demn de a fi oferit pentru admiraţie lumii întregi.

— Ceea ce mă surprinde, spunea Laberedesque, este că nu a fost încă omorât.

— Pe mine, răspunde Breyttmayer, ceea ce mă uimeşte este că nu i-a omorât pe toţi adversarii săi.

Şi în timp ce-şi expunea astfel viaţa, îşi desfrunzea sufletul pentru a-l oferi, petală cu pelată, frumoaselor doamne care

aveau ghinionul de a-l întâlni în calea lor. Darío Niccodemi, care-l cunoştea şi avea de-a face cu el, se minuna de faptul că, nefiind nici chipeş, nici artist, avea o asemenea magie de seducţie, încât nicio femeie frumoasă nu era în stare să-i reziste.

Toate aceste informaţii despre viaţa sa anterioară nu le-am aflat de la Camilo Pitollet. Hagiograful lui Pedro de Mortisac pare că nu cunoaşte decât într-un mod foarte vag existenţa eroului său dinainte de epoca în care fatalitatea l-a făcut să se îndrăgostească nebuneşte de cea care, iniţiindu-l în secretele îngrozitoare ale desfrâului indian, l-a făcut să renunţe la aiurelile lui de Don Juan ca să nu mai delireze decât în braţele ei. Nici despre această iubire nu ştim nimic. Unde a luat naştere? Exista deja când a izbucnit războiul? Sau, din contră, a fost posterioară idilei de la Vitel, când baiadera părea atât de îndrăgostită de un ofiţer rus?... Mister...

Dar începând din momentul în care Mata Hari este întemniţată ca spioană şi în care amantul ei jură că trebuie să o salveze cu preţul propriei vieţi şi a averii sale, Camilo Pitollet este cel care descoperă totul sau inventează totul, pentru

a crea această floare mistică ce pare, în splendoarea ei de penitenţă, smulsă din grădina în care Jacopo della Voragine a cultivat trandafirii mistici din legenda sa, *Leyenda Sanctorum.*

„Istoria adevărată a descoperirii crimei lui Mata Hari, spune, cea a motivelor secrete ale condamnării sale, cea a complotului urzit de Pedro de Mortisac pentru a o salva pe dansatoare de la moarte constituie o trilogie pe care probabil că nimeni nu o va scrie niciodată şi care, dacă ar putea fi publicată în ziua de azi, ar lăsa în umbră poveştile celor mai celebre aventuriere, de la Helena până în zilele noastre." Şi adaugă pe rândul următor: „Într-adevăr, intriga imaginată de Sardou în *Tosca* sa a fost trăită în tragedia reală de Pedro de Mortisac, cu deosebirea că acesta din urmă nu a reuşit niciodată să afle exact cui i se datorează eşecul planului său.

Şi trebuie, de asemenea, să amintim că, în colecţia de după război a unui săptămânal parizian dedicat bârfelor din teatru şi de pe *boulevard,* se spune că Mata Hari a fost trădată de cineva, de unul dintre acei bărbaţi care în engleză se numesc *responsible men,* care nu o ierta că spusese, vorbind despre el, că era un ofiţer neamţ

şi că din cauza lui ea intrase în serviciul Germaniei. Şi doar ţinând cont de aceste enigme, foarte clare pentru unii, se va putea explica în ce fel spioana s-a putut îndrepta spre eşafod ca spre o petrecere, aşa cum a descris-o, în mod admirabil (inspirat de dezvăluirile lui Clunet, apărătorul lui Mata Hari, căruia ea îi înmânase în dimineaţa execuţiei scrisoarea pentru Pedro de Mortisac, cel care credea cu încăpăţânare în nevinovăţia ei), marele romancier spaniol Blasco Ibáñez în *Mare Nostrum,* fără să ghicească totuşi secretul acestei atitudini îndrăzneţe în faţa unei distrugeri pe care condamnata o sfida din simplul motiv că i se părea imposibilă."

Se poate scrie ceva mai incitant şi mai tentant decât aceste cuvinte misterioase? Partea proastă e că în Pitollet există doi bărbaţi: unul care este eruditul mereu bine informat şi altul – poetul care se complace să întindă aripile himerelor istorice. Care din ei este cel care vorbeşte în circumstanţele actuale? Probabil, al doilea. Dar nu contează.

Mulţumită fanteziei acestui înţelept, istoria amantului care, după ce şi-a cheltuit restul averii cu pregătirea unui plan romanesc pentru a o smulge pe Mata Hari din mâinile jandarmilor care o duceau la

eşafod, trăieşte acum o viaţă de sfântă penitenţă în adâncul unei mănăstiri, a devenit o realitate de care nimeni nu se îndoieşte şi care, într-o bună zi, sigur, va apărea între paginile cele mai înduioşătoare ale viitoarelor legende aurite...

11

Ultima legendă

Se pare că de ani buni circula prin lume fantasticul zvon, iar eu nici măcar nu aflasem. Aşa se întâmplă mereu... „Întreg Madridul ştia, întreg Madridul, mai puţin el...“ Dar într-o după-amiază, la Hotel Palace, stând de vorbă cu Malvy despre circumstanţele ciudate ale procesului ei, mi s-a năzărit să-l întreb despre rolul pe care Mata Hari îl îndeplinise cu adevărat în acea celebră aventură politică.

— Un rol foarte ciudat, mi-a răspuns ministrul surghiunit zâmbind cu ironie amară. Închipuiţi-vă că printre documentele pe care acuzarea le considera ca fiind cele mai compromiţătoare pentru mine existau câteva scrisori intime, scrise pe hârtie de la

Consiliul de Miniştri şi adresate lui Mata Hari. Scrisorile erau semnate My şi, deşi nu se refereau deloc la chestiuni de guvern, nici nu menţionau în niciun fel secretele de Stat, cel puţin demonstrau că autorul lor avusese relaţii cu celebra dansatoare recent împuşcată. Dacă aş fi fost eu acel My, n-aş fi avut nimic împotrivă să o mărturisesc. Doar că, cum nu eram eu acela, am protestat faţă de presupunerile pe care judecătorii însărcinaţi să instruiască procesul meu se bazau pe această corespondenţă atât de misterioasă.

Fireşte, nu au folosit la nimic protestele mele. My, reprezentant al Consiliului, trebuia neapărat să fie Malvy, mai ales fiind vorba despre epistole curtenitoare. Aşadar, unul dintre motivele Înaltei Curţi pentru a dicta sentinţa, care nu mă privează de drepturile mele politice şi care totuşi mă menţine ani întregi în exil, au fost acele scrisori. Dar cum totul sfârşeşte prin a fi lămurit în viaţă, în cele din urmă, s-a aflat că referentul dansatoarei nu eram eu, ci alt ministru al cărui nume de familie începe tot cu un M şi se termină cu un y...

— Messimy? l-am întrebat.

Malvy s-a mulţumit să mai adauge puţină ironie şi să elimine puţin amărăciunea de pe zâmbetul său.

— Dar cel care trebuie să ştie cel mai bine cine erau prietenii celebrei dansatoare sunteţi dumneavoastră, a exclamat.

— Eu? l-am întrebat. De ce?

S-a lăsat tăcerea un moment, timp în care chipul delicat al fostului ministru francez a devenit serios. În cele din urmă, vizibil nedumerit, a vrut să se scuze pentru ceea ce el numea indiscreţia lui şi m-a rugat să vorbim despre lucruri mai puţin macabre. Dar eu eram foarte curios să aflu motivul frazelor sale enigmatice şi astfel, devenind şi eu serios, l-am rugat să-mi explice ce însemnau.

— Nu este niciun secret, mi-a răspuns, şi nu vreau să vorbesc decât despre relaţia dumneavoastră cu Mata Hari...

— Relaţia mea?... Cu Mata Hari?...

— Da, toată lumea spune că dumneavoastră aţi fost ultimul ei amant...

— Eu?... La urma urmei, asta este ceva măgulitor, dat fiind faptul că este vorba despre o femeie atât de celebră, am exclamat râzând. Doar că nu există o asemenea relaţie...

— Chiar nu v-aţi iubit cu acea artistă ciudată? a insistat.

— Chiar nu...

— Este ceva neobişnuit...

Şi în cel mai delicat mod cu putinţă, alegându-şi cuvintele ca să nu mă rănească, mi-a explicat ce se şuşotea în San Sebastian, în Madrid, în Sevilla, în toate oraşele unde el obişnuia să-şi petreacă lungi perioade de timp. Eu nu fusesem doar amantul, ci şi cel care o denunţase pe Mata Hari. Unii spuneau că fapta mea nedreaptă era mânată de gelozie, de ranchiună, de dorinţa de a mă răzbuna pentru răutăţile drăguţei mele. Unii vorbeau despre sume fantastice. Alţii, în sfârşit, credeau că deţin informaţia conform căreia guvernul francez, prin intermediul ambasadorului său în Spania, îmi ceruse să le-o predau pe ilustra spioană, în schimbul Colanului de comandor al Legiunii de Onoare...

Eu râdeam, fără să mă pot abţine, în timp ce fostul ministru vorbea. În cele din urmă, am exclamat:

— Cu siguranţă am fost confundat sau au confundat-o pe ea, căci niciodată, nici măcar din vedere nu am cunoscut-o.

— Aşa stau lucrurile, a murmurat Malvy.

Imediat, ca pentru a se scuza că a putut să aplece urechea la o legendă atât de absurdă, mi-a zis:

— Desigur că eu nu am acceptat ca adevărată decât ideea relaţiei amoroase. Ce ar

fi fost atât de ciudat ca un bărbat ale cărui aventuri curtenitoare nu reprezintă un mister pentru nimeni s-ar fi îndrăgostit de femeia aceea?... Pentru că n-o să-mi negaţi dumneavoastră faptul că era frumoasă, de o frumuseţe exotică, cu ochi de profundă taină şi cu un trup tras prin inel de dansatoare indiană...

— Dar vă spun că nu am văzut-o niciodată, nici măcar la teatru!... Şi ciudat este tocmai asta... Dacă aş fi cunoscut-o şi aş fi avut de-a face cu ea măcar aşa cum le cunosc şi le tratez pe multe alte artiste europene, atunci ar exista un motiv vag pentru a mi se atribui relaţii mai intime cu ea. Dar niciodată, niciodată nu am văzut-o nici măcar de la depărtare... Mai mult: eu, care am două cărţi în care vorbesc numai despre dansuri şi dansatoare; eu, care ador dansurile exotice, nu i-am scris niciodată numele.

— În orice caz, a continuat Malvy, partea mârşavă, partea josnică a acelor zvonuri care vă transformă pe dumneavoastră într-un denunţător este ridicolă. Eu, care am fost atâţia ani ministru de Interne şi, prin urmare, şeful Poliţiei, am început să râd când anumiţi germanofili spanioli mi-au spus că, dacă ţara mea v-a numit pe dumneavoastră comandor al Legiunii de Onoare, a fost ca să

vă plătească pentru sângele lui Mata Hari... Acei nenorociţi nu ştiu că serviciile de poliţie se remunerează cu bani, nu cu onoruri, şi că francezii din toate partidele au un respect atât de profund pentru Legiunea de Onoare, încât ar fi de ajuns ca cineva să fi comis o trădare, chiar dacă ar fi fost ceva util pentru Guvern, pentru Justiţie şi pentru Armată, pentru ca niciodată să nu i se acorde nu mai zic colanul de comandor, pe care-l poartă cu mândrie mulţi dintre generalii noştri, dar nici măcar simpla cruce de Cavaler.

— Există un motiv şi mai puternic, i-am spus, pentru ca această parte din legendă să nu prospere şi anume, că în Spania, în America, chiar şi în Franţa, cu toţii îmi cunosc caracterul şi mă consideră mereu dispus la multe nebunii, în schimb, mă ştiu incapabil de cea mai mică greşeală împotriva onoarei.

Auzind aceste cuvinte, Malvy a zâmbit într-un mod atât de ciudat, încât expresia lui mi s-a părut tragic de dureroasă. Şi am ghicit ce-i trecea prin suflet; am văzut clar asta în ochii lui; am înţeles că acel bărbat care fusese acuzat în ţara lui nu de faptul că ar fi denunţat spioni, ci, din contră, că i-ar fi protejat, că ar fi fost în serviciul inamicului, că ar fi negociat cu puterea, într-un

cuvânt, de a fi acel lucru oribil care se numeşte trădător, ştia din propria experienţă sinistră cât de puţin valorează realitatea şi logica împotriva calomniei şi a absurdului. În fond, toţi cei care aveau de-a face cu el în Parlament ştiau că, dacă exista vinovăţie în el, era în mod inconştient, din bunăvoinţă, din spiritul de armonie naţională, din dorinţa patriotică de a crea şi garanta uniunea sfântă din 1914. Doar că tocmai acei camarazi, în momentul patetic al procesului, s-au grăbit să tacă pentru ca poporul să nu audă decât vocile acuzatoare.

— Cu cât o calomnie este mai grotescă, a şuşotit, cu atât lumea este mai dispusă să îi dea crezare... În universul politicii suntem atât de obişnuiţi cu acest joc copilăresc al invenţiilor care te fac să râzi în prima zi şi care apoi, foarte des, te fac să plângi, încât nici măcar nu ne mai încăpăţânăm să luptăm împotriva principiului voltairian care-i inspiră pe defăimători...

— Aveţi dreptate, i-am spus.

Dar mărturisesc că în acel moment, departe de a crede că ar fi necesar un mare efort pentru a distruge calomnia pe care eu o credeam de-abia ivită în şuşoteli, mi-am închipuit, din contră, că ar fi de-ajuns să spun cu voce tare:

— Eu n-am cunoscut-o niciodată pe femeia aceea.

Doar că în acelaşi timp ceva din străfundurile orgoliului meu se răzvrătea împotriva ideii că trebuia să fac pe ştiutorul acelei fabule atât de josnice. Şi-mi aminteam cu melancolie că prima oară când numele meu a depăşit graniţele micilor capele literare pentru a răsuna în urechile marelui public s-a întâmplat atunci când poliţia spaniolă a capturat-o în Madrid pe celebra madame Humbert. Azorín[1], Pío Baroja[2], Valle-Inclán[3], Maeztu[4], tovarăşii din primele lupte, cei care alcătuiesc aşa-numita Generaţie '98[5], îşi

[1] José Augusto Trinidad Martínez Ruiz (1873–1967), cunoscut cu pseudonimul său Azorín, a fost un romancier, eseist şi critic literar spaniol, unul dintre cei mai valoroşi ai epocii sale. (n.tr.)

[2] Pío Baroja y Nessi (1872–1956) a fost un scriitor spaniol aparţinând aşa-numitei Generaţii '98. (n.tr.)

[3] Ramón del Valle-Inclán y de la Peña (1866–1936) a fost un scriitor modernist spaniol, care în ultimele sale opere a abordat teme specifice Generaţiei lui 98 din literatura spaniolă. (n.tr.)

[4] Ramiro de Maeztu (1874–1936), primul conte de Maeztu, a fost un diplomat şi un proeminent scriitor spaniol aparţinând Generaţiei '98. (n.tr.)

[5] Generaţia '98 este numele tradiţional sub care s-au grupat scriitorii, eseiştii şi poeţii spanioli care s-au simţit profund afectaţi de criza morală, politică şi socială provocată în Spania de pierderea coloniilor Cuba, Puerto Rico şi Filipine, în 1898. Toţi membrii acestei generaţii

amintesc încă acel scandal. Eu fusesem ales membru corespondent al Academiei Regale Spaniole la vârsta de douăzeci şi unu de ani. Titlul îmi măgulea atât de mult vanitatea puerilă incipientă, încât îl puneam chiar şi pe legitimaţii. Dar când am aflat că unul dintre membrii ilustrei Companii, domnul Cotarelo, tocmai câştigase prima oferită de justiţie pentru cel care va fi descoperit ascunzătoarea genialei escroace pariziene, m-am grăbit să-i scriu domnului Tamayo, care pe vremea aceea era secretar veşnic, spunându-i că, dacă Academia nu-l expulza din sânul ei pe denunţătorul retribuit, eu, deşi foarte umil, îl rugam să-mi accepte demisia din funcţia onorifică pe care, mulţumită lui don Juan Valera şi lui don Gaspar Núñez de Arce[1],

s-au născut între 1864 și 1875. S-au inspirat din curentul de critică al canovismului (politica lui Antonio Cánovas del Castillo, conservator din secolul al XIX-lea), denumit regeneraționism și și-au exprimat viziunea artistică de grup în *La generación del 98. Clásicos y modernos*. Acești autori au început prin a scrie într-o manieră tinerească hipercritică și de stânga, pentru a se orienta mai târziu către o concepție tradițională a vechiului și al noului. (n.tr.)

[1] Gaspar Núñez de Arce (1834–1903) a fost un poet și politician spaniol care a evoluat de la romantism la realism literar.Fue gobernador civil de diputado por en 1865 y ministro de Ultramar, Interior y Educación con el partido progresista de . A fost guvernator civil în Barcelona, ministru de Externe, de Interne și al Educaţiei. A fost numit academician în 1874. (n.tr.)

mi-o acordase ilustrul cenaclu. „Gestul" meu, nu pentru ceea ce valora, ci pentru ceea ce însemna, a făcut vâlvă în întreaga lume. În presa madrilenă, care era cea mai interesată de acest subiect, unii m-au apărat şi alţii l-au apărat pe academicianul denunţător, susţinând că a contribui ca vinovaţii să nu-şi bată joc de justiţie echivalează întotdeauna cu a realiza o muncă profitabilă pentru societate. Eu, care mereu am simţit cea mai profundă oroare pentru tot ceea ce ţine de detectivism şi de Sherlock Holmes, am crezut atunci că am acţionat cu nobleţe. Şi continui să cred asta. Faptul că poliţia îşi exercită rolul ingrat şi obligatoriu în cel mai eficace mod mi se pare foarte bine. Dar că un cavaler străin de magistratură se complace să devină ceea ce în franceză se numeşte „ajutor de călău", asta, pentru mine, se dovedeşte ceva incredibil şi monstruos.

Corespondenţii de război care au fost trimişi de la ziare pe frontul francez ştiu, în această privinţă, care este opinia mea şi comportamentul meu.

Într-adevăr, eu am fost, în timpul celor cinci ani ai tragediei, preşedinte al Asociaţiei Corespondenţilor de Război şi, dacă am avut vreo influenţă, am folosit-o întotdeauna pentru a-i apăra pe colegii care erau acuzaţi

că dădeau dovadă de puţină simpatie pentru aliaţi în articolele lor. Scrisorile pe care le păstrez de la ei şi printre care există unele foarte afectuoase şi foarte tandre de la Luis Bonafoux demonstrează tot ce am făcut ca să evit concedierile.

— Dumneavoastră ştiţi asta mai bine decât oricine, i-am spus lui Malvy, pentru că dumneavoastră eraţi ministrul la care apelau cu toţii, deseori, cerându-vă protecţie pentru cei urmăriţi.

— Într-adevăr, mi-a răspuns ilustrul surghiunit, foarte adevărat... Dar asta nu-i va împiedica pe oamenii interesaţi în a vă face rău să repete în continuare povestea relaţiei dumneavoastră amoroase cu Mata Hari... Şi dacă ar fi numai atât...

— Ce vreţi să fac?

— Nu ştiu... Unii, într-un caz ca al dumneavoatră, se simt ofensaţi şi protestează cu ajutorul presei... Alţii râd şi ridică cu dispreţ din umeri... Nu le pasă. Calomnia îşi continuă cursul, târându-se în umbra confidenţelor, fără ca niciun picior să-i poată strivi capul alunecos.

Exactitatea cuvintelor am observat-o mai târziu, auzind şuşotelile şi citind aluziile. Totuşi, niciodată nu am putut să dau importanţă chestiunii, pentru că ştiu că, în ciuda

tuturor lucrurilor, nu există nimeni, dintre cei care mă cunosc, care să mă creadă în stare de o faptă puţin cinstită sau puţin nobilă. Dar, cum în mod inconştient m-am obişnuit încet-încet să mă gândesc frecvent la destinul tragic al dansatoarei indiene, am sfârşit prin a studia tot ce s-a publicat şi chiar şi o parte din ce nu s-a publicat despre viaţa ei, despre procesul ei şi despre moartea ei. Cu notiţele de pe marginile acelor opere şi ale acelor documente, am umplut aceste pagini care stârnesc, dacă nu mă înşel, interesul pentru ceea ce este impregnat de mister, de voluptuozitate şi de moarte.

12

ANEXE

Note şi documente

I

Amintirile unuia dintre prietenii ei

Doi scriitori parizieni au cunoscut-o şi au avut de-a face cu Mata Hari în epoca succeselor ei artistice. Primul este M. Henri de Weindel, care într-un articol celebru, citat mai târziu de dansatoare în jurnalul său de memorii, a vorbit despre succesul obţinut pe merit în Muzeul Guimet de baiadera sfântă... Cel de-al doilea este eminentul conferenţiar şi scriitor Paul Olivier, care a susţinut într-un teatru de pe Boulevard o conferinţă despre dansurile din India şi din Java, în colaborare cu eroina

noastră. Pe amândoi i-am rugat să-mi dea câteva detalii despre caracterul şi arta lui Mata Hari.

M. Henri de Weindel nu mi-a răspuns nimic, fără îndoială pentru că sarcinile lui de redactor-şef la *Excelsior* nu îi permit să se gândească la fostele sale aventuri de linguşitor al dansatoarelor exotice.

În schimb, M. Paul Olivier mi-a trimis următoarele notiţe, în care există multe detalii interesante pentru reconstituirea psihologiei care ne interesează:

După conferinţa mea, care datează din decembrie 1912, am continuat să ţin legătura cu Mata. Ea m-a invitat să mă duc să o văd la vila ei din Neuilly-sur-Seine. Dar, deşi îmi făcea mare plăcere să stau de vorbă cu ea, n-am putut să profit de invitaţia ei decât de două sau de trei ori, din cauza nenumăratelor mele sarcini. În schimb, ea venea să mă vadă în biroul meu de la Paris, cel puţin o dată pe săptămână. Vizitele ei au încetat la sfârşitul primăverii lui 1913, când şi-a dat seama de cât de puţin îi satisfăceam eu curiozitatea excesivă în privinţa chestiunilor politice, a secretelor din culisele presei, a întâmplărilor vremii pe care, în plus, eu

nu aveam de ce să le cunosc temeinic. Părea să o intereseze mult tot ce avea legătură cu metodele de informare ale marilor ziare. Eu îi explicam tot ce puteam. Apoi şi-a propus să cerceteze, cu ajutorul meu, ce fel de om era corespondentul la Berlin al unui ziar şi nu a reuşit decât parţial, căci eu de-abia îl cunoşteam pe acel ziarist. A vrut să intre în relaţii cu câţiva colegi de-ai mei, dar circumstanţele vieţii ziaristice, care ne obligau pe toţi la călătorii continue, nu se potriveau cu proiectele ei. În toamna lui 1913, a venit să mă vadă o dată sau de două ori. Eu m-am îmbolnăvit; m-am dus la Hotel Mediodia; m-am întors la Paris opt luni mai târziu.

Grădina vilei sale de la Neuilly-sur-Seine era înconjurată de ziduri înalte care o fereau de privirile indiscrete. Astfel, după cum ea însăşi mi-a spus, în nopţile de vară, nu putea să reziste tentaţiei de a dansa goală în acel loc, la lumina lunii. Făcea asta pentru plăcerea ei şi a prietenilor ei intimi... Când am cunoscut-o, m-a asigurat că se afla în plin proces de divorţ cu soţul ei. Într-o zi, la începutul lui 1913, a venit să mă vadă, cu chipul scăldat în lacrimi, şi mi-a spus că soţul ei o ciomăgise până îi dăduse sângele. Într-adevăr, trupul ei era plin de vânătăi. Mi-a

cerut sfatul pentru a-şi scurta demersurile divorţului ei şi eu i-am dat o carte de vizită a unui avocat, prieten cu mine. Acest avocat nu a primit niciodată vizita ei. Doar juca teatru, dar al cărui scop nu am ştiut să mi-l explic atunci. Apoi, m-am gândit că poate ceea ce voia era să-mi inspire milă ca să mă lege mai intim în existenţa ei şi astfel să pătrundă în toate dedesubturile presei pariziene. În orice caz, o greşeală de calcul, căci nu în redacţii se poate cerceta mare lucru despre adevărul referitor la chestiuni politice.

Avea o artă de seducţie foarte deosebită, compusă din alintări şi din violenţe. Se arăta mare doamnă uneori şi, după o clipă, se complăcea să vorbească grosolan şi să râdă în hohote, ca o prostituată de ultima speţă. Lirică în anumite cazuri, îmi amintesc că am auzit-o declamând fără emfază şi cu un entuziasm care denotă o mare iubire pentru frumuseţe fragmente din marile poeme indiene. Uneori, schiţa în acelaşi timp paşi de dans care se armonizau cu versurile pe care le spunea, iar asta într-un mod maiestuos şi degajat, ritmic şi graţios.

Avea cele mai frumoase braţe din câte am văzut în viaţa mea.

II

Legenda sânului mutilat

Cu toţii am citit, în biografiile lui Mata Hari, un episod care explică statornicia cu care această femeie, atât de adeptă a dezbrăcatului în public, îşi păstrează întotdeauna sânii acoperiţi de două egide minuscule din filigran.

— Soţul meu, căpitanul Mac Leod, era atât de gelos, spunea ea, încât foarte des mă ameninţa cu desfigurarea pentru ca nimeni să nu se mai poată îndrăgosti de mine. Ce-l înnebunea cel mai mult, în nopţile noastre de dragoste, era să se gândească la faptul că sânii mei micuţi, fermi, delicaţi, sculptaţi ca nişte cupe de Corinto, ar putea fi mângâiaţi de alte mâini şi sărutaţi de alte buze. „Aş prefera să ţi-i smulg", şoptea crispându-şi degetele pe pieptul meu. Şi eu trebuia să folosesc toată persuasiunea farmecelor mele pentru a-i calma delirul şi chiar să-l oblig să îngenuncheze în faţa trupului meu. Într-o noapte, după un lung răstimp de tăcere, s-a apropiat de mine, în pat, şi mi-a sărutat sânii mult. Dintr-odată, de parcă ar fi dat ascultare unui impuls feroce, mi-a smuls

cu dinţii unul din sfârcuri, de la sânul stâng, şi l-a înghiţit... De aceea, de atunci, nu i-am mai arătat nimănui torsul complet gol...

Ei bine, o scrisoare pe care ilustrul pictor Guillomet mi-a scris-o pentru a-mi relata despre relaţiile lui cu Mata Hari demonstrează că povestea cu sânul mutilat nu este altceva decât o legendă pentru a ascunde o realitate mai firească şi mai puţin patetică.

Iată în continuare acea scrisoare, pe care o public cu permisiunea autorului ei:

„Într-o zi, pe care nu o pot indica cu precizie, dar care se poate identifica uşor, fiindcă ea coincide cu ajunul debutului, la Gaité, al „Messalinei", al lui Moreau şi al lui Isidore de Lara, o femeie s-a prezentat în studioul meu şi mi-a zis:

— Vreau să lucrez ca model.

— Foarte bine, i-am răspuns, arătaţi-mi trupul.

— Oh, nu!... Nu vreau să pozez decât partea capului. Sunt văduva unui colonel, mort în Indii; am doi copii şi nu am resurse să-i cresc; mă numesc madame Mac Leod.

— În cazul acesta, i-am răspuns, fiindcă dumneavoastră sunteţi frumoasă, nu vă va fi greu să găsiţi câteva sesiuni pentru chip, dar vă vor plăti mult mai puţin decât dacă aţi dori să pozaţi goală, căci, după aparenţe,

probabil că sunteţi bine făcută. În orice caz, eu nu insist.

Madame Mac Leod s-a plâns atunci de cât de îngrozitor era pentru ea să-şi sacrifice pudoarea, de ofensa pe care acest lucru o reprezenta pentru numele de vază pe care-l purta etc. Dar, când eu i-am spus să facă ceea ce crede de cuviinţă, ea s-a dezbrăcat brusc.

Astfel, am putut să-i văd la lumina implacabilă din studioul meu frumoşii umeri, frumoasele braţe, minunatele picioare. Dar, vai!, sânii ei erau zbârciţi, ofiliţi (*une poitrine blette*[1]); şoldurile ei erau ca de cal şi pântecele ei era *défraîchi*[2]. Dar, mai ales, acel piept obosit! (Astfel mi-am explicat apoi de ce-şi punea ceşcuţele de metal ca nişte sutiene veşnice.)

Politicos, deşi neputându-mi ascunde dezamăgirea, i-am spus că, într-adevăr, era mai bine să nu pozeze decât cu partea capului. Aceste cuvinte i-au provocat o criză de nervi. Ofensa adusă pudorii ei fusese intolerabilă... Soţia mea i-a venit în ajutor, a stropit-o cu apă de colonie, a pus-o să respire dintr-un flacon cu eter. Eu am păstrat-o

[1] Un bust veşted (în franceză, în original) (n.tr.)

[2] Care nu mai are prospeţime (în franceză, în original) (n.tr.)

pentru a o folosi ca model pentru un afiş cu „Messalina". Apoi am trimis-o la un prieten, pictorul Assire, care a pus-o să muncească mult timp folosindu-i doar chipul şi trupul înveşmântat. Acestui prieten îi relata chestii fantastice, pe care el vi le-ar putea povesti dumneavoastră. În ceea ce mă priveşte, asta e tot ce vă pot spune."

Aşadar, sânii faimoşi pe care nimeni, în epoca apogeului baiaderei, nu-i poate vedea, nici măcar în intimitatea patului, sânii misterioşi care inspiră atâtea madrigale nu sunt altceva decât doi sărmani sâni ofiliţi, trecuţi, fleşcăiţi...

III

Am spus deja că Mata Hari înseamnă Pupilă din Zorii zilei sau Ochi al Dimineţii, în javaneză. Asta îi face pe biografii ei să creadă că dansatoarea a adoptat acest nume de artistă în timpul şederii sale în Indiile olandeze. Într-adevăr, se prea poate. Dar nu trebuie să pierdem din vedere că Hari este unul dintre numele zeului Krisna, patron al orgiilor brahmanice. În *Baghavata Purana* sau evanghelia lui Hari se află canoanele dansurilor orgiastice din

care derivă actualele practici de desfrâu sfânt din India. Iată în continuare versetele esenţiale din acea biblie, referitoare la dansul nopţii al lui Brahma:

„Sărbătoarea Rasa, înfrumuseţată de Gopis, era însufleţită de Hari şi Krisna, care, folosindu-se de puterea sa magică, le înlănţuia pe toate, făcând ca fiecare dintre ele să-şi închipuie că este singura care dansa cu zeul.

Cerul s-a acoperit de caleşti în care zeii, însoţiţi de soţiile lor, contemplau plini de invidie dansul lui Krisna şi al *apsaras*.

Brăţările, inelele de la glezne, clopoţeii produceau un zgomot ciudat.

Şi, agitând braţele, călcând solul cu picioarele lor uşoare, mişcând genele cu graţie, ondulându-şi, făcând să le salte sânii, fluturându-şi cerceii, baiaderele se îmbibau de sudoare, vălurile se desprindeau de pe trupurile lor şi sexele lor străluceau ca nişte fulgere.

Îmbătate de mângâieri, dansând, se simţeau transportate.

Una dintre ele îl săruta pe zeu pe obraji, alta, pe buze, alta tremura simţindu-i mângâierile între coapse, alta îl lua de mână şi o punea pe pieptul ei.

Astfel, între muzică, dansuri, contacte voluptuoase, jocuri desfrânate, suspine de plăcere, *apsaras* se lăsau dezvirginate.

Prea fericitul, multiplicându-se ca să le satisfacă pe toate şi pe fiecare în parte, se bucura de ele şi, când le vedea leşinate din cauza spasmului, le mângâia chipul cu mâinile lui răcoroase.

Când noaptea lui Brahma s-a terminat, fetele Gopis, care-l perturbaseră pe zeul Hari, s-au întors la casele lor cu sufletul plin de dragoste şi trupul satisfăcut de dansuri şi plăceri."

IV

Iată aici scrisoarea pe care Charles Henry Hirsch, autorul operei La Danseuse Rouge, mi-o adresează:

27 aprilie 1923

Dragul meu prieten,

Adevărul poate uneori să nu fie credibil.

Eu îmi plasez sub acest vers celebru răspunsul la scrisoarea dumneavoastră atât de amicală primită ieri: **nu am niciun *document***

despre Mata Hari. Îmi amintesc că am văzut-o pe scenă o singură dată, cu puţin înainte de război, la teatrul Marigny, unde ea dansa într-un spectacol de revistă. Eu nu m-am interesat niciodată de ea. Romanul meu şi piesa mea de teatru sunt creaţia mea imaginară de la un capăt la altul. În roman, relatarea execuţiei este bazată pe cea pe care un comisar adjunct de la poliţia judiciară mi-a mărturisit-o despre moartea lui Mata. Este singurul contact.

După apariţia romanului şi a piesei mele de teatru, mi s-a vorbit deseori de Mata. Câţi oameni s-au mândrit că au cunoscut-o! Câte anecdote mi-au fost povestite şi pe care eu le-am uitat! Pictorul Paul Franz Namur, care locuieşte la Nisa pe perioada iernii, are de la ea o fotografie admirabilă. Antoine, care o angajase (pe baza elogiilor care i s-au adus despre ea) pentru a dansa la Antar, cred, n-a îndrăznit să o arate publicului de la Odéon, atât de incapabilă i s-a părut în meseria ei, încă de la prima repetiţie, care a avut loc între ei.

Scriindu-i lui Vallette (26 rue de Condé), veţi primi de îndată revista Le Mercure *pe care mi-o solicitaţi. Ceea ce conţine este o poveste voalată, într-un cuvânt, de neînţeles, scrisă de M. Camille Pitollet. Am scris şi eu*

despre acest subiect în Le Mercure. Oare Vallette va putea, cu ajutorul Cuprinsului revistei, să vă trimită tot ce s-a scris despre spioană în acele pagini? Prin intermediul lui M. Pitollet (scriind şi el la Mercure) *poate veţi avea informaţii exacte, deşi acest universitar mi se pare destul de gelos în ceea ce priveşte un fel de „specialitate Mata Hari" pe care şi-o atribuie. El mi-a scris într-o zi că a contribuit la arestarea spioanei. Asta m-a făcut să reduc imediat orice legătură cu el.*

Cariera artistică a dansatoarei Mata la Paris nu a fost prea strălucită din câte ştiu eu şi a fost, mi s-a spus, una dintre reclamaţiile ei împotriva Franţei.

Iată cât de puţin vă pot spune, în realitate. Dacă îl cunoaşteţi pe Henri de Weindel, redactor-şef la Excelsior, aţi putea să-i cereţi câteva informaţii despre cariera artistică a lui Mata la Paris. Eu l-am cunoscut pe când organiza prin 1910 sau 1912 conferinţe-spectacol.

Soţia mea mă însărcinează să vă spun cât de mult a impresionat-o suvenirul de la dumneavoastră. Suntem aproape hotărâţi să petrecem cincisprezece zile sau chiar o lună la Nisa în iarna asta. Viaţa ne-a modificat planurile.

Când reveniţi la Paris, nu uitaţi să ne anunţaţi, dragul meu prieten. Noi, eu şi soţia mea, vom fi bucuroşi să petrecem câteva ore cu dumneavoastră.

Vă încredinţez de admiraţia şi de prietenia mea, deja bătrâne, vivace şi profunde.

Al dumneavoastră,

CHARLES HENRY HIRSCH

V

Iată în continuare textul original al scrisorii de la consulul olandez, M. Whit.

Nisa, 9 mai 1923

Dragă domnule Gómez Carrillo,

Vă mulţumesc pentru cuvintele pe care mi le-aţi scris. Regret că nu vă pot oferi informaţii senzaţionale despre Mata Hari, după cum veţi vedea, dar eu n-am citit niciodată niciun articol despre ea, cu excepţia celor din ziare apărute după executarea ei.

Prima dată când am văzut-o a fost la Amsterdam, unde am fost mobilizat în

1915. Ea stătea la acelaşi hotel ca mine, Hotel Victoria, unde am văzut-o deseori însoţită de nemţi. De-abia în 1916 (sau 1917?), după ce m-am întors la postul meu din Madrid, am făcut cunoştinţă cu ea în felul următor: ea mi-a trimis un bilet prin care-mi spunea că voia să-mi ceară un sfat. Eu m-am dus să o văd la Hotel Ritz (în Madrid). Era vorba pur şi simplu să i se trimită la Madrid banii pe care ea pretindea că-i are într-o bancă din Paris. Eu am sfătuit-o să scrie mai întâi ea însăşi şi, în caz că întâmpină greutăţi, eu voi solicita intervenţia şefului meu, ministrul din Ţările de Jos. Ea nu mi-a mai vorbit niciodată şi nici nu a mai recurs la intervenţia Legaţiei.

Ea mi-a povestit, aşa cum fac adesea femeile atunci când solicită un favor sau un sfat, toată istoria vieţii sale. Din câte-mi spunea, ea era olandeză get-beget, fiica unui primar din Franeker, pe nume Zelle. Ea se căsătorise, fiind foarte tânără, cu domnul MacLeod, de origine scoţian, ofiţer în Armata Indiilor Olandeze; ea l-a urmat în Sumatra, unde era foarte nefericită, ea a fost bătută de soţul ei, după cum m-a asigurat. După o vacanţă petrecută în Europa, ea şi-a părăsit soţul la Paris. Neavând niciun ban, voia să-şi câştige

viaţa ca model pentru pictori. Fiind foarte agitată, nu putea să stea locului. Un pictor i-a cerut să danseze mai degrabă decât să bâţâie pe scaun. Dat fiind faptul că nu văzuse decât dansurile femeilor indigene din Sumatra, ea le imita atât de drăguţ încât pictorul a sfătuit-o să-şi câştige existenţa mai degrabă într-un music-hall. Imediat ea a câştigat bacşişuri groase în marile music-halluri din Paris. Şi-a ales numele Mata Hari, un cuvânt din India care înseamnă Soarele din Zorii Zilei. Ea era pe vremea aceea o frumuseţe!

Un singur lucru s-ar putea să vă intereseze mai mult decât ce v-am spus până acum. Ea venise la Madrid după un sejur la Barcelona. Un catalan mi-a zis că la Barcelona era supranumită „omul de afaceri". De ce? Nu ştiu nimic în privinţa asta, dar asta mi-a trezit suspiciuni, cu atât mai mult cu cât ea nu avea niciun angajament ca dansatoare în Spania.

După câteva zile, ea a trebuit să se întoarcă la Paris şi mi-a cerut un permis de trecere sau o recomandare pentru autorităţile de la frontiera franceză, manifestând o mare teamă de a trece frontiera. I-am răspuns că trebuie să-i solicite asta şefului meu, eu neavând calitatea de a face

aşa ceva şi am adăugat că o persoană care are conştiinţa împăcată nu are de ce să se teamă şi că îi putea telegrafia Legaţiei oricând, în caz că întâmpina dificultăţi, şi mi-am susţinut vorbele spunându-i că cineva care n-avea conştiinţa împăcată ar face mai bine să nu rişte trecând frontiera, chiar şi având un permis de trecere sau o recomandare. Ea s-a simţit jignită, chiar s-a supărat din cauza acelui avertisment, ceea ce mă înclină şi mai mult să mă îndoiesc de nevinovăţia ei. Totuşi, ea a plecat.

Câteva luni mai târziu, n-am fost surprins (în ciuda faptului că ea vorbea mereu despre „guri murdare" şi că se arăta întotdeauna foarte francofilă, totuşi fără exagerare suspectă) să aflu că, după ce fusese urmărită îndeaproape, ea fusese arestată la ora ceaiului, într-unul dintre marile hoteluri de lux din Paris. Ataşatul militar al Franţei la Madrid mi-a spus la Saint Sebastien că armata franceză folosise mai mult de o divizie pentru capturarea ei.

La Legaţia Olandei de la Paris mi s-a spus în timpul procesului ei că ea nu a solicitat niciodată protecţia autorităţilor din ţara sa.

Eu sunt sigur că opera dumneavoastră va avea un foarte mare succes datorită

subiectului ei emoţionant şi, mai ales, datorită minunatului talent al simpaticului ei autor.

Al dumneavoastră,
G. DE WITH

P.S.: Am uitat să vă spun că, hoinărind pe Champs Elysées în Paris, după ce-şi părăsise soţul, o ţigancă i-a prezis viitorul, i-a prezis munţi de aur, doar că ea părea avidă de lux. Dar a sfârşit prin a plăti cu plumb francez în schimbul aurului german.

G. de W.

VI

Aproape toţi cei care comentează drama scrisă de Charles Henry Hirsch evocă, pentru a explica originea romanescă şi legendară a simulacrului executării, amintirea supliciului lui Cavaradossi. Totuşi, premiera operei *Tosca* datează de-abia din 1887. Înainte de această dată, deja exista în America spaniolă o tradiţie identică pe care unii o poziţionează în tabloul epic al luptelor eliberatorului împotriva trupelor regelui şi pe care alţii o intercalează în istoria

rezistenţei mexicanilor împotriva forţelor lui Maximilian.

VII

Vrând să aflu cât adevăr ascund paginile din Mare nostrum referitoare la viaţa şi moartea lui Mata Hari, i-am scris lui Blasco Ibañéz ca să-l întreb. Această scrisoare conţine răspunsul lui. Doar moartea i-a fost povestită de către apărătorul ei. Şi totuşi, nici această relatare despre moartea ei nu este exactă.

5 aprilie 1923

Dragă Gómez Carrillo,

Mă bucur mult pentru entuziasmul dumneavoastră de proprietar şi de plăcerea pe care v-o oferă grădina dumneavoastră. Fără îndoială, o să aveţi o existenţă mai plăcută şi armonioasă decât cea de până acum, iar această schimbare de atmosferă se va vedea reflectată în ceea ce priveşte sănătatea şi munca dumneavoastră.

Vă trimit azi, într-un colet sigilat, un exemplar din **Mare nostrum,** ***singurul pe care-l am în biblioteca mea. Când eu am scris acest roman, nimeni nu o cunoştea***

pe Mata Hari, nici eu nu aveam nici cea mai mică idee de existenţa ei. Se poate spune că eu «am presimţit-o» când am creat-o pe protagonista romanului meu. Este de ajuns să se observe data la care a fost scris acest roman şi care apare la sfârşitul cărţii. Volumul a apărut la puţine luni (foarte puţine) după executarea ei şi trebuie să ţinem seama de faptul că mi-a fost greu să scriu această carte, căci în acea epocă m-am îmbolnăvit la Paris şi a trebuit să vin pentru prima dată pe Coasta de Azur.

Tot ce există despre Mata Hari în cartea mea este scena când ea este împuşcată. Acest moment este extrem de exact; tot ce s-a spus mai exact despre această femeie. Eu îmi terminasem romanul şi începusem să îl tipăresc în Spania, când s-a întâmplat executarea. Atunci m-am dus să-l văd într-o după-amiază pe bătrânul avocat Clunet, apărătorul lui Mata Hari, care era vechi prieten cu mine. Cum întâmplarea era recentă, Clunet s-a emoţionat povestindu-mi despre împuşcare, în detaliu, ca un martor ocular care văzuse bine cum se petrecuseră lucrurile. De puţine ori în viaţa mea l-am auzit pe un bărbat exprimându-şi emoţiile cu atâta pasiune şi strălucire. După această întrevedere, am refăcut

finalul romanului meu şi pot să afirm că descrierea momentului împuşcării este la fel cum a văzut-o Clunet. Doar cuvintele sunt diferite. Aceeaşi descriere i-am făcut-o eu cu voce tare lui Louis Dumur şi altor romancieri care s-au ocupat de Mata Hari. Relatarea pe care Clunet mi-a făcut-o este baza tuturor descrierilor momentului în care dansatoarea a fost împuşcată. Această relatare este tot ce există în romanul meu despre Mata Hari. Restul este un «presentiment», o divinaţie subconştientă a realităţii, căci, după cum v-am mai spus, când eu aveam deja scrise trei sferturi din roman, încă ignoram că ar exista o astfel de femeie.

Nu vă mai obosesc. Ştiţi că sunt mereu aici, la dispoziţia dumneavoastră. În acest moment, duc o viaţă aproape de somnambul, căci pe zi ce trece muncesc mai mult scriind La reina Calafia.

Salutări afectuoase de la eternul dumneavoastră prieten,

VICENTE BLASCO IBAÑEZ.

CUPRINS

1. Gómez Carrillo şi Mata Hari 7
2. Primii paşi ai lui Mata Hari 21
3. Primele succese 33
4. Baiadera 45
5. Misterele din iatacul ei 63
6. Misterul unui suflet 75
7. În faţa Consiliului de Război 95
8. Legenda morţii 135
9. Închisoarea şi moartea 149
10. Enigma mănăstirii de şartrezi 177
11. Ultima legendă 189
12. ANEXE
    Note şi documente 201